

ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
НА
ПЛОВДИВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“

ДИПЛОМНАТА РАБОТА
ОТ РАМКИТЕ НА РЕГЛАМЕНТА
ДО СВОБОДАТА
НА ТВОРЧЕСТВОТО

ПЛОВДИВСКО УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО

**Книгата е финансирана от ФНИ към ПУ „Паисий Хилендарски“
като част от проект ФП21-ФлФ-009.**

Редакционен колектив:

доц. д-р Ани Кемалова

доц. д-р Фани Бойкова

гл. ас. д-р Марияна Карталова

гл. ас. д-р Милена Кацарска

© Авторски колектив, 2022

© Пловдивско университетско издателство, 2022

ISBN 978-619-7663-40-2

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗА ПРОЕКТА И СБОРНИКА

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР	7
ПЛАТФОРМАТА „ВСИЧКО ЗА ДИПЛОМАТА“ – СЪВРЕМЕНЕН ЦИФРОВ МОДЕЛ ЗА НАУЧНО ОБЩУВАНЕ В АКАДЕМИЧНАТА ОБЩНОСТ	13
<i>д-р Петя Георгиева</i>	
РЕЦЕНЗИЯ.....	17
<i>проф. д.ф.н. Красимира Алексова</i>	
ДИПЛОМНАТА РАБОТА – ПРОВОКАЦИЯ НА МОЖЕНОТО	21
<i>проф. д-р Радослав Радев</i>	

ОТНОШЕНИЯТА УТВЪРДЕН/МЛАД ИЗСЛЕДОВАТЕЛ – АНАЛИТИЧНИ РАКУРСИ

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА В СЪЗДАВАНЕТО НА ДИПЛОМНИЯ ПРОЕКТ ПРЕЗ ПЕРСПЕКТИВАТА НА МЛАДИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ.....	25
<i>Соня Александрова-Колева, Фани Бойкова</i>	
ИСТОРИЧЕСКАТА ЛИНГВИСТИКА КАТО (НЕ)ЖЕЛАНО НАУЧНО ПОЛЕ ЗА ДИПЛОМНИ РАЗРАБОТКИ.....	42
<i>Ани Кемалова</i>	
ОТ ДВЕТЕ СТРАНИ НА АКАДЕМИЧНОТО ОГЛЕДАЛО: ОТНОШЕНИЯТА НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ–ДИПЛОМАНТ	51
<i>Божидара Бонева-Каменова, Даниел Каменов, Росица Декова</i>	
ПЪТЯТ КЪМ/ДО БИБЛИОТЕКАТА И КНИГАТА – ВЪЗМОЖЕН, ПРЕОДОЛИМ, (НЕ)ЗАДЪЛЖИТЕЛЕН (С ОГЛЕД НА СЪЗДАВАНЕТО НА ДИПЛОМНА РАБОТА)	62
<i>Елена Гетова</i>	

ДИПЛОМНИЯТ ПРОЕКТ – СТУДЕНТСКО
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ИЛИ ЛЕСЕН ПЪТ
КЪМ ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНО-
КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН..... 71

Марияна Карталова

ИНТЕРКУЛТУРНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД МЛАДИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ..... 80

Харун Бекир

ПОТЕНЦИАЛЪТ НА БАКАЛАВЪРСКИТЕ ПРОГРАМИ ВЪВ ФФ
НА ПУ ДА ПОДГОТВЯТ СТУДЕНТИТЕ В ИЗБОРА
ИМ ДА ПИШАТ ДИПЛОМНА РАБОТА 87

Милена Кацарска

ПРЕВОДЪТ НА НАУЧЕН ТЕКСТ КАТО ОСНОВА
ЗА ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ – ПРОБЛЕМИ,
ЦЕЛИ И ПЕРСПЕКТИВИ 101

Енчо Тилев

ДИПЛОМНАТА РАБОТА
(ЗАДЪЛЖЕНИЕ ИЛИ ПОЛЕЗЕН УРОК) 105

Елка Петрова

ДИПЛОМАНТ ВЧЕРА – МЛАД УЧЕН ДНЕС

THESIS WRITERS YESTERDAY, YOUNG SCHOLARS TODAY 117

Весела Ганева 119

Десислава Димитрова 121

Васил Стаменов 122

Милена Видралска..... 124

Полина Петкова..... 125

Марияна Карталова 127

Симона Матева 129

Елка Петрова..... 132

Георги Джумайов 134

Диана Мъркова 137

Траяна Латева 139

Димитър Карамитев..... 142

ЗА ПРОЕКТА И СБОРНИКА

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

Отговорност, въодушевление, вдъхновение – може би това са трите думи, които най-добре описват мотивите на екипа от съмишленници, който се захваща с една отколешна факултетна идея чрез реализацията на Проект ФП21-ФлФ-009 *„Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията утвърден – млад изследовател“*, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към ПУ „Паисий Хилендарски“.

Макар и малко дългичко, заглавието на проекта недвусмислено задава ясните и до голяма степен прагматични параметри на целите, които екипът си постави:

✓ **Научно обследване на проблема за колаборацията ръководител-студент**

Направи се обзор на публикациите по научната проблематика на проекта, в резултат на което се изготви списък с библиографски и уебграфски източници, наброяващ повече от 100 заглавия на български език и други езици. Беше изработена и интегрирана в специална онлайн платформа *Анкета за защитили дипломанти*. Резултатите се експортират веднъж годишно и се предоставят на Комисията по учебна дейност и планове и Комисията по акредитационни процедури и контрол по качеството на обучение към Филологическия факултет на ПУ.

✓ **Експертни разработки във връзка със спецификата на научното ръководство на дипломни проекти, поставени върху теми от широкия спектър на филологическата материя**

За двугодишния период на работа проектният екип реализира десетки научни публикации и участия в специализирани форуми, чрез които позиционира заданието в широк спектър от академични дискурси. Част от разработките бяха представени на Кръгла маса на тема *„Дипломната работа – от рамките на регламента до свободата на творчеството“*, която даде и заглавието на настоящия сборник.

Събитието бе уважено от заместник-ректора по Международно сътрудничество, академична мобилност, връзки с обществеността и протокол – доц. д-р **Надя Чернева**; декана на Филологическия факултет – доц. д.ф.н. **Константин Куцаров**; д-р **Петя Георгиева** – ди-

ректор на Университетската библиотека към Аграрния университет, гр. Пловдив; доц. д-р **Борян Янев** – член на УС към ФНИ. Сред присъстващите беше и таргетната група – студенти от Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“, в чиято полза работи целият проектен екип.

✓ **Методологично подпомагане на дипломанти и млади научни ръководители**

На 12.05.2022 г., в 9. аудитория на ПУ „Паисий Хилендарски“, се проведе информационна среща със студенти от различни специалности на Филологическия факултет, проявяващи интерес към разработването на дипломен проект.

Лектори на срещата бяха доц. д-р Ани Кемалова, ръководител на проекта, и гл. ас. д-р Марияна Карталова, които се постараха да запознаят аудиторията с възможните форми за придобиване на ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“; минималните факултетски изисквания, необходими за допускане до разработване на дипломна работа; нужната документация и регламентираният срок. Сред присъстващите в залата, освен нашите специални гости – студентите, бяха и преподаватели от Филологическия факултет.

✓ **Изграждане на електронна база данни от защитени дипломни работи в периода 2016 – 2020 г., чрез която да се даде и публична трибуна за достиженията на дипломантите**

В резултат на тази част от работата по проекта факултетът се сдобил със специално проектирана онлайн платформа „Всичко за дипломанта“¹. Основната цел, която проектният екип си поставил и постиг-

¹ < <https://diplomanti.slovo.uni-plovdiv.bg/> >

на с реализирането на дигиталния продукт, е изграждането на единно пространство за достъп до всички необходими ресурси в помощ на цялостния процес, от избор на тема до защита на дипломна работа, във Филологическия факултет на Пловдивския университет. За постигането на тази цел структурата на специализираната активна онлайн платформа е базирана на два основни сегмента и техните разширения: Сегмент А) Информационен и административно-организационен. Тук потребителите могат да се запознаят с нормативната уредба (правилиници, регламенти, специфични изисквания и условия за допускане до разработка и защита на дипломен проект, срокове и др.), както и да изтеглят необходимите бланки и формуляри (заявление, бланка за анотационна карта – за студентите; рецензентска карта – за рецензентите). Във връзка с приетите от ФС на Филологическия факултет към ПУ правила е организирано пространство, където студентите да качват текстовете на дипломни работи с предстояща защита и техните анотации. Достъп до това пространство имат само членовете на изпитната комисия и рецензентите. Отделено е и място за методическа помощ, където може да се открие богата библиографска справка², както и текстове на полезни четива³, когато регулацията на авторските им права позволява това. В сегмент А) е реализирана и една нова идея на авторите на проекта – възможност за предложения на теми за бъдещи разработки на дипломна работа под формата на списък, който се попълва от преподавателите при желание от тяхна страна.

Сегмент Б) Вторият сегмент е предназначен да формира база от текстовете на защитените дипломни работи във факултета и е пряко обвързан с осъществяването на Цел 4 от проектното задание. Поради ограниченията, които проектното задание налага, хранилището включва дипломни работи, защитени от 2016 година насам. В рамките на сегмент Б са разположени две отделни пространства: 1. Сбирка с пълните дигитализирани текстове на защитените дипломни работи. Достъпът до нея е със специален режим, за да се спазят изискванията на Регламент (ЕС) 2016/679. 2. Каталог с анотации на съдържащите се в хранилището текстове⁴. Анотационната карта, изработена от проектния екип, съдържа следните полета: Заглавие, специалност и ОКС на студента, научен ръководител, звено, към което е била зачислена ДР, година на защита; език на текста, композиционна структура, поле/сфера на изследване, обект на изследване, предмет на изследване, цели и задачи, използвани

² < <https://diplomanti.slovo.uni-plovdiv.bg/bibliografia/>>

³ < <https://diplomanti.slovo.uni-plovdiv.bg/polezni-tekstove/>>

⁴ < <https://diplomanti.slovo.uni-plovdiv.bg/diplomni/>>

методи и похвати, основни изводи/резултати. Каталогът е снабден с изключително подробни филтри, които улесняват търсенето по различни критерии, категории и ключови думи.

Активната онлайн платформа вече успешно работи във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Сайтът е двуезичен (български и английски език) в основните си полета с информация. Подготвена е и английска версия на анотационните карти, съставляващи каталога.

Чрез своята оптимална организация на пространството, съдържащо информационни масиви и интерактивни полета с различен режим на достъп, представената тук структура е приложима за широк кръг образователни и административни ресурси. Бидейки авторски резултат от научната и творческа активност на проектния екип, идейната структура на дигиталния ресурс е защитена чрез публикуване в постерната секция на платформата.⁵

✓ Прецизиране на регламентите и процедурите, обхващащи всички етапи на процеса от замисляне и създаване до защита на дипломна теза в ОКС Бакалавър и ОКС Магистър

Проектният екип проведе мащабна проучвателна, анализаторска и организационна дейност във връзка със заложеното в заданието по тази точка от работната програма. В резултат на това обсегът на дейност значително се разшири спрямо първоначално фиксирания. Разработени бяха следните ресурси: Карта за рецензия, Изисквания за оформление на текст, Изисквания за оформление на библиография, Изисквания за оформяне на рубрики, Титулна страница. След съвместни работни срещи на две факултетни комисии (Комисия по акредитационни процедури и контрол по качеството на обучение и Комисия по учебна дейност и планове) и представители на проектния екип, както и в резултат на активно проучване и обсъждане в катедрите на ФФ, иницирано от членовете на екипа, на Факултетния съвет на Филологическия факултет бяха предложени за обсъждане и утвърждаване следните документи, изработени в рамките на проекта:

1. Регламент на Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ за разработване и защита на дипломна работа (+ приложения с образци). Освен детайлизиране на процедурите и изискванията към дипломантите, научните ръководители и рецензентите, както и

⁵ <<https://www.scienceopen.com/>>

въвеждане на задължителни технически стандарти, значителен позитив на настоящия документ е официализирането на позицията „научен консултант“. Все по-зачестилите случаи на интердисциплинарни разработки или теми, които имат съпоставителен характер между два и повече езика, обосновават напълно тази необходимост;

2. Карта за анотация;
3. Рецензентска карта;
4. Образец на заглавна страница.

Всички предложени документи и образци бяха одобрени и утвърдени от ФС на Филологическия факултет с Решение в Протокол № 237/6.06.2022 г. и влизат в сила от учебната 2022/2023 година.

✓ Разглеждане на проблема за работата върху дипломен проект като мотиватор за бъдеща реализация на младия изследовател в научната сфера

В резултат на проучването, осъществено от проектния екип, бяха идентифицирани няколко случая, при които дипломни работи, защитени във Филологическия факултет на ПУ, са станали в по-широк или по-тесен смисъл база за следващи научни изследвания. В настоящия сборник са поместени споделени мнения на някои от нашите бивши дипломанти.

От редакционния екип

ПЛАТФОРМАТА „ВСИЧКО ЗА ДИПЛОМАТА“ – СЪВРЕМЕНЕН ЦИФРОВ МОДЕЛ ЗА НАУЧНО ОБЩУВАНЕ В АКАДЕМИЧНАТА ОБЩНОСТ

Научното познание представлява дейност, която може да осъществява само човекът, и науката е предназначена за човека. Науката в широк смисъл е „систематизирано достоверно знание“, като „методите на научните изследвания включват изграждането на хипотези за наблюдаваните явления“⁴, решаване на научни проблеми от събиране на данни чрез наблюдения и експерименти, чрез публикуване и споделяне на информация, така че да може да се направят проверка и съпоставка.

Задълбочените занимания в областта на науката – изследване принципната основа и конкретните детайли на проблемите, както и заниманията в областта на висшето образование, са свързани с академизма. Класическият адресат на академичните норми в едно висше училище са студентите. Преподавателите са тези, които трябва да изградят у тях онези морално-етични ценности и навици, за да могат те да възприемат академичната система, нейната етика и правила, били те формални или неформални.

В тази връзка платформата „Всичко за дипломата“ на Филологическия факултет от ПУ „Паисий Хилендарски“, която е база данни, оптимизираща цялостния процес от стартиране на дипломния проект до успешната му защита, е пример за съвременен цифров модел на научно общуване в академичната общност.

Платформата е разработена по проект, финансиран от фонд „Научни изследвания“ при ПУ в конкурс „Факултетни проекти“ 2021/2022 г., и е достъпна от следния електронен адрес: <https://diplomanti.slovo.uniplovdiv.bg/>

Целта на разработената база от данни е да се подпомогнат методологически дипломанта и младите научни ръководители чрез бърз достъп до информация, регламенти и документация. Създадена като виртуален репозиториум на пълни текстове на дипломни работи от Филологическия факултет от 2016 година насам, достъпни само за преподаватели от Пловдивския университет съгласно изискванията на ЗЗЛД, платформата заявява категорично своята актуалност, базирана

⁴ Наука. В: Уикипедия: Свободна енциклопедия. Достъпно от: <https://bg.wikipedia.org/wiki/Наука>

на всички модели за метаданни, анотации и ключови думи в дигиталното пространство.

С това напълно отговаря и на критериите за научно общуване, единият от които е даване на публичност сред своята академична общност чрез отворено споделяне на достижения, публикации на дипломанти, което позволява прилагането на различни форми на академична диалогичност – проверка, съпоставка, коментари или критики.

Интерфейсът на електронния ресурс „Всичко за дипломата“ позволява бързо и лесно ориентиране до основните модули в него на български и английски език, което го прави и достъпен за по-широка аудитория.

Структурата му е съобразена изцяло с това да бъде в полза на адресата си – студентите от Филологическия факултет, като включва важни елементи на потребителското търсене като:

Регламент, указания, документи – тук са всички необходими документи на дипломанта, като на първо място е „Декларация срещу плагиатство“, следват „Декларация за права“, Заявления за допускане до защита и за разработване на дипломна работа, Образец на заглавна страница, Рецензентска карта и Карта за анотация.

В помощ на дипломанта – тук могат да се намерят полезни текстове, като това „как се пише дипломна работа“ с включена допълнителна библиография на български и чужди източници, свързани с академичното писане.

Виртуална библиотека на защитените дипломни проекти – включва готови текстове, които могат да се ползват след въведено потребителско име, верифициращо го към академичния състав на Пловдивския университет. В тази част е и електронният каталог на дипломните работи, който позволява търсене по различни критерии: заглавие, година, име на научен ръководител, катедра, специалност, език, научна област. Намереният резултат дава достатъчно информация, която ориентира ползвателя дали текстът ще му е полезен. Това са метаданни, посочващи не само темата на дипломната работа, но и анотация, насочваща към структура и обем, полето, обект и предмет на изследването, целите и задачите, които си е поставил дипломантът, използваните методи, както и основните изводи и резултати. Показването и на ключови думи към анотацията още повече улеснява ползвателя.

Всеки може да намери и допълнителна информация в основните полета на електронната страница, като например да се запознае с екипа на проекта, да научи повече за самия проект, да разгледа всички инициативи, организирани в хода на работа по платформата и нейно-

то реализиране, както и полезни връзки, които препращат към други важни електронни източници на информация.

Полезността на базата данни от дипломни работи е неоспорима най-вече със своя "remote access", използвайки интернет пространството, което не само спестява време на бъдещия дипломант, но и предварително го ориентира в административния формализъм, който не е никак малък. Основното ѝ предимство обаче според мен се крие в това, че Филологическият факултет ще може да ограничи повторемостта на едни и същи защитени дипломни проекти. От друга страна, ще се засилят автентичността и оригиналността на всяка нова защитена тема и ще се обогати библиографски виртуалният каталог на базата „Всичко за дипломата“.

Препоръките ми към екипа на проекта са свързани с надграждане на платформата в следните направления:

1. В частта „Помощ на дипломанта“ може да се включи стандарт за библиографско цитиране, който приема факултета или университета, независимо дали ще бъде български или някой от международно приетите такива. Това ще бъде съпроводено и с примери за цитиране на литература, които ще ориентират авторите в изграждането на библиографията и в правилата за цитиране на различни документи.

2. В същата част е желателно да се включи и методология на академично писане, която ще подпомага и структурното изграждане на научния текст.

3. В частта „Регламент, указания, документи“ освен съществуващата „Декларация за плагиатство“ трябва да има и достъп до система, проверяваща актуалност на текстовете, която позволява прилагането на Доклад от проверката. Всички български университети чрез МОН имат безплатен достъп до системата StrikePlagiarism, която проверява текстове и на български език, и преводни текстове, като позволява създаването на вътрешна база данни. Така ще може всички, включени в нея след проверка дипломни работи, да се и защитят от посегателства и плагиатство, след като бъдат успешно защитени. Още една форма, гарантираща уникалност на научните текстове на дипломанти и млади учени от Филологическия факултет.

4. В частта „Полезни връзки“ или в „Помощ на дипломанта“ може да има и препратки към основни електронни ресурси за търсене на информация: електронни библиотечни каталози (каталогът на библиотеката на ПУ, на НБ „Иван Вазов“, на Националната библиотека СОBISS и др.), специализирани онлайн списания и такива бази данни по абонамент на библиотеката на ПУ или на отворен достъп, науко-

метричните бази данни SCOPUS и Web of Science, до които всички университети имат достъп чрез МОН и др. подобни. Това ще улесни изготвянето на теоретичната част на дипломанта и бързото му ориентиране в интернет пространството, и подбирането на качествена научна информация.

Тази прекрасна и полезна платформа трябва да се разшири чрез включването в нея на дисертационни трудове. Тя е чудесен пример за целия Пловдивски университет, който трябва да я приложи и за останалите си факултети, като може да я обогати и с научните трудове на академичния си състав и по този начин да я превърне в институционално научно хранилище.

д-р Петя Георгиева –

директор на Университетската библиотека на Аграрния университет – Пловдив, член на Управителния съвет на Българската библиотечно-информационна асоциация

РЕЦЕНЗИЯ

проф. д.ф.н. Красимира Алексова

Катедра по български език, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Рецензираният сборник съдържа две части: в първата са включени разработки на учени, свързани с изготвянето на дипломна работа, а във втората са представени мнения на млади учени, които са защитили преди това своите дипломни работи във Филологическия факултет на Пловдивския университет „П. Хилендарски“.

Редакционният екип на сборника е представил успешно целите, заложили в проект ФП21-ФлФ-009 *„Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията утвърден – млад изследовател“*, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към ПУ „Паисий Хилендарски“. Именно по този проект се издава и рецензираният сборник. Проектът отговаря на необходимостта за прецизиране на регламентите и процедурите за завършване с дипломна работа, ефективното оптимизиране на отношенията между научния ръководител и дипломиращия се, предлагане на методологическо подпомагане на дипломантите и научните ръководители, изграждане на електронна база данни за защитени в периода 2016 – 2020 г. дипломни работи във Филологическия факултет на ПУ и др.

В отзива на Петя Георгиева, директор на Университетската библиотека на Аграрния университет в Пловдив, се съдържа не само ценна информация на съдържанието на платформата „Всичко за дипломата“, но и важни препоръки към екипа, които показват, че проектът може да бъде продължен и да създаде нови ползи за студентите и факултета.

Статията на С. Александрова-Колева и Ф. Бойкова *„Предизвикателствата в създаването на дипломния проект през перспективата на младия изследовател“* за пръв път излага мнението на защитили вече дипломната си работа студенти за основни етапи, проблеми и затруднения при работата по дипломния проект. Отговорите разкриват мотиви за избора на студентите да пишат дипломна работа, подбора на дисциплина, формулирането на темата на дипломната работа, консултирането с научния ръководител, най-сериозните затруднения при разработването на дипломния проект, свързани с използваната литература, с разработването на текста, с формалните критерии. Не са пропуснати и въпроси, отнасящи се до консултирането с други преподаватели, както и въпроси, свързани с полезността на една бъдеща

база данни с дипломни работи, с наличието на задължителен модел за оформяне на библиографията и др. В анкетата има и въпроси, отнасящи се до планирането на работата по дипломния проект, първоначалната ориентация за конструирането на дипломната работа, редактирането на текста от студента и научния ръководител. Няколко въпроса са посветени на затрудненията при редактирането и подготовката за защита. Смятам, че отговорите на студентите ще бъдат полезни не само за студентите, участниците в проекта, и преподавателите във Филологическия факултет на ПУ, но и за всички, които предприемат писането на дипломна работа или приемат да бъдат ръководители на дипломна работа.

Статията „Историческата лингвистика като (не)желано научно поле за дипломни разработки“ на А. Кемалова разкрива много важни предизвикателства, които стоят както пред студентите, които избират да пишат дипломна работа по историческа лингвистика, така и пред преподавателите, които приемат да бъдат техни научни ръководители. Тези предизвикателства са свързани както с тематичния обхват, така и с времевия обхват, техническите и логистични специфики (изворов материал, достъп до него, технически трудности). Тази разработка би била практически важно ръководство и за двата типа участници в разработването на дипломни работи по историческа лингвистика.

Статията на Б. Бонева-Каменова, Д. Каменов и Р. Декова „От двете страни на академичното огледало: отношенията научен ръководител – дипломант“ коментира отговори на онлайн анкета, разпространена сред 700 студенти от Филологически факултет на ПУ, но получила доста по-малко отговори, което показва невисока степен на заинтересованост на студентите от въпроси, свързани с писането на дипломна работа. Отговорите дават възможност да се разбере откъде студентите се информират за възможността да пишат дипломна работа, желанието им да разработват дипломен проект, условията, които според студентите определят желанието им да пишат дипломна работа. След анализа на анкетата авторите се спират на съществени аспекти на създаването на научен дипломен проект и най-вече на отношенията на студента с научния ръководител. Засегнат задълбочено е проблемът за академичния език на подобен научен труд, език, за който в западната литература се използва терминът *хеджинг*. Според авторите значим въпрос е доколко научният ръководител трябва да се намесва в помощта за усвояване на научния изказ, за да не се заглушава авторовият глас и личната позиция на дипломанта.

В статията „Пътят към/до библиотеката и книгата – възможен, преодолим, (не)задължителен (с оглед на създаването на дипломна работа)“ Елена Гетова си е поставила като цел да сподели опита си „за някои от зоните на приложимост на усвоеното в библиотеката познание, който би бил полезен при написването на дипломната работа“ (с. 56). Като част от проучвателската стратегия при създаване на дипломна работа, към която научният ръководител би трябвало да насочи дипломанта, е подтикването към частично преосмисляне на книгата и полагането ѝ в нейните социологически измерения. Важен елемент в писането на дипломна работа е библиографското проучване, което, казва авторката, може да тръгне от конкретен казус и да очертае социокултурния хоризонт на присъствие на отделната книга. Авторката акцентира върху подбора на социокултурни и на литературни факти в процеса на създаването на дипломната работа по литература.

В статията на Марияна Карталова „Дипломният проект – студентско предизвикателство или лесен път към придобиване на образователно-квалификационна степен“ авторката се стреми да даде отговори на въпроси, които смята, че могат да бъдат зададени във връзка със завършването на съответната образователно-квалификационна степен, например не е ли дипломната работа по-лесният начин за дипломиране, изборът на тема, изборът на научен ръководител и последователността на тези два избора, необходимостта от правилна методология, времето за създаване на една дипломна работа, консултирането с научния ръководител, цитирането, бележките под линия, самата защита на дипломния текст и др. Смятам, че тази статия е много добро ръководство за студента, който трябва да избира между държавен изпит и дипломна работа.

В статията си „Интеркултурната компетентност – предизвикателство пред младия изследовател“ Харун Бекир първоначално се спира на избора между държавен изпит и дипломна работа, на избора на тема, защитата на дипломната работа. След това авторът се насочва към лингвокултурологията, термина мултикултурализъм, към интеркултурния подход, комуникативната компетентност и комуникативно-компетентния говорител, интеркултурната комуникация и значимостта на целенасочената и системна работа в обучението с основна цел повишаване на интеркултурната комуникация на студентите.

Милена Кацарска в статията си „Потенциалът на бакалавърските програми във ФФ на ПУ да подготвят студентите в избора им да пишат дипломна работа“ акцентира върху значимостта на онези курсове във Филологическия факултет на ПУ, които са насочени към акаде-

мичното аналитично писане с аргументативен характер. Авторката смята, че множество университетски курсове, без конкретно да са посветени на академичното писане на студентите, имат целта да развият способността и уменията на студентите за писане на аргументативен научен текст. Авторката завършва с въпроса дали и как институционализираното съдържание на учебните програми би могло да стимулира колебливо нарастващия според нея интерес към разработване на дипломна работа.

„Преводът на научен текст като основа за дипломен проект – проблеми, цели и перспективи“ е статия на Енчо Тилев, в която авторът разглежда съществени трудности, които възникват при превод, вкл. когато той е в основата на дипломна работа: преводът на термини, употребата на безлични и неопределенолични изречения със стилистична функция, използването на страдателни глаголни форми, синтактичното оформяне на преводната фраза, избягването на амфиболиите и др.

„Дипломната работа (задължение или полезен урок)“ е статия на Елка Петрова, в която авторката цели да представи гледната точка на автора относно функциите на дипломната работа като заключителна част при придобиването на образователно-квалификационна степен в наш университет. Акцент се поставя и върху приложимостта на придобитите знания и умения извън университетската среда. Добре изградена схема представя дипломната работа и възможностите, които тя предоставя. Друга схема много добре онагледява процеса на изготвяне на дипломната работа и приложимостта на придобитите умения в практиката. В таблица авторката е представила отношенията между уменията, придобити в процеса на изготвяне на дипломна работа, и изискванията на работната среда.

Втората част на рецензирания сборник съдържа лични мнения на млади учени – докторанти, асистенти, преподаватели, които споделят пътя си от дипломната работа до професионалната реализация. От споделения личен опит става ясно какво е значението на дипломния проект в израстването на младия учен, какъв е приносът на взаимодействието дипломант – научен ръководител и др. Смятам, че това е много полезна част от сборника, тъй като убедителността на личните свидетелства е значим фактор в ориентирането на студентите към начина на тяхното дипломиране.

Смятам, че този сборник не само трябва да бъде публикуван, но и да достигне до възможно най-широк кръг студенти, защото ще им съдейства успешно в процеса на създаването на дипломна работа.

ДИПЛОМНАТА РАБОТА – ПРОВОКАЦИЯ НА МОЖЕНОТО

Изпитах удовлетворение от възможността да използвам думата, която е любима на Иван Вазов, но в днешно време като че ли се изгуби – **сърадвам се** за успеха на този проект, който е с дълга формулировка, но с ясен смисъл. Дипломните работи на студентите и магистрите са скритото съкровище на университетския образователен процес, което блясва на защитите и след това заспива дълбок сън в хранилицата на библиотеките и катедрите.

Екипът на този проект е видял връзката между подготовката и перспективата на дипломната работа, която е образователен документ, но и влизане в науката, и то през парадния вход. Ето защо приветствам изграждането на електронна база данни от защитени дипломни работи в периода 2016 – 2020 г., чрез която „да се даде и публична трибуна за достиженията на дипломантите“. На основата на тези данни дори биха могли да се провеждат конференции със завършили дипломанти на тема „Как виждам себе си в темата на дипломната си работа – открита перспектива или угаснала възможност“. За мен са изключително интересни проведените анкети с актуални въпроси и искрени отговори, чрез които добре се разслоява къде е институцията и къде научният ръководител в този процес. Не е случайно, че когато уточняват характеристиките на дипломната работа, колегите, които са автори на отделните статии, най-често прибегват до мнението и уточненията на Умберто Еко – очевидно този проект и представящият го сборник са едни от първите вглеждания в българската университетска практика по този въпрос. Чрез него се създава документация, показва се пътят, по който трябва да преминат дипломантите, очертават се базата данни, ползването на библиографски източници и т.н.

Действително ние днес не сме решили много въпроси, които наглед изглеждат ясни – колко да е оригиналната част и колко анализиранията и синтезирана научна литература, трябва ли да се уточнява количествено разработката – един от авторите споменава 100 страници (Марияна Карталова, с. 66) и го оставя в експресията на въпроса; в каква посока трябва да е тематиката – теоретична или практическа; доколко е необходимо да е интердисциплинарна, така че научното ръководство да не е нещо само за двама. От анкетите е видно, че е създадена добра практика в Пловдивския университет за колаборация ръководител – студент. Прави ми впечатление, че когато в един факултет, както в случая Филологическия, се проведат конкурси за док-

торанти, те имат някои общи занимания в зависимост от учебния им план, така се срещат и се сдружават и дори създават свое общество. При дипломантите това не е така. В най-добрия случай научният ръководител ги събира по време на консултации.

Особено ценно е дигитализирането на текстовете на дипломните работи. Извършено е много професионално, тъй като е спазено изискването за авторското право и същевременно е създадена анотационна карта, която ориентира в библиографските данни. В регламента е официализирана позицията „научен консултант“, тъй като това позволява да се активират интердисциплинарните разработки.

Създадената и приета във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ платформа „Всичко за дипломата“ облекчава администрирането на процеса за написване на дипломна работа и извежда на чиста позиция научния ръководител, тъй като му позволява да работи само с неговите професионални инструменти. Особено важна е позицията, че написването и защитата на дипломна работа и свързаните с тях дейности „могат да се съотнесат към основните умения, които в съвременния динамичен свят работодателите търсят в своите бъдещи служители“ (Елка Петрова, с. 102). С подобни позиции, както и с въведените в последния раздел мнения на дипломанти, които са вече млади учени, този сборник се оказва най-доброто средство за мотивиране на студентите да пишат дипломни работи.

Чрез резултатите от този проект на студентите се дава време, което да имат за себе си, а на научните ръководители свобода в желанието да издигнат младия човек и по пенчо-славейковски да му внушат „Бъди Монблан! На висини възмогат“. В края на сборника младите учени са отговорили като на сцена: „Монблан да бъда? Съм! Но друг съм аз“. Така едно откровение поражда ново вдъхновение.

проф. д-р Радослав Радев

**ОТНОШЕНИЯТА
УТВЪРДЕН/МЛАД
ИЗСЛЕДОВАТЕЛ -
АНАЛИТИЧНИ РАКУРСИ**

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА В СЪЗДАВАНЕТО НА ДИПЛОМНИЯ ПРОЕКТ ПРЕЗ ПЕРСПЕКТИВАТА НА МЛАДИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ

*Соня Александрова-Колева, Фани Бойкова⁵
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“*

THE CHALLENGES OF THESIS WRITING FROM THE PERSPECTIVE OF THE YOUNG RESEARCHER

*Sonya Alexandrova-Koleva, Fani Boykova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv*

Abstract: The text presents the results of a survey aimed at collecting initial information about the main methodological and technical difficulties that arise for students preparing a thesis. The authors discuss the findings which are geared towards facilitating the formulation and unification of the requirements for young scientists in the preparation of their scientific thesis. The purpose here is to publicize the specific data obtained during an anonymous and voluntary survey conducted among graduates who have successfully defended their master's and bachelor's theses at the Faculty of Philology. The information which is summarized and analyzed here is included in the developed and validated toolkit aimed at optimizing and facilitating the scientific collaboration between an established and a young scientist.

Key words: thesis writing, questionnaire survey, toolkit for optimizing the collaboration between an established and a young scholar

Реализирането на научноприложния проект „Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията утвърден – млад изследовател“ включва като една от основните дейности създаването на инструмент за обратна връзка и перманентно събиране на база данни за процеса на разработване на дипломен проект и предизвикателствата, пред които са се изправили при своите първи стъпки в научноизследователската си дейност студентите от филологическите специалности.

⁵ Авторите изказват искрена благодарност на поделение „Научна и проектна дейност“ при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за оказаното съдействие.

Създава се възможност за осигуряване на качество и динамика за алгоритмизиране на процеса на работа по дипломния проект, чиято цел според М. Цветкова е „студентът да покаже навици за самостоятелно решение на практически проблеми от научна позиция и за писмено изложение на получените резултати“ (Цветкова 2013: 28).

Анкета² от деветнадесет въпроса, насочена към вече защитили дипломната си работа студенти, предостави особено ценна изходна информация във връзка с работата по проекта, систематизирайки основни етапи от разработването на научното изследване с оглед на евентуалните затруднения, които младите учени биха могли да срещнат в съвместната им работа с утвърден изследовател. При организиране на въпросите в съдържателен аспект сме се съобразили с изведени в поредица изследвания³ правила и препоръки за създаване на текста на дипломния проект. Резултатите от четиридесет и двамата респонденти, които я попълниха доброволно и анонимно, очертаха ясна картина на основните препятствия пред прохода изследовател и аргументираха основни посоки при изготвянето на необходимия инструментариум (рецензентска карта за оценяване на дипломни проекти; единен стандарт за библиографиране и цитиране; унифицирани изисквания за оформление на текста на научното изследване) и електронната база данни, които да оптимизират и облекчат научната колаборация между утвърден и млад учен, като способстват предварителното систематизиране на необходимите данни и перспективи за целта.

Първите три въпроса от анкетата визираща проучване на информация за етапа на подготовка преди началото на същинското изготвяне на дипломната теза. Резултатите потвърдиха предположението, че болшинството студенти (47,6%) са били задължени по учебен план да финализират съответната ОКС с дипломна работа, но и немалък брой (35,7%), предимно в бакалавърска степен, са го направили по желание. Показателни са и отговорите (7,1%) на студентите, мотивирани за работа с конкретен научен ръководител, защото според нас те се насочват към научната дейност като евентуално поле за бъдещо професионално развитие благодарение на осъзнатия и плодотворен първоначален опит. Логично 9,5% от анкетираните са признали, че пред-

² Концепцията на електронното анкетно проучване е визуализирана от Елка Петрова в Приложение № 1.

³ Еко, У. Как се пише дипломна работа, 1999; Иванов, И. Подготовка на дипломна работа. София: Аксиос, 1998; Мавродиева, И., Тишева, Й. От реферата до магистърската теза. Академично писане за студенти, 2016; Цветкова, М. Наука със стил, 2013; Цветкова, М. Цитирането. Стандарт и стил, 2013.

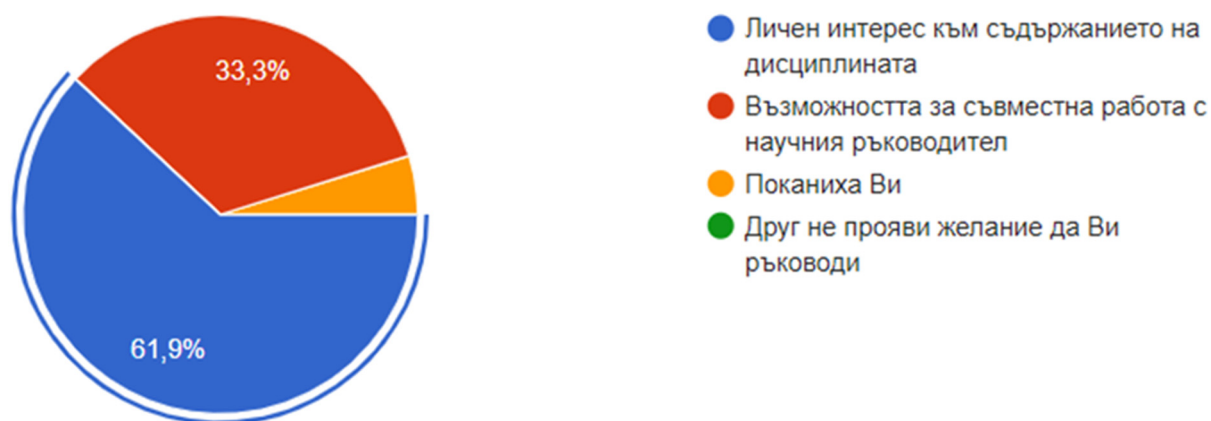
приемането на първи научен труд е авантюрно начинание, в което се впускат без специфични ориентири, за да предизвикат възможностите си и да проверят натрупаните знания.

1. Защо избрахте да пишете дипломна работа?

В потвърждение на отговорите от първи въпрос се очертаха резултатите на втория, които демонстрираха доминация на интереса към определена научна област (61,9%), 33,3% желание за сътрудничество с конкретен утвърден учен и минимален брой (4,8%) индивидуално поканени за съвместна работа от научния ръководител.

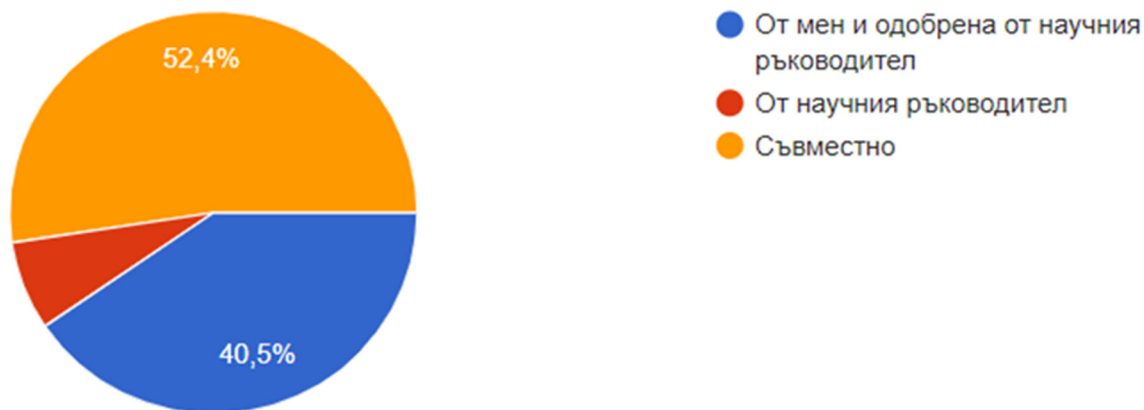
2. Как избрахте дисциплината, по която да пишете дипломна работа?

Прави впечатление, че никой от респондентите не е посочил последния възможен отговор „Друг не прояви желание да ви ръководи“, което свидетелства за реална възможност за избор на научен ръководител при изготвяне на бакалавърска и магистърска теза.

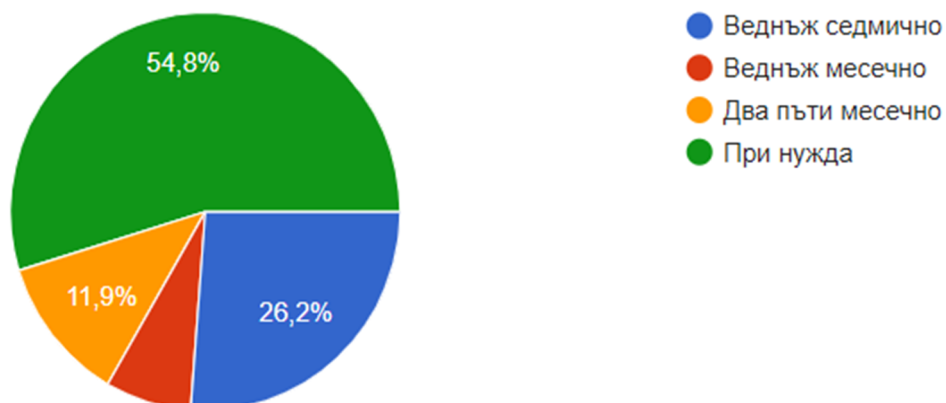
Подобно е съотношението при отговорите на питането за избор на тема за изследване: 52,4% от анкетираните посочват съвместен избор на заглавието; 40,5% са предложили тема, която е била одобрена от ръководителя, и само 7,1% са изследвали проблем, поставен от утвърдения учен.

3. Темата на дипломната работа бе формулирана:

Следващите четири въпроса (№ 4; № 5.1; № 5.2; № 5,3) целяха да систематизират основните затруднения на дипломантите при конкретната работа по изготвяне на първия обемен научен труд и функцията на научния ръководител за елиминиране на тежестта им. За целта в най-голям процент от случаите (54,8%) честотата на индивидуалните консултации с утвърдения учен варира според необходимостите; веднъж седмично работни срещи са имали 26,2% от анкетираните, два пъти месечно са посочили 11,9% и само 7,1% са ги осъществявали веднъж месечно, което показва сериозен ангажимент при изследователската дейност и от двете страни.

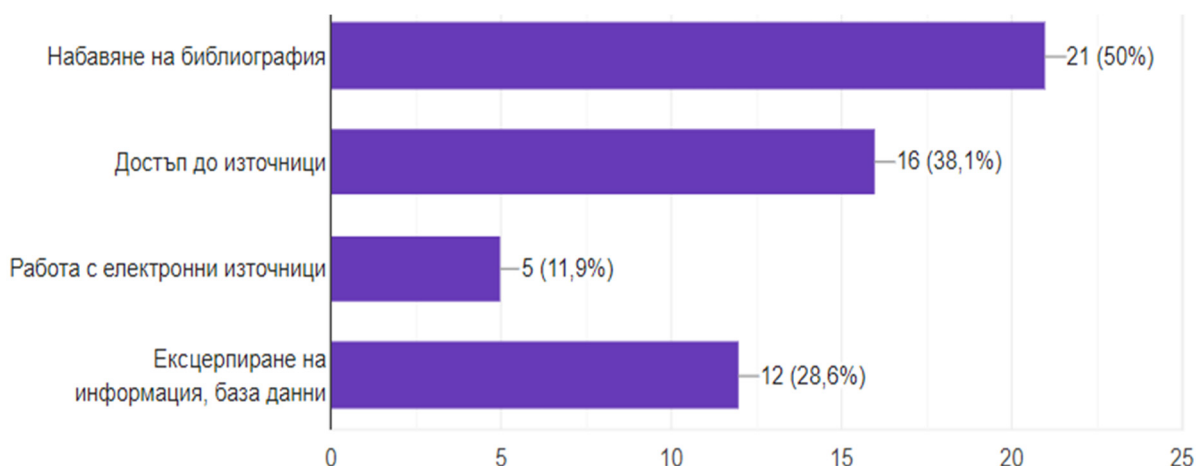
4. Колко често се консултирахте с научния ръководител?

Като най-големи трудности при работа с използвана литература респондентите логично посочват набавянето на библиография (50%), следва достъпа до източници (38,1%), ексцерпцията на информация (28,6%) и в минимална степен работата с електронни източници (11,9%). При този въпрос е дадена възможност за избор на повече от един отговор, за да се степенуват по тежест възникналите проблеми от различно естество и да се оптимизират инструментите за разрешаването им.

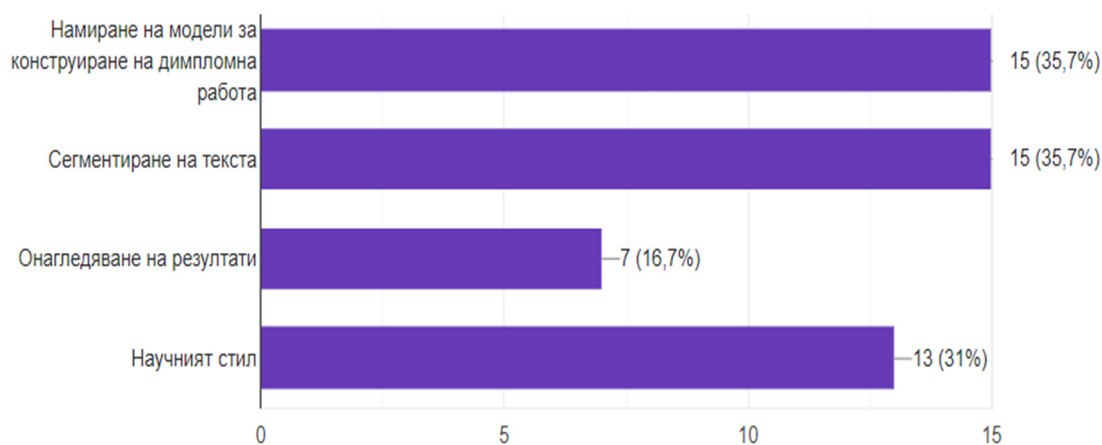
5. Какво ви затрудни най-силно при разработване на дипломния проект?

5.1. Работа с използвана литература (Възможен е повече от 1 отговор)

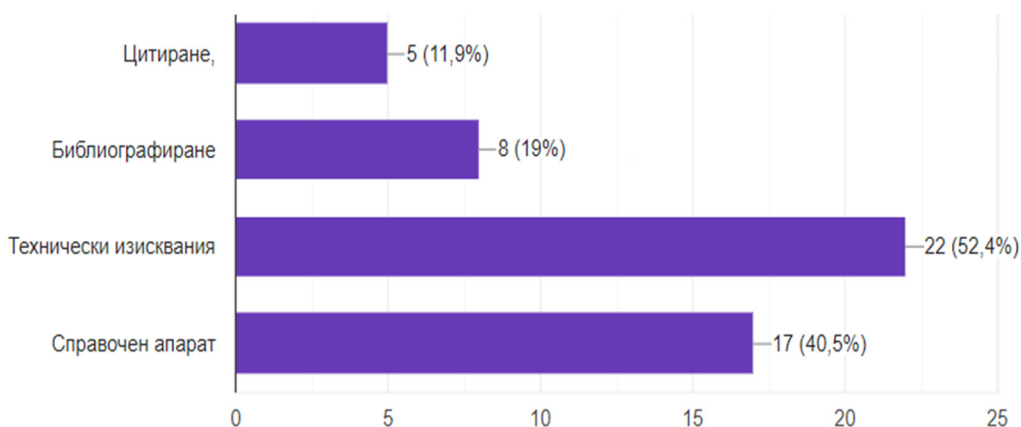
По същия начин е зададен и въпросът за основните трудности при съставянето на текста, който сигнализира за паритет (35,7%) при основните препятствия – сегментиране на текста и намиране на модел за конструиране на дипломна работа; отблизо ги следва овладяването на научното писане (31%) и само 16,7% от анкетираните са се затруднили при онагледяване на резултатите.

5.2. Разработване на текста (Възможен е повече от 1 отговор)

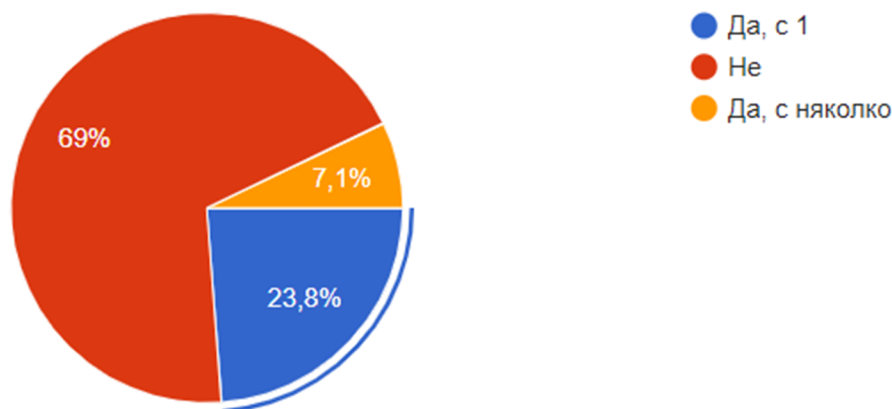
Възможност за повече от един отговор съдържа и питането за формалните критерии, което разкрива, че като основен проблем се очертават техническите изисквания за оформяне на текста (52,4%), последвани от изготвянето на справочен апарат (40,5%), оформянето на библиография (19%) и минимални затруднения при цитирането на източниците в текста (11,9%).

5.3. Формални критерии (Възможен е повече от 1 отговор)

Следващият въпрос цели да провери необходимостта от научни консултанти, различни от ръководителя, с оглед на интердисциплинарни изследвания, съответстващи на профила на факултета.

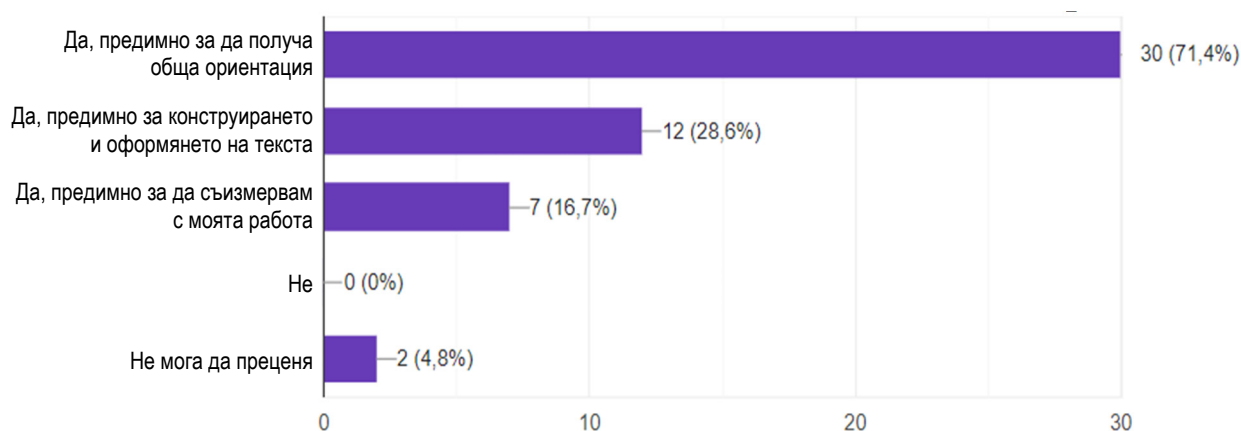
6. Консултирахте ли се с преподавател, различен от научния ръководител?

Основната част от анкетиранияте (69%) не са имали необходимост от допълнителни консултанти, но 23,8% са се консултирали с един учен, различен от научния ръководител, а 7,1% са прибегнали до експертизата на повече от един допълнителен специалист с оглед на спецификата на конкретната тема.

Като необходима група от въпроси за анализ и равностметка на работата се очертаха следходните четири питання, които засегнаха, от една страна, степента на необходимост от изготвянето на инструментариума по проекта и от друга, степента на удовлетвореност от научното изследване у дипломанта. При седми въпрос респондентите категорично посочват полезността на база данни с дипломни работи: на първо, място за придобиване на обща ориентация (71,4%); на второ (28,6%), за оформянето и структурирането на текста; на трето (16,7%), за съизмерването на собствения труд с други добри примери.

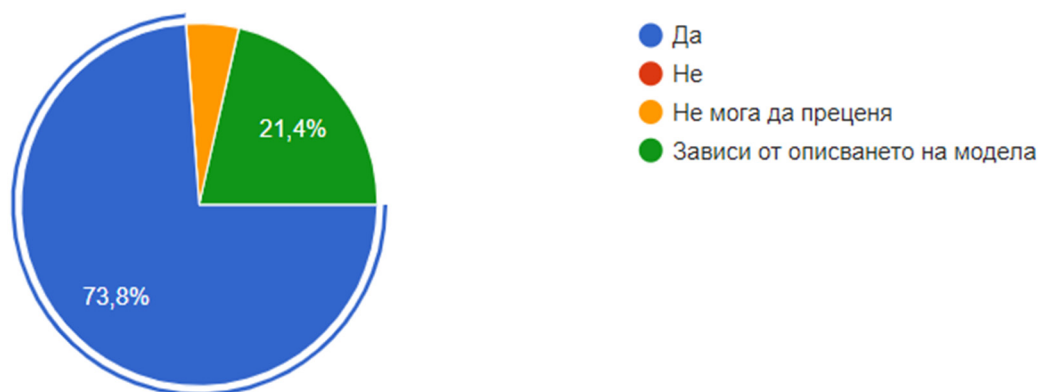
7. Щеше ли да ви бъде полезна база данни с дипломни работи?

Само 4,8% не могат да преценят дали подобна база данни е необходима и никой не е посочил отговора, който визира нейната евентуална безполезнаост.

По подобен начин стоят и резултатите от отговора на осми въпрос относно задължителен модел за библиографиране. На този етап на разработване на дипломния проект се обръща специално внимание. Както подчертава Ив. Мавродиева: „Този етап включва трудоемка работа и тя се възприема понякога като скучна, но качествено ѝ извършване е необходима база за съставяне на добър окончателен вариант“ (Мавродиева 2016: 52). В своето изследване „Информационна култура://Името на четенето“ М. Цветкова подчертава, че „културата на изследователската дейност не може да мине без библиографска култура“, която „съдейства за развиване на абстрактното и концентрираното мислене, организира тезауруса на човека, доколкото дава йерархия на научните знания, дава необходимите свързващи елементи за логическото мислене и за образуването на качествено ново знание“ (Цветкова 2009: 120). Резултатите от отговорите на въпроса са следните: 73,8% от анкетиранияте смятат, че подобен модел би им помогнал; 21,4% посочват, че полезността зависи от описанието на модела и само 4,8% не могат да преценят.

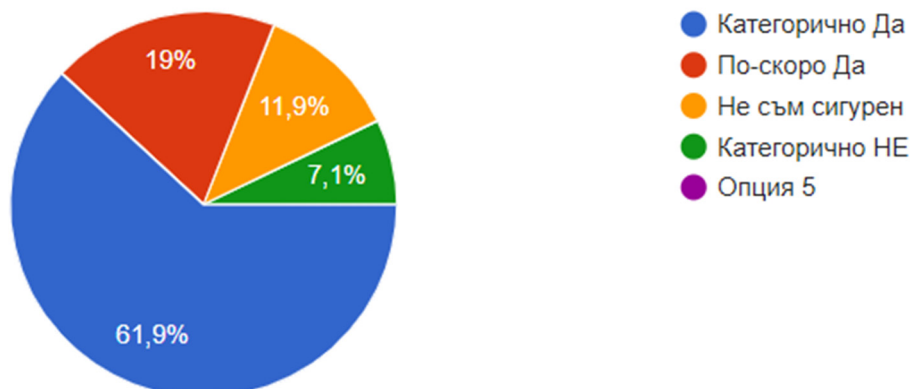
8. Щеше ли да ви бъде полезен задължителен модел за библиографиране?

Отговорите недвусмислено показаха необходимостта от изготвяне на стандартизиран инструментариум и достъпна база данни, които да облекчат и оптимизират научното сътрудничество между млад и утвърден изследовател при писането на дипломни проекти.

Девети въпрос (№ 9) ни позволи да систематизираме степента на удовлетвореност на студентите от разработването на първа научна теза, като показва много висок процент на готовност наново да се изготви дипломна работа (61,9%).

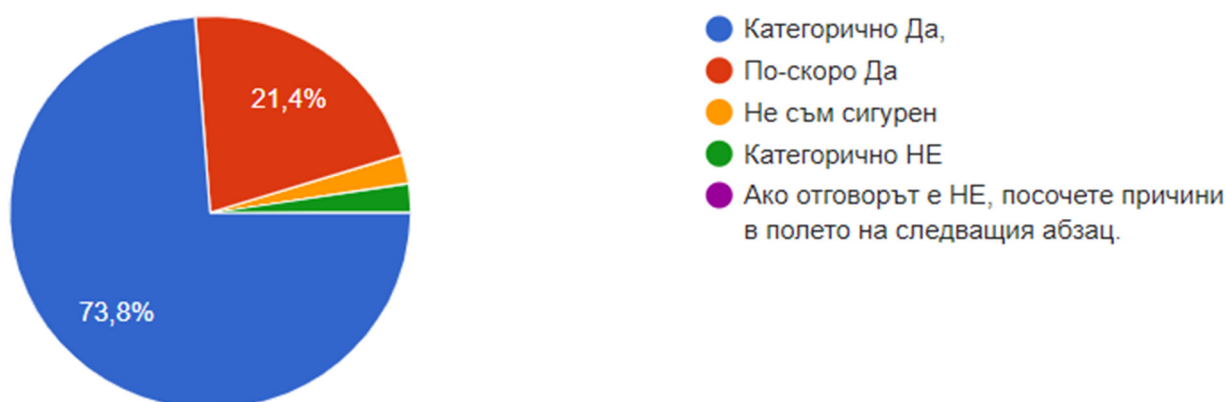
9. Ако сега можете да избирате, бихте ли започнали пак да пишете дипломна работа?

С „По-скоро Да“ са отговорили 19% от запитаните; 11,9% се колебаят и само 7,1% категорично не биха се заели отново с подобна изследователска дейност. При създаване на научен текст с нивото на трудност на дипломната теза подобно разпределение на резултата свидетелства за качествена професионална удовлетвореност.

Аналогично изглеждат резултатите от десети въпрос, който търси устойчивост на ориентацията към конкретно научно поле: 73,8% от респондентите без колебание биха избрали същата тематична област, 21,4% биха се насочили по-скоро отново към нея, много малък и равностоеен е процентът (2,4%) на колебаещите се относно дисциплината и на отхвърлящите я.

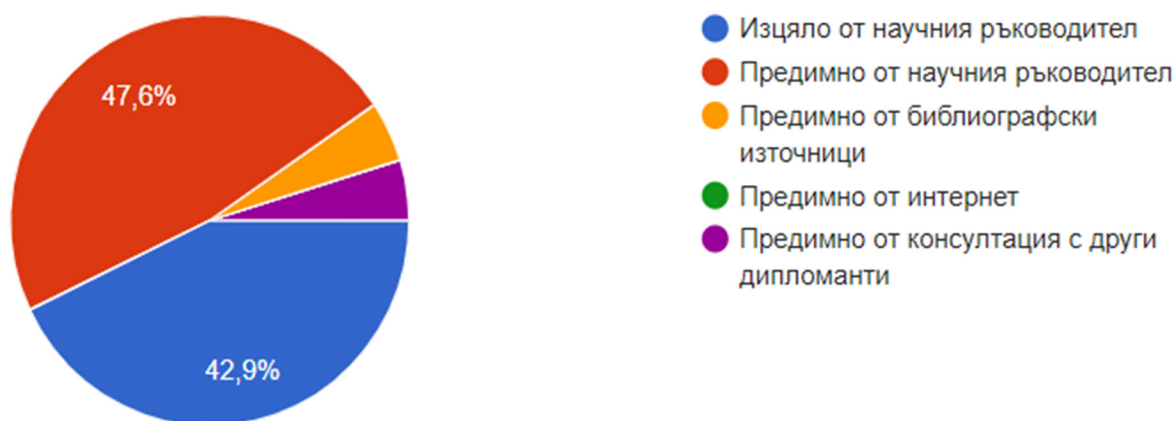
10. Ако сега започнете да пишете дипломна работа, бихте ли избрали същата тематична област?

При формулирането на този въпрос беше дадена възможност за аргументация при категорично отрицателен отговор, но се наблюдава реакция само от страна на потвърждаващите тематичното поле.

Отговорите на единадесети въпрос предоставиха информация относно необходимостта от създаване на база данни, задаваща предварителна ориентация на дипломантите, която беше планирана като дейност по проекта.

11. Как получихте първоначална ориентация за конструирането на работата?

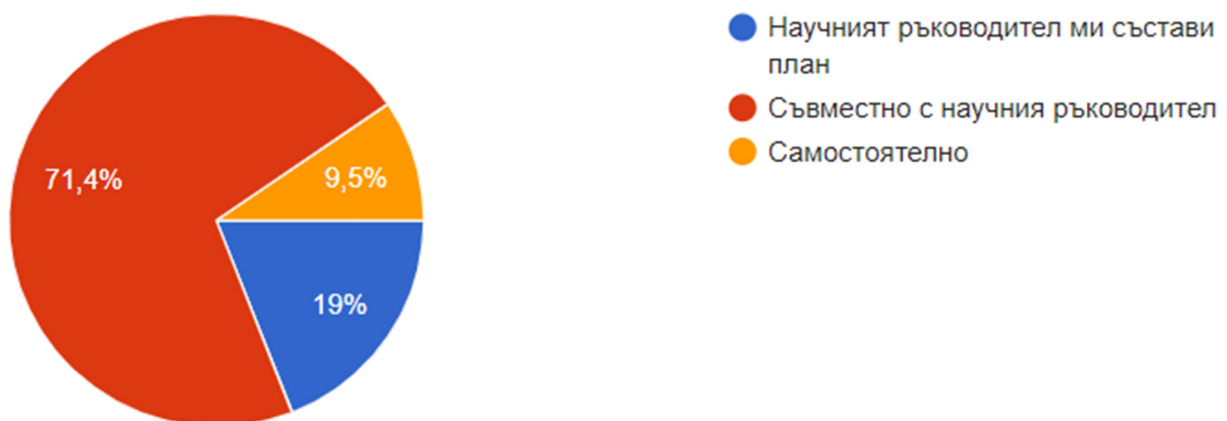

Както се предполагаше, основен източник на сведения за конструкцията на дипломната теза за респондентите е бил научният ръководител: 47,6% са осведомени предимно от него, а 42,9% изцяло от него. Пренебрежимо малък е процентът на придобили първоначална информация от други студенти или от библиографски източници (по 4,8% и за двата отговора), а никой не е посочил като неин източник интернет пространството.

Последната група въпроси се отнася до проучване на спецификата на работния процес с акцент върху отделни моменти на предполагаеми трудности.

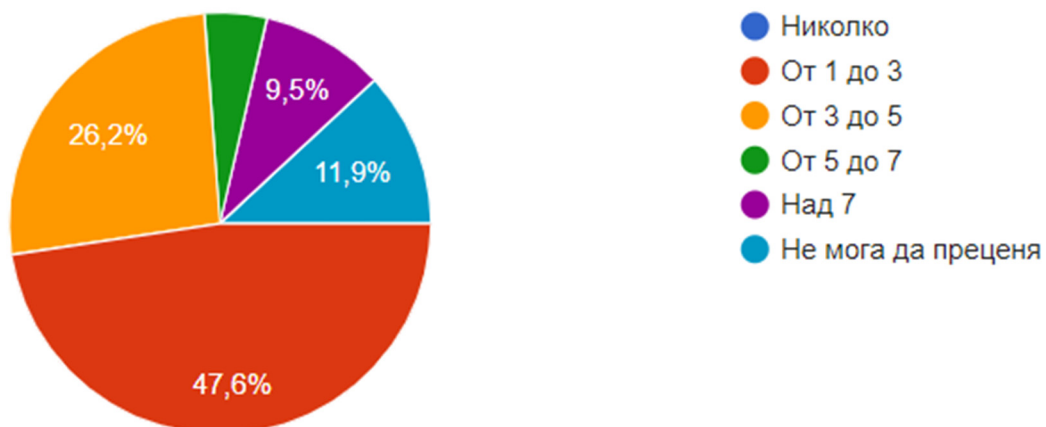
Относно планирането на цялата работа (въпрос № 12) анкетираните в мнозинството си отговарят, че е извършено съвместно с научния ръководител (71,4%), 19% от тях са получили готов работен план от научния ръководител и само 9,5% сами са го подготвили.

12. Как планирахте работата си по дипломния проект?

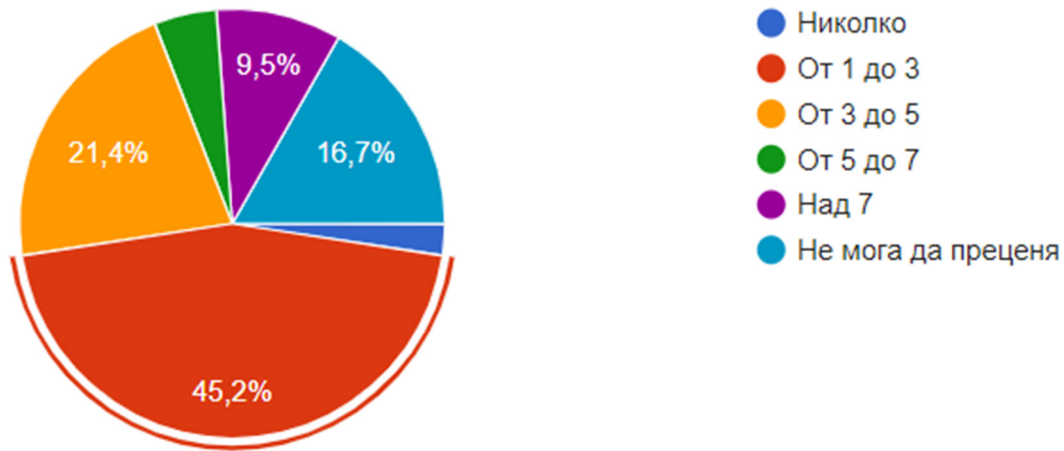
Що се отнася до броя на редакциите на изработения текст (въпрос № 13), прави впечатление, че в масовия случай (47,6%) студентите извършват до 3 редакции, по-рядко (26,2%) между 3 и 5, в отделни случаи (4,8%) от 5 до 7, при необходимост (9,5%) над 7, а 11,9% не могат да си спомнят броя на редакциите, вероятно поради изминалото време между написването на текста и попълването на анкетата.

13. Колко редакции на дипломния проект като цяло направихте?

Сходно е съотношението на отговорите (въпрос № 14) за броя на извършените редакции на текста от страна на научния ръководител: до 3 пъти в 45,2% от отговорите, между 3 и 5 пъти в 21,4%, 16,7% не могат да преценят, 9,5% са редактирани над 7 пъти, в 4,8% от 5 до 7 пъти и при 2,4% научният ръководител не е извършил редакция.

14. Колко редакции на дипломния проект направи научният ръководител?

Петнадесети въпрос дава информация коя част от дипломната работа е създавала най-големи затруднения при писането.

15. Коя част ви затрудни най-много при писането?

Според 38,1% от отговорилите това е обзорът на теоретичната литература, според 33,3% е уводът, според 16,7% е емпиричният материал, а според 11,9% – заключението.

Следващият въпрос (№ 16) проверява коя част от дипломния текст особено е затруднила студентите при редактирането и сравнително съответства като разпределение на отговорите на предходния въпрос. 59,5% са избрали обзора на използваната теоретична литература, 26,2% обработваната емпирия, 9,5% увода и 4,8% заключението.

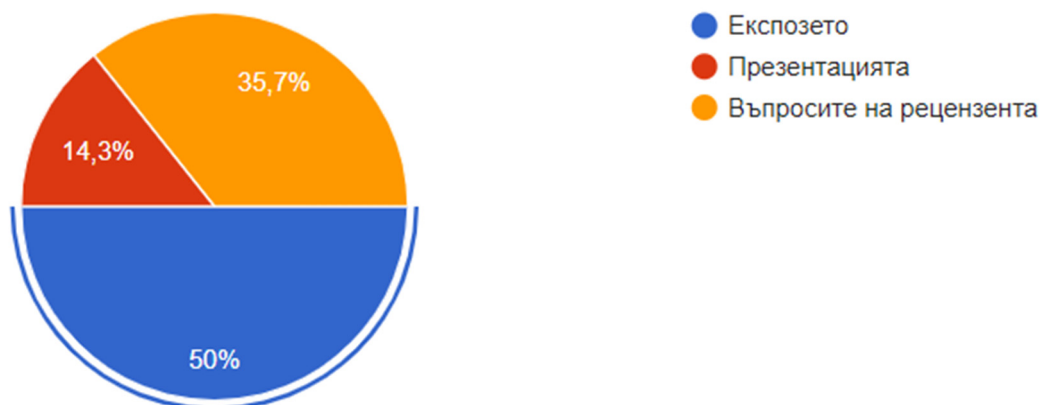
16. Коя част на текста ви затрудни най-много при редактирането?

Единственото разминаване в двата въпроса по отношение на процентното съотношение между увода и емпиричния материал е обяснимо, защото веднъж съставен и правилно структуриран, сравнително краткият увод лесно се редактира, докато емпиричната част е доста по-обемна и обикновено състояща се от няколко глави, които отнемат повече време и усилия за редакция.

Седемнадесети въпрос се отнася до подготовката на самата публична защита на научния труд и търси най-проблемните ѝ зони, „тъй като академичната комуникация, писането на научния текст в съответния жанр и риториката (представянето и защитата на текста) са неизменно свързани“ (Мавродиева 2016: 63).

17. Кое ви затрудни най-много при подготовката за защита?

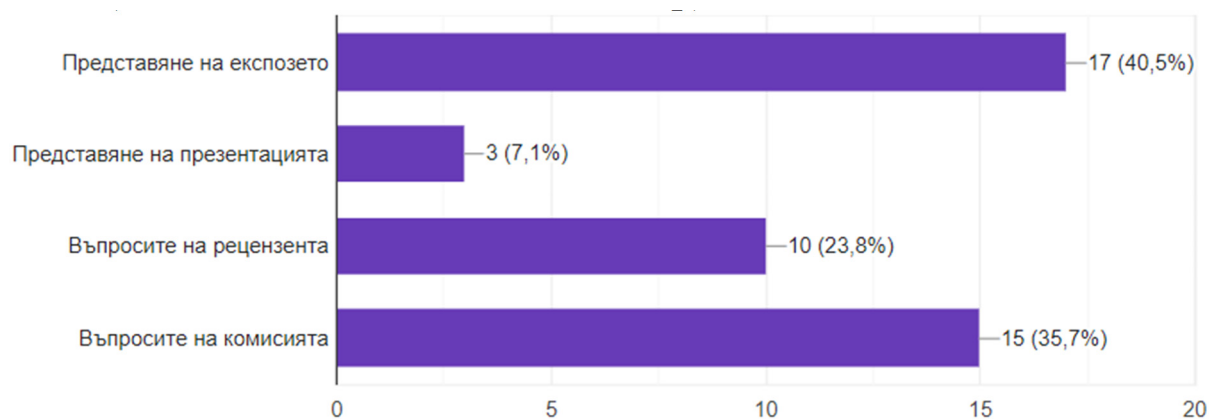

Според отговорилите най-трудна е подготовката на експозето (50%), следвана от отговорите на въпросите на рецензента (35,7%) и презентацията (14,3%).

Следващият въпрос (№ 18) дава отново възможност за избор на повече от един отговор и касае затрудненията на самата защита. Според анкетираните най-трудно е представянето на подготвеното експо-

зе (40,5%), до него по степен на трудност се доближават въпросите на комисията (35,7%), следват въпросите на рецензента (23,8%) и представянето на презентацията (7,1%).

18. Кое ви затрудни при защитата на дипломния проект? (Възможен е повече от 1 отговор)

Анкетираните са се възползвали от възможността да дадат повече от един отговор, което свидетелства за специфичните затруднения по време на публичната защита на дипломната работа.

Последният въпрос (№ 19) предполага свободен отговор и пита какво респондентът е научил за себе си в процеса на работа по дипломния проект, насочва към саморефлексия. Отговорите на този въпрос могат да се обобщят в няколко групи. Една част от дипломантите подчертават, че са осмислили значимостта на уменията да се трудиш системно, за да постигнеш целта си. Те споделят:

Научих, че мога да се справя с неща, които съм си мислила, че са невъзможни за мен. Благодаря ви!

Писането на дипломен проект за мен бе нещо ново и непознато, но с труд, упоритост и подкрепа, надеждни съвети и препоръки, успях да се справя с тази нелека задача.

Научих, че с постоянство и труд идеите се превръщат в смислен текст, а след защитата се почувствах удовлетворена от положеното усилие.

Че е необходимо да положя усилия да науча английски и руски, за да чета свободно научна литература, свързана с темата на изследването.

Научих, че човек трябва да бъде добре организиран при подготовката на такъв проект и да бъде по-уверен, когато го представям.

Че трябва да се подготвям още по-добре при защитата на дипломната работа.

Тези откровени изводи потвърждават тезата на У. Еко за дипломната работа, че „не е толкова важна темата на труда, много по-съществен е работният опит от него“ (Еко 1999: 20).

Друга група обръща специално внимание на полезните знания и умения, които са придобили или затвърдили както за предметната област, в която са работили, така и за работата с информация и подбора на източници.

Това беше голямо предизвикателство, което със сигурност ми даде много полезни знания, които нямаше да получа, ако не се бях заела да пиша дипломна работа.

Научих, че разработването на дипломната работа е дълъг процес, който завършва успешно със защитата ѝ; научих, че трябва да бъда критична към себе си, но и към различните източници, които използвам; научих, че е необходим много внимателен подбор на информацията, а също и да бъда бдителна към използването на такава, която е непотвърдена или предизвикваща спорове сред изследователите.

Необходимостта от дейностите по проект „Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията утвърден – млад изследовател“ се обосновава и от споделените изводи за полезността от ресурси, които да онагледят етапите на разработване на дипломния проект, да представят модели на различни подходи към възможните интерпретации на проблеми в необятното филологическо поле, да подкрепят и насочват „прохождащия“ изследовател в първите стъпки на научното поприще. Както подчертава Ив. Иванов: „Дипломната работа трябва да демонстрира уменията на автора да пише научен текст“ (Иванов 1998: 5).

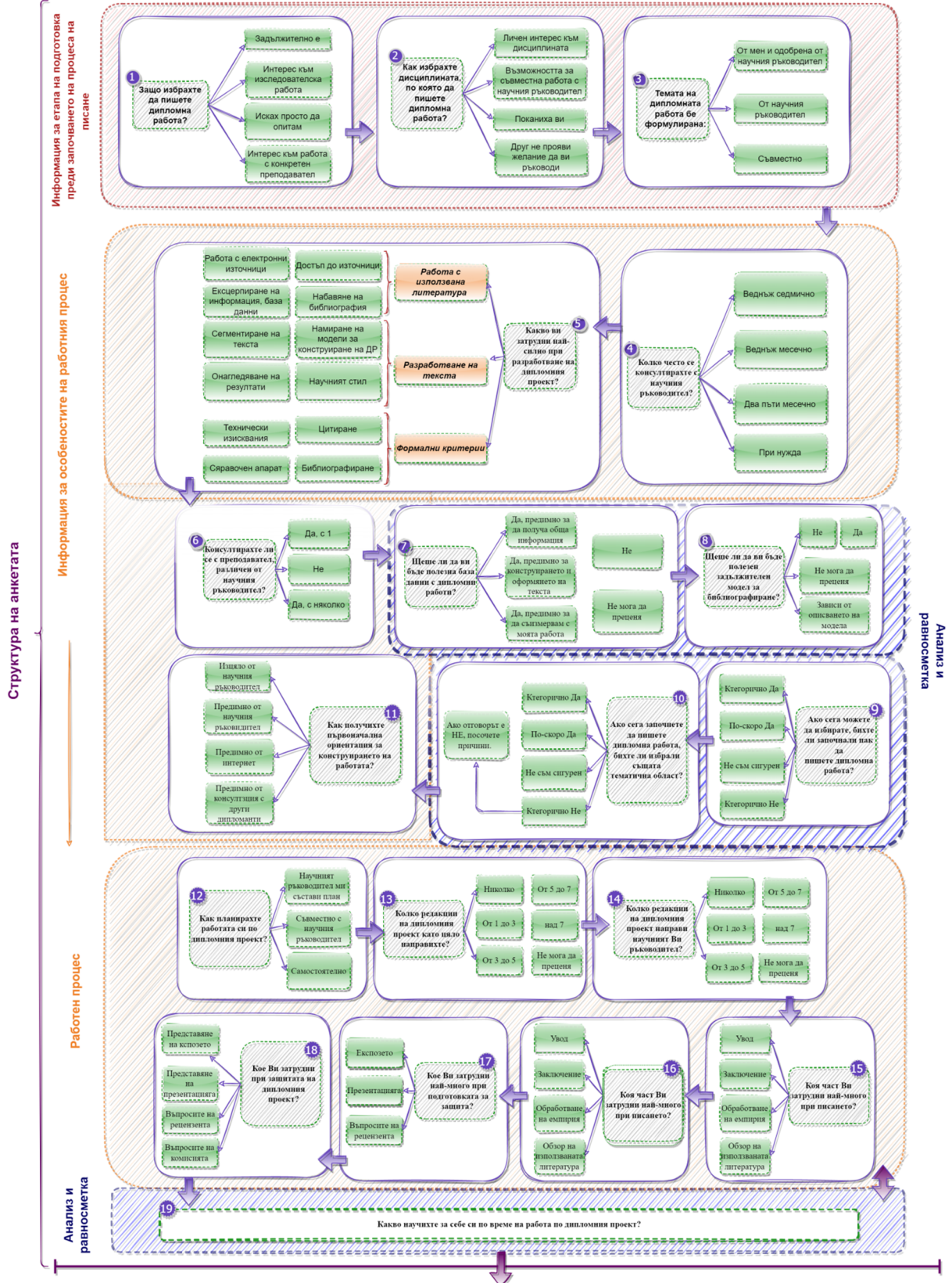
Съществуваща база данни, поставени еднакви и добре описани изисквания за създаване на разработката щяха да ми помогнат по-лесно да се ориентирам как да оформя, напиша работата си.

Подобни изводи на студенти, защитили дипломните си работи, обосновават значимостта и полезността на създадените в резултат на проектната дейност ресурси за регламентиране, алгоритмизиране и подкрепа в реализиране на цялостния процес на разработване и представяне на дипломен проект.

Анкетата ще бъде перманентно активна на специализирания сайт на Филологическия факултет в страницата *Всичко за дипломанта*⁴, разработена по проект „Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията утвърден – млад изследовател“.

⁴ Всичко за дипломанта. <https://diplomanti.slovo.uni-plovdiv.bg/> Сайтът е резултат от изпълнение на работна програма по Проект № ФП21-ФлФ-009, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по конкурс „Факултетни проекти“ 2021/2022 г.

Анкета за дипломанти

Проект „Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията „утвърден - млад изследовател“

ЛИТЕРАТУРА

- Еко 1999:** Еко, У. *Как се пише дипломна работа*. София: ИК „Александър Панов“. [Eko, U. 1999: *Kak se pishe diplomna rabota*. Sofia: IK „Aleksandar Panov“].
- Иванов 1998:** Иванов, И. *Подготовка на дипломна работа*. София: Аксиос. [Ivanova, I. 1998: *Podgotovka na diplomna rabota*. Sofia: Aksios].
- Мавродиева, Тишева 2016:** Мавродиева, И., Тишева, Й. *От реферата до магистърската теза. Академично писане за студенти*. София: БГ Учебник. [Mavrodieva, I., Tisheva, Y. 2016: *Ot referata do magistarskata teza. Akademichno pisane za student*. Sofia: BG Uchebnik].
- Цветкова 2009:** Цветкова, М. *Информационна култура://Името на четенето*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. [Tzvetkova, M. 2009: *Informatsionna kultura://Imeto na cheteneto*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“].
- Цветкова 2013:** Цветкова, М. *Наука със стил: писане на дипломен проект*. София: Enthusiast. [Tzvetkova, M. 2013: *Nauka sas stil: pisane na diplomen proekt*. Sofia: Enthusiast].
- Цветкова 2013:** Цветкова, М. *Цитирането. Стандарт и стил*. София: Библиоскоп. [Tzvetkova, M. 2013: *Tsitiraneto. Standart i stil*. Sofia: Biblioskop.]

ИСТОРИЧЕСКАТА ЛИНГВИСТИКА КАТО (НЕ)ЖЕЛАНО НАУЧНО ПОЛЕ ЗА ДИПЛОМНИ РАЗРАБОТКИ

Ани Кемалова

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

HISTORICAL LINGUISTICS AS AN (UN)DESIRABLE SCIENTIFIC FIELD FOR GRADUATE DEVELOPMENTS

Ani Kemalova

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: The present study is devoted to diachronic linguistics as a viable scholarly area for students choosing to work on bachelor's and master's theses. The focus is on the specific conceptual and technological features of working with diachronic material. The goal is to highlight the particular features that would make the students' work difficult or push them away from this scientific field. The present study could be of help to both students and young research supervisors as well as reviewers in the field of historical linguistics.

Key words: diachronic linguistics, bachelor's and master's theses

Историческата лингвистика⁶ е специфичен дял от науката за езика, който „описва и обяснява езиковото развитие, пътищата, по които то протича, и закономерностите, на които се подчинява“ (Харалампиев 2001: 11).

Изследванията в областта на езиковата история са изключително увлекателно, завладяващо и вдъхновяващо научно занимание. Но за да се постигне удовлетвореността от качествен резултат, се изискват отдаденост, постоянство и вглъбеност в процеса на работа, както и широк кръг от познания в няколко направления. И ако това се отнася в голяма степен изобщо за научните търсения, то историческите ези-

⁶ Или още *историческо езикознание, диахронна лингвистика, историческа граматика*. Множеството наименования на този дял от езиковедската наука създава известно затруднение. Като най-неточен, но и твърде разпространен, се откроява терминът *историческа граматика*, за който вече е посочвано, че само силната традиция го задържа в употреба (Харалампиев 2001: 11). Често се пренебрегва или се използва само като назоваване на направление в учебните планове общият термин *история на езика*, който съдържа в себе си два дяла – история на нормиран език и история на естествен език.

кови проучвания имат някои концептуални и технологични особености, които често притесняват младите изследователи и стават причина за неувереност в собствените им възможности.

Целта на настоящия материал е да бъдат очертани основните специфики при разработването на дипломна магистърска или бакалавърска теза в областта на диахронното езикознание, като се постави по-изразен акцент върху евентуалните затруднения, които биха били възпиращи при избора на тема в това научно поле.

Тематичен обхват

За разлика от другите езиковедски области, които в повечето случаи са значително по-тясно специализирани, диахронната материя, преподавана на студентите в рамките на един обучителен курс, обхваща всички езикови равнища във всички проявления², че и не само. В обичайния вариант материалът в предметите по историческа лингвистика включва въвеждащи теоретични теми, понякога пряко свързани с историята на носителите на езика³, а едва след това в програмата са разположени дяловете *фонетика*, *морфология*, *лексикология* и *синтаксис*. Друга характерна отличителна черта при изучаването на историческото спрямо синхронното езикознание е това, че дисциплините от направлението *съвременен език*, освен разграничение по езикови пластове, имат и ясна формална отделеност на книжовното от диалектното. В диахронното езикознание това не е така, а и не би могло да бъде. От една страна, защото един от основните и най-резултатните методи на изследване е филологическият, който по същество представлява анализ на писмени паметници. Следователно книжовното проявление на езика от най-ранно време е от критична важност за изучаване на процесите в неговата естествена говорима форма. Двойката природа на народните териториални говори обуславя втората страна на своеобразния казус, защото диалектите са възможно най-съвременният облик на говоримия език, но същевременно пазят едни от най-архаичните черти от миналото. Това ги прави равноправни и еднакво ценни членове и на двете полета (съвременно и историческо).

² Общоприето е, че българският език има три проявления: естествен език (диалекти), книжовен език и две писмено-регионални норми (ИБЕ 1978: 6, 14 и др.).

³ Например данни за исторически екстралингвистични обстоятелства, катализирали процеса на обособяване на един нов самостоятелен език; биографични факти от живота на конкретни личности, имащи основна роля за създаването на нормиран вариант на даден естествен език, и много други.

Всичко това дава много повече възможности при избора на конкретна тема, но също така и до някаква степен създава у студентите чувството за трудно обозрим обем от учебно съдържание, за което трябва да покажат по-високо от средното ниво на овладяване. Именно тук от изключителна важност е ролята на научния ръководител, който трябва активно да съдейства за прецизното дефиниране на темата, по която ще се работи. Да намери правилната пресечна точка между интересите и възможностите на дипломанта и тясната конкретика на обособен сегмент от иначе доста обширната материя. И като казвам интереси, нямам предвид единствено онези студенти, които са изкушени конкретно и само от тайните на езиковата история. Един бъдещ специалист по морфология на съвременния български книжовен език, да речем, би имал значителна полза и дори предимство, ако е задълбочил познанията си в областта на диахронната българска или изобщо славянска и/или балканска морфология чрез разработване на дипломатен проект с такава тема.

Времени обхват

Необходимостта от наблюдението на континуума от езикови събития, често обемащи големи отрязъци от време, също затруднява обучаемите. Самото естество на историческата лингвистика предполага разглеждането на езиковите явления първо като процес, а едва след това като резултат. За разлика от съвременния български език, където всичко е „тук и сега“, историческият анализ изисква поглед върху една динамична система, подложена на промени от различен характер, които в повечето случаи са разположени върху вектор от няколко века, а понякога и повече. И точно в тази връзка е необходим много внимателен подбор на подходите при работа спрямо конкретната възложена тема. Диахронният и синхронният подходи към историческия материал са възможни както едновременно, така и самостоятелно. Често терминът *диахронно/историческо* се използва изобщо за работата върху артефакти от миналото на езика. Но това не е съвсем коректно. Когато се анализира дадено езиково явление или състояние на системата и части от нея в конкретен изолиран момент от времевата ос, независимо каква е отдалечеността му от нашето съвремие, е необходим синхронен срез, който предполага и съответния инструментариум от методи и похвати. Диахронният подход, от своя страна, е подходящ при наблюдения на развойни процеси и преходи от едно състояние в друго на конкретни елементи на езиковите подсистеми, а при по-глобални задачи – на по-големи множества в сис-

темата. Например задачата, която се поставя върху текста на един ръкопис, да речем от XIV век, може да има както синхронен, така и диахронен акцент. При първия ще се цели аналитична дескрипция на извора⁴, а при втория ще се търси принос към описанието и изясняването на динамичен процес в неговата продължителност във времето.

Технически и логистични специфики

В този своеобразен раздел от настоящата статия биха могли да се обособят няколко групи особености при работата на дипломантите в областта на езиковата диахрония.

✓ *Специфичен първичен изворов материал.* Както вече стана дума, едни от най-важните източници за изучаване на езиковата история са писмените паметници и териториалните народни говори. Затова и най-често те са обект на изследване във възлаганите теми за дипломни разработки. И при двата вида е необходимо да се положат допълнителни усилия от страна на дипломанта, преди той да пристъпи към същинския езиковедски анализ:

- Работата с ръкописни архаични текстове на първо място предполага познаването на стари писмени системи, базирани на буквен състав и редни и надредни знаци, които вече не са в актуална употреба. Тук не трябва да се пренебрегват и затрудненията, настъпващи от различните почерци на преписвачите, когато не се работи с набрани текстове.
- Често се налага палеографска подготовка на текста от рода на разчитане и сегментиране, където от значение са както индивидуалните особености, за които стана дума в горната точка, така и ортографските правила, характерни понякога само за изолирани скрипторни средища.
- Необходими са много вещица и прецизност при фиксиране на онези отклонения от правилността на текста, които определяме като „грешки“. Една част от тях имат само технически характер (неволни повторения или пропуски на букви или думи, грешки при преноса от един ред на друг или между страниците, разместване на абзаци и други) и не носят значима информация за целите на изследването. Други обаче, макар също да са грешки спрямо формалното сравнение с дей-

⁴ Тук вече разнообразието от теми за дипломна разработка е голямо: от текстологична работа до вглеждане във всеки един от елементите на езиковите равнища.

стващите в периода правописни норми, отразяват девиации, причинени от дисонанса между правилата и естественото състояние на езика на създателя на текста. В този случай това са ценните податки, чрез които правим своите изводи за характера на живата реч в един отдавна отминал период от съществуването на езика ни.

✓ *Достъп до първичния извор материал.* Като правило старинните ръкописни и старопечатни книги се съхраняват в специални хранилища на музеи и отдели на обществени библиотеки или научни центрове. За щастие, една част от тях са достъпни чрез публикувани издания или чрез дигитални копия, но понякога се налага работа *de visu*, която предполага постъпки за достъп със специален режим. Диалектоложките разработки, от своя страна, задължително изискват работа „на терен“. Често изследването на даден териториален говор е свързано с приятно, но и изморително обикаляне на отдалечени населени места за издирване на подходящи информатори. Добре е научният ръководител да проучи възможностите на дипломанта си в това отношение. Най-подходящо, а и методически по-правилно, би било, ако подобни теми се възлагат на студенти, които имат естествена връзка с дадения диалект – ако не като носители, то поне като наследници на такива. Така би се постигнал по-адекватен анализ, а евентуално биха се намалили и някои неудобства от логистично естество.

✓ *Затруднения от технически характер.* Използването на съвременните технологии безспорно е от огромна помощ при презентирането на научен текст. Прилагането на различни инструменти от компютърни текстообработващи програми значително облекчава техническото изпълнение на дипломната работа. При диахронните изследвания обаче трябва да се има предвид необходимостта от употреба на специализирани шрифтове, които да пресъздават възможно най-точно ръкописния текст, който е във фокуса на разработката. Научният ръководител трябва да има грижата да осигури най-подходящия от десетките (дори стотици) съществуващи шрифтове, като следи и за спазването на техните авторски права. Едва след това идват усилията на студента да свикне да работи с един непознат за него компютърен шрифт, който често има доста повече символи от познатите ни съвременни графични системи. Това означава, че нёмалко от символните позиции не са видими на стандартната клавиатура и се налага работа с цифрови кодове или карта на символите. Не на последно място трябва да отбележим и ограничените възможности за автоматична текстообработка. Например при специализираните шрифтове не може да се

използва автоматично подреждане по азбучен ред; инструментите за търсене не работят напълно коректно с тях и други неудобства от подобен характер. Младият диалектолог също трябва да се съобразява с допълнителни особености от техническо естество при своята работа. Налага се да разполага с подходящо техническо звукозаписно средство за събиране на материала (запис на интервюта с информатори), а също така да владее работата с компютърната система за фонетична транскрипция. Тя по съществуото си представлява не по-малко особен дигитален шрифт, за който се отнасят почти всички ограничения, описани по-горе.

Методическа обезпеченост

Вероятно част от проблема е и липсата на достатъчно специфични методически пособия. Като цяло публикации с дидактически и методически характер по темата за създаване на текст с изследователско естество от обучаеми не липсват както на български език, така и на много други езици⁵. Това личи добре и от библиографската справка, поместена в специализирания сайт „Всичко за дипломанта“⁶, макар тя далеч да не претендира за изчерпателност. Една част от материалите са с конкретна тематична насоченост, съобразена с научната област (например Зверев 2006). Някои дори са изрично адресирани към студенти от определена специалност в конкретно висше училище⁷. В това отношение по-обстойни указания за работа върху дипломна теза в областта на историческото езикознание все още липсват. Доколкото защитата на дипломна работа е разновидност на държавен изпит, важно е също така методическите указания да имат сравнително локален характер, с което да се изостри вниманието върху специфичните изисквания на конкретния факултет или висше учебно заведение. Настоящият материал, макар и доста ограничен от жанровия

⁵ Само като пример ще посоча Илиева и кол. 2018; Мавродиева 2005; Мавродиева, Тишева 2016; Савов 2008; Цветкова 2013; Христов и кол. 2007; Алмехмади 2019, като някои от тях са станали хрестоматийни четива по темата (например Еко 1999).

⁶ Специален раздел в дигиталния продукт, който е една от целите на проект ФП 21-ФлФ-009 < <https://diplomanti.slovo.uni-plovdiv.bg/bibliografia/> >

⁷ Например разработката на колектив от преподаватели в Стопанската академия в гр. Свищов, насочена към студенти от МП „Счетоводство и одит на нефинансовите предприятия“ (Дамянов и кол. 2014); трудът на Мария Стоянова за студенти от УНСС в магистърските специалности „Социология“ и „Икономическа социология“ (Стоянова 2012) и други.

облик на сборника, в който е поместен, би могъл да постави едно начало за по-задълбочена и разгърната разработка с методическа и мощна ориентация, насочена към младите диахронисти. Позволявам си дори да допусна, че подобно четиво би имало известна полезност и за колеги, прекриващи прага от обучаеми към обучаващи, които тепърва поемат по пътя на научното ръководство.

Наблюденията ми като преподавател върху нежеланието на студентите да разработват дипломна теза в диахронното езиковедско направление напълно съвпадат със статистическите данни, получени при формирането на базата данни от дипломни работи, защитени във Филологическия факултет на Пловдивския университет за периода 2016 – 2020 г., което беше и част от работната програма на Проект ФП21-ФлФ-009. Дори да разгледаме диахронната тематика в най-широки граници, като включим изследвания върху книжовния български език през вековете, както и описания на съвременни български териториални говори, за които вече стана дума, че стоят в пресеченото множество между миналото и настоящето на езика, то пак броят на защитени дипломни работи с такива теми е с много малък дял от цялото: 15 от общо 267 за петте изследвани години, или едва 5,6%. По-задълбочени анализи в това отношение тепърва предстоят, но може да се направи заключение, че е необходима нарочна стратегия за идентифициране в най-ранен етап на студентския научнотворчески потенциал и създаване на благоприятни условия за разгръщането му в полето на езиковата диахрония. Това би допринесло значително и за осигуряване на приемственост с последната образователна и първа научна степен чрез естествено продължение в докторската програма „Български език: Историческа лингвистика“, която се предлага във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Със сигурност тук не са описани изчерпателно всички характеристики на работата по историческо езикознание, които понякога обезкуражават младите изследователи и ги възпират да посегнат към тази толкова интересна и значима материя. Напълно съзнателно извън обсега на настоящия материал остават и някои странични фактори, които биха повлияли на студентите при вземане на решение. Но поне в общи линии се вижда, че както на дипломантите, така и на техните ръководители наистина се налага да положат една идея по-специфични усилия, за да постигнат търсените добри резултати. Мога само да уверя всички колебаещи се, че усилията напълно си струват.

ЛИТЕРАТУРА

- Алмехмади 2019:** Almeahmadi, Abdulaziz. A Step by Step Guide on How to Write Your Thesis. Abdulaziz Almeahmadi, 2019. Велико Търново: Фабер, 2001, стр. 243.
- Дамянов и кол. 2014:** Дамянов, Д. и кол. Методика за разработване и защита на дипломна работа по счетоводство. (За магистърска програма „Счетоводство и одит на нефинансовите предприятия“). [Damyanov, D. i kol. Metodika za razrabotvane i zashtita na diplomna rabota po schetovodstvo. (Za magistarska programa „Schetovodstvo i odit na nefinansovite predpriyatia“).] Свищов: УИ „Д. А. Ценов“, 2014, стр. 114.
- Еко 1999:** Еко, У. *Как се пише дипломна работа.* [Еко, У. *Kak se pishe diplomna rabota.*] София: ИК „Александър Панов“, 1999, стр. 252.
- Зверев 2006:** Зверев, В. Дипломная работа по истории: Учебно-методическое пособие. [Zverev, V. Diplomnaya rabota po istorii: Uchebno-metodicheskoe posobie.] Москва: Экзамен, 2006, стр. 128.
- ИБЕ 1978:** Единство на българския език в миналото и днес. Отделен отпечатък от сп. Български език. [Edinstvo na balgarskia ezik v minaloto i dnes. Otdelen otpechatak ot sp. Balgarski ezik.] София: Издателство на БАН, год. XXVIII, 1978, кн. 1, стр. 43.
- Илиева и кол. 2018:** Илиева, Соня и колектив. Наръчник по академично писане за студенти и докторанти. [Ilieva, Sonya i kolektiv. Narachnik po akademichno pisane za studenti i doktoranti.] Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2018.
- Мавродиева 2005:** Мавродиева, Иванка. Академично писане. Изграждане на успешни писмени и устни умения в процеса на академичната комуникация. [Mavrodieva, Ivanka. Akademichno pisane. Izgrazhdane na uspeshni pismeni i ustni umenia v protsesa na akademichnata komunikatsia.] София: Семарш, 2005, стр. 254.
- Мавродиева, Тишева 2016:** Мавродиева, Иванка, Тишева, Йовка. От реферата до магистърската теза. Академично писане за студенти. [Mavrodieva, Ivanka., Tisheva, Yovka. Ot referata do magistarskata teza. Akademichno pisane za studenti.] София: БГ Учебник, 2016, стр. 208.
- Савов 2008:** Савов, Върбан. Бакалавърска и магистърска дипломна работа: От избора на тема до защитата. [Savov, Varban. Bakalavarska i magistarska diplomna rabota: Ot izbora na tema do zashtitata.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008, стр. 112.

- Стоянова 2012:** Стоянова, Мария. Разработване и защита на дипломна работа. (Методическо ръководство за студенти от образователно-квалификационна степен „магистър“, специалност „Социология“ и „Икономическа социология“. [Stoyanova, Maria. Razrabotvane i zashtita na diplomna rabota.] София: УНСС, 2012, стр. 46.
- Харалампиев 2001:** Харалампиев, И. Историческа граматика на българския език. [Haralampiev, I. Istoricheska gramatika na balgarskia ezik.]
- Христов и кол. 2007:** Христов, П., Томов, Вл., Гавраилов, Евг. Ръководство за разработване на дипломни работи. [Hristov, P., Tomov, Vl., Gavrailov, Evg. Rakovodstvo za razrabotvane na diplomni raboti.] Варна: УИ „Черноризец Храбър“, 2007, стр. 80.
- Цветкова 2013:** Цветкова, Милена. Наука със стил: писане на дипломен проект. [Tsvetkova, Milena. Nauka sas stil: pisane na diplomen projekt.] София: Ентусиаст, 2013, стр. 484.

**ОТ ДВЕТЕ СТРАНИ НА АКАДЕМИЧНОТО ОГЛЕДАЛО:
ОТНОШЕНИЯТА
НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ – ДИПЛОМАНТ**

*Божидара Бонева-Каменова, Даниел Каменов, Росица Декова
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“*

**BOTH SIDES OF THE ACADEMIC MIRROR:
THE STUDENT-SUPERVISOR RELATIONSHIP**

*Bozhidara Boneva-Kamenova, Daniel Kamenov, Rositsa Dekova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv*

Abstract: The text reflects on the attitudes towards writing a thesis among students and academic supervisors at the Faculty of Philology of the Paisii Hilendarski University of Plovdiv. Based on the analysis of a survey conducted among students, as well as coming from personal experience as leads and witnesses in the development of diploma projects in the faculty, the authors discuss the possibilities, benefits and inconveniences of the diploma project as a whole, with a focus on the student-supervisor relationship.

Key words: thesis writing, student-supervisor relationship, questionnaire survey

**Дипломният проект като една от възможностите
за дипломиране**

Защитата на дипломна работа, наред с писмения държавен изпит, е една от традиционните форми за завършване на обучението и тази възможност получават много студенти от почти всички специалности от ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ на Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Естествено, не всеки е призван, избран и/или допуснат да пише дипломна работа. Според *Регламента за разработване и защита на дипломна работа* към факултета, за да има право да избере тази форма на завършване, студентът трябва да отговаря на изискването за много добър среден успех от следването (до момента на подаване на заявлението за разработване на дипломна работа) и оценка не по-малко от много добър (5) по дисциплината, в чиято област е темата на дипломния проект. Освен това студентът трябва да се насочи към подходяща тема, както и да открие и/или да бъде открит и одобрен от

съответния научен ръководител. Оказва се обаче, че този път невинаги е така лесен и че на всяка стъпка и двете страни – студент и научен ръководител – може да имат нужда от съвет и подкрепа.

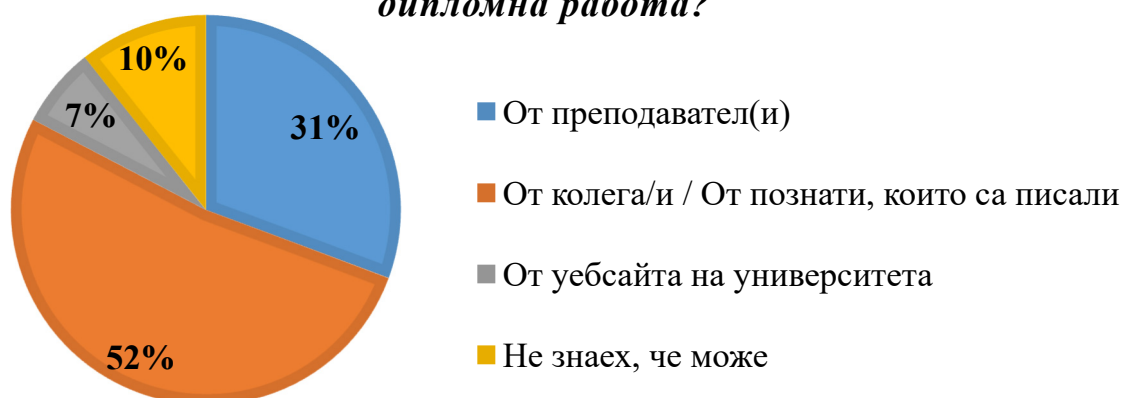
Проект № ФП21-ФлФ-009 „Филологически и методически предизвикателства в дипломния проект като индикатор за динамиката на научната колаборация в отношенията утвърден – млад изследовател“ с някои от своите основни резултати – сайт с интегрирани бази от данни с регламенти, административни документи и двуезични анотации на защитени дипломни работи с разнообразни възможности за търсене, е един опит да се хвърли повече светлина върху този процес в неговата цялост – от намерението до защитата.

Студентът и неговият път към дипломния проект

За да се разбере по-ясно каква е позицията на студента относно дипломните работи, беше създадена анкетна карта в Google Forms и разпратена на над 700 студенти от трети и четвърти курс на различни специалности от Филологическия факултет. В рамките на седмица и половина анкетите бяха попълнени само от малко над 10% от студентите, което веднага показва ниска заинтересованост към темата за дипломните работи. Самите отговори бяха разнородни, но разкриват много любопитни факти и въпросителни, които се налага да бъдат адресирани.

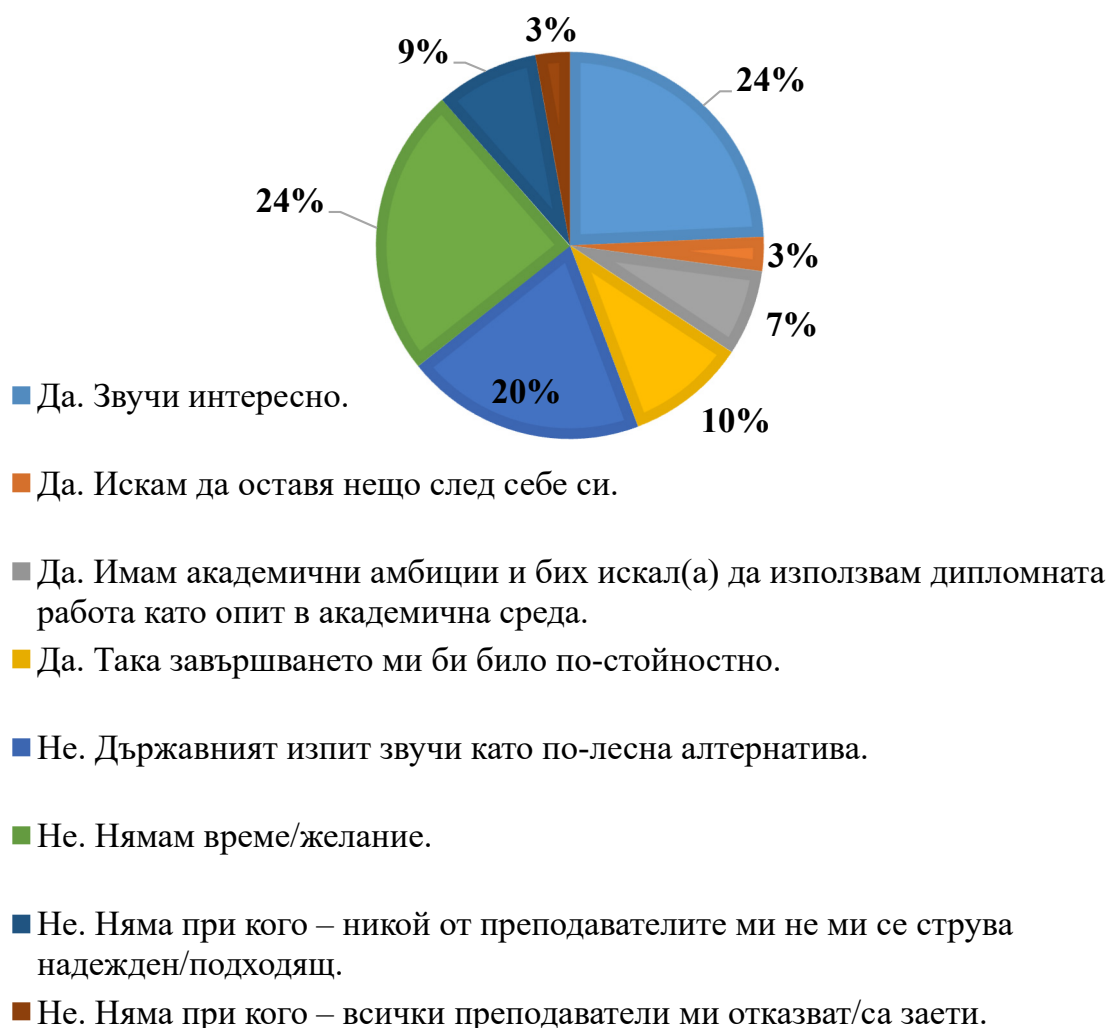
В Диаграма 1 се наблюдава как са отговорили студентите на въпроса „Как научихте, че можете да пишете дипломна работа?“ – въпрос, зададен с цел да се установи запознатостта на студентите с темата. 38% от попълнените анкетата са научили за възможността от преподавател или от уебсайта на съответната катедра на Пловдивския университет. 52% от всички отговорили са се сдобили с информацията от колеги или познати. А едни притеснителни 10% са избрали отговор „Не знаех, че може“ или „Моята специалност не позволява“.

Диаграма 1. Как научихте, че можете да пишете дипломна работа?

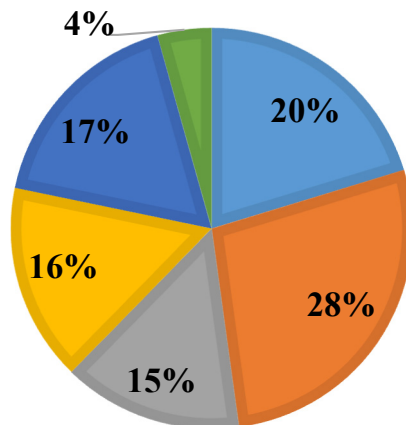

Диаграма 2 разкрива доколко отговорилите изобщо биха имали желание да пишат дипломна работа. Малко под половината от студентите (44%) смятат, че такова начинание би било интересно, би допринесло към завършването им, би им позволило да оставят следа след себе си в университета, дори и да не продължат да се занимават с академична дейност, или пък имат академични амбиции и една такъв проект би им предоставил тренировъчно или експериментално поле. От нежелаещите да пишат дипломна работа 20% смятат държавния изпит за „по-лесен“ вариант за завършване, 24% нямат време или желание да пишат такъв труд, а 12% смятат, че няма при кого да пишат, тъй като или не намират подходящ научен ръководител в лицето на преподавателите си, или им е било отказано поради една или друга причина.

Диаграма 2. Бихте ли проявили желание да пишете дипломна работа? Защо (НЕ)?

Диаграма 3. При какви условия бихте проявили желание за писане на дипломна работа?

- Повече свободно време.
- Повече интерес в дадена област.
- Обещание за по-висока оценка/Сигурно завършване.
- Да съм сигурен(на), че е по-лесно от учене за държавен изпит.
- По-подходящи / Повече налични преподаватели за научен ръководител.
- Няма такива условия - изобщо не бих проявил(а) желание.

Диаграма 3 представя условията, които биха наклонили везните в полза на писане на дипломна работа. На 20% от отговорилите им е необходимо повече време, за да се заловят с един такъв проект. 15% имат нужда от сигурност, че тази опция задължително ще доведе до положителна оценка и успешно завършване, а други 16% искат да са сигурни, че подобно начинание би било по-лесно от един държавен изпит. 17% се нуждаят от отдаден или наличен научен ръководител и 4% нямат никакво намерение да пишат независимо от условията. Най-любопитният – а и показателен предвид факта, че толкова малко души отговориха на анкетата – отговор е „Повече интерес в дадена област“, даден от почти 30% от студентите.

Можем да обобщим, че отговорите в Диаграма 1 са най-вече полезни, защото разкриват малкия брой хора, които научават за възможностите си в университета от самия университет. Мнозина получават информацията си „от други“ – втора ръка информация или предположения, но не и от „източника“, не и от самата институция. По-притеснителен в случая е фактът, че има и такива, които са убедени, че в тяхната специалност не може да се пише дипломна работа.

Това е невярно твърдение, водещо до въпроси относно източника на тази информация – дали е отново слух от колега или отговор, даден от преподавател или служител в университета, или просто липсата на информация е изравнена с невъзможност. От Диаграма 2 става ясно, че в една академична среда се търси „лесен“ начин за завършване вместо прогрес; също така поставя под въпрос отношенията преподавател – студент, тъй като голям процент или не се доверяват, или са пряко отхвърлени от даден преподавател за потенциален научен ръководител. Най-популярният отговор „Нямам време“ пък говори за настроението на днешните студенти – голям процент от тях са работещи и образованието им е второстепенно занимание, което извършват на фона на работния и личния си живот. Далеч по-притеснителен е предпочитаният от най-много студенти отговор от Диаграма 3 „Повече интерес в дадена област“ като условие за писане на дипломна работа. Тъй като анкетата е попълнена от студенти от 3. и 4. курс в края на зимния семестър, този отговор разкрива, че голям брой от анкетирания студенти нямат подчертан интерес в нито една област на образованието си до този момент. Не бива да се пропуска и процентът студенти, смятащи, че има нужда от повече научни ръководители, които да поемат дипломанти.

В заключение, може да се твърди, че стимулът на много малко от студентите е оставянето на академична следа или продължаване на академичното развитие. Повечето студенти нямат време или желание, или пък предпочитат „по-лесния“ начин на завършване – с държавен изпит. Един открояващ се въпрос е би ли помогнала една информационна кампания, която да дава информация от първа ръка на студентите какво представляват дипломните работи и запознаване с регламента за писане на такава? Също е любопитно има ли нужда от по-активно предоставяне на информация за преподаватели, които е възможно да бъдат научни ръководители (или проява на повече желание и време от тяхна страна). Със сигурност една кампания поне би свела до минимум броя студенти, които смятат, че специалността им не позволява писането на дипломни работи.

Аспекти на академичната научна работа

След статистическия анализ на нагласите сред студентите във Филологически факултет за един бъдещ дипломен проект нека обърнем внимание на някои от аспектите на самото създаване на научен труд, и по-конкретно на отношенията с научния ръководител. Процесът на научно сътрудничество между младите изследователи и техни-

те академични ръководители представлява специален вид връзка. По своето естество той е двустранен процес, изпълнен със своите положителни и отрицателни измерения. В следващите редове се наблюдава опит за разискване на някои от най-често срещаните позитиви от работата между млад и опитен изследовател. Основен фокус е поставен върху начините на усвояване на академичния идиом, възможностите пред дипломантите за академична кариера и личностното развитие, през което неизменно се преминава.

При започване на работа по един дипломен проект студентът не се натъква само на сложни въпроси, свързани с избора на тема и подходящ метод за осмислянето ѝ, но и в повечето случаи за пръв път изпитва трудности при овладяването на академичния език. За разлика от придобиването на конкретен тип знание, езикът предлага всеобхватни възможности за изразяване на дадена идея. Студентът често се съмнява във всяка една дума, която използва. Не само от гледна точка на нейната уместност в дадения контекст, но и в самия по-общ смислов дискурс на конкретната наука. Както Кристин Тарди посочва: „на ниво магистърска и докторска програма студентите трябва да се научат как да мислят, за да си взаимодействат със и да набират знание относно дадената научна общност и тематика“ (Тарди/Tardy 2005: 326). Тя смята този реторичен процес за особено важен, ако не и основополагащ за бъдещата комуникация на младия учен на научни форуми, при създаване на сериозни статии и при търсене на материално подпомагане за бъдещи проучвания. Същевременно според много критици самият процес не е разглеждан достатъчно задълбочено с конкретни примери и въображаеми/истински ситуации. Научният ръководител в много случаи поема ролята както на ментор, така и на редактор и просветител, който въвежда студента в академичния свят. Той подтиква младия учен да усвои по-плавно академичния жаргон, да познава подходящите думи, фрази и изрази в дълбочина (при самия опит на писане и фактът, че академичните доклади и трудове не са изцяло фактологични, също помага на студента да се тренира да осъзнава нюансите на езика) и да навигира из дълбините на академичната среда.

В много отношения неяснотата и условността са ключови за комуникацията в академичните среди. Съществува цял отделен дял в изследванията на спецификите на академичното писане, който се занимава с тази обусловеност на комуникацията. Английският термин за него е *хеджинг*. „Хеджингът се използва, за да квалифицира доколко даден писател се обвързва с твърдение и по този начин е полезен индикатор на епистемните стойности в една дисциплина. Също така

има въздействаща функция, която е свързана с начина, по който авторите предават своите твърдения и убеждават читателите в тях“ (Хюингс/Нюингс 2001: 206). С други думи академичният език има допълнителната обусловеност да предава нагласите на автора и до каква степен може да бъде сигурен в твърденията си, както и показва уменията му да убеждава читателя в истинността на написаното. При дипломантите този аспект на работата им по научния текст е особено важен и сложен. Самите студенти са прохождащи в даденото научно поле и в повечето случаи не са запознати изцяло и задълбочено с голям брой от наративите, определящи го. Времето, в което трябва да напишат своята дипломна работа, е силно ограничено и оставя недостатъчно възможности за прочит на голям брой обемни основополагащи проучвания в научното поле. Съответно усвояването на конкретен запас от думи, квалифициращи се като *hedges*, е от основно значение за създаването на труд, който би бил четен от много по-вещи в дадената област хора. Те позволяват на дипломанта едновременно да изрази (не)сигурността си и да покаже как е осмислил материята, която е прочел и анализирал. Отново на помощ се притичва научният ръководител, който от гледна точка на опита е способен да покаже на младия учен кой е общоприетият начин на изразяване спрямо контекста, в който се работи. Така сътрудничеството с научния ръководител не само помага при изследването на дадена тематика или въпрос, но и допринася за придобиване на езикова гъвкавост.

Въпреки това с оглед на казаното дотук се появяват някои спорни моменти. При наличието на такава многообразна помощ от страна на научен ръководител къде остава авторовият глас и личната позиция на дипломанта? Къде точно е границата на вмешателството (ако изобщо може да се нарече така) и до каква степен трябва да се намесва един ментор в начина на изразяване на пишещия? Тези въпроси в по-общ характер отдавна биват задавани за отношенията автор – редактор. Има ли оригинална стойност даден текст, ако езикът, на който е написан, е преправен до такава степен, че да поражда съмнения относно свръхуменията на един млад изследовател. Ако пък научният ръководител съвсем не нанася каквито и да било корекции на ниво език, то тогава какви са по-точно задълженията му – евентуално единствено да следи хода на изложението, уместността на използваните теории и достигането до специфични изводи. Да бъде ли оставен дипломантът да се учи сам да плува, или постоянно да му бъде държана ръката. Повечето научни ръководители се стремят да поддържат златната среда – от една страна, да правят стилистични или езикови промени,

които допринасят за създаването на по-гладък за четене текст, а от друга, да не ги нанасят на всяка една страница, за да остане все пак някакъв процент напълно авторов текст. В едно скорошно проучване в Европа на процеса на писане на докторска дисертация или дълъг академичен текст като цяло се обръща внимание на начина, по който студенти и докторанти се учат да пишат академично. В частност един от участниците в изследването споделя: „учиш се да пишеш много добре... аз бях насърчаван в частност от един от научните си ръководители. Той ми даде по-голям тласък в писането, отколкото мислех, че мога да постигна сам“ (Холмс/Holmes 2019: 70). Бързо проличава ползата от насоките на ментора, младият изследовател в случая става по-осъзнат и по-знаещ. Нужно е да се отбележи, че научният ръководител му вдъхва увереност и го провокира да се подобрява, а не просто пренаписва самия текст. Този конкретен пример е от университет във Великобритания, където практиката при проблеми с изказа е по-скоро да се насочи изследователят към професионален редактор, отколкото самият ръководител да извършва тази дейност. В България не съществува такава традиция и менторът е този, който отговаря за финалната четимост и разбираемост на научния труд – затова и границата на *вмешателството* е по-размита.

Споменаването на писането на докторска дисертация всъщност насочва към следващия аспект на академичната научна работа на ниво дипломна работа – използване на този ранен опит като един вид мост към по-сериозни изследвания и научно израстване. Първият досег с едно цялостно изследване може да се окаже много полезен, когато завършващият студент обмисля кариера в академичните среди. Самото сътрудничество между млад и опитен изследовател може да покаже на студента дали има интерес към областта и по-нататъшни проучвания. Не малко студенти, завършили обучението си със защита на дипломна работа, не продължават работния си път в същата посока, но пък от друга страна, за почти всички докторанти и опитни изследователи дипломната работа е била първа стъпка. Умберто Еко, автор, създал един от най-използваните наръчници за писане на дипломна работа, относно връзката между този ранен труд и по-късна академична кариера пише:

Ако някой вече е публикувал десетина книги, то е успял да направи последните девет, защото максимално е използвал опита си от първата, която не е била нищо друго освен преработка на дипломната му работа. Без онзи мой първи труд не бих се научил как да направя другите. И за добро или лошо другите все още носят отпе-

чатъка на първия. С времето човек научава повече неща, но начинът, по който работи, винаги ще зависи от начина, по който се е учил да го прави (Еко 2009: 20).

Критикът ясно очертава значимостта на това ранно изследване – то позволява на студента да си изгради култура и дисциплина на писане, която е изключително нужна при пристъпването към една по-сериозна академична ангажираност. За да си способен да твориш ежедневно и да публикуваш нови идеи и анализи в продължение на дълги години, трябва да си преживял изпитанието и удоволствието, което представлява написването на дипломна работа. А и както Еко посочва, младият изследовател, който си бил като студент, винаги ще се прокрадва в бъдещите изследвания. Всички успешни учени са започнали с малка първа стъпка. В този смисъл съветите и подкрепата на научния ръководител неизменно са личностно и професионално формиращи. Всеки дипломант и по-късен изпитан изследовател носи частица от ментора си било то в изказа си, в подреждането на идеите си или в цялостната си нагласа към творенето.

Нематериалната част в отношенията научен ръководител – студент

Накрая, дори и за кратко, искаме да обърнем внимание точно на онази част от отношенията научен ръководител – студент, която често излиза извън обхвата на метричните показатели, нерядко е невидима за очите и почти винаги остава там някъде между редовете.

Особено интересен е процесът на личностно израстване, който се осъществява понякога дори несъзнателно по време на събирането на данни и писането. Тясното взаимодействие с научния ръководител разширява мирогледа на студента в много аспекти. При честите срещи между тях се формира определен тип комуникация, която разкрива черти на характера и на двамата участници. Вследствие отношенията между тях извън конкретната научна дейност придобиват многообразност и комплексност. Според много студенти именно научният ръководител е този, който на личностно ниво им дава достатъчно мотивация да завършат дипломната си работа. С други думи той възприема ролята не само на редактор и просветител, както е споменато по-горе, а и на активен мотиватор и водеща сила. Студентите се сблъскват с множество изпитания до постигане на завършен проект. Способностите им са подложени на поредица трудности, които им помагат да опознаят себе си както като изследователи, така и като личности. Както посочва Майкъл Хамънд, „писането не е единствено кому-

никация с другите, а и със самите нас“ (Хамънд/Hammond 2022: 2). Затрудненията, свързани с откриването на собствен глас, на метод за подреждане на мисли и на начин за извеждане на смислени идеи чрез непрекъснато писане и пренаписване, изграждат нов вид връзка между индивида и неговата идентичност. Точно в този момент от живота си много студенти откриват невидими граници, които са готови да прескочат, за да достигнат до така желаната защита. Въпреки физическата и психическата умора много разбират себе си и способностите си по-добре, след като приключат това трудно и възнаграждащо пътуване. Писането на дипломна работа в крайна сметка се оформя като дейност, която помага на индивида да израсне в много аспекти, като същевременно му предлага възможности за бъдещо развитие.

От другата страна на академичното огледало, в търсене на мотивацията зад научното ръководство на дипломни проекти, утвърдените учени пък често осъзнават, че не само способностите на дипломантите са подложени на изпитание. Процесът по разработване на дипломния проект е двустранен и той помага и на двете страни да опознаят и надградят себе си. Сътрудничеството на научните ръководители с техните дипломанти често може да предложи един нов поглед към добре позната област на експертен опит. Свежите идеи и интересни предложения (някои от които на пръв поглед смешни или дори абсурдни) на ентузиазирани и любознателни дипломанти понякога дават повод на зрелите изследователи да видят добре познатото в нова светлина.

И не на последно място, налагайки се да взаимодействат с по-млади изследователи, научните ръководители неминуемо остават в крак с новостите и развиват уменията си в предаването на натрупаните знания, опит и идеи на езика на следващото поколение.

ЛИТЕРАТУРА

Хамънд/Hammond 2022: Hammond, M. *Writing a Postgraduate Thesis or Dissertation*. London: Routledge, 2022.

Хюингс/Hewings 2001: Hewings, M. and Ann Hewings. Anticipatory “It” In Academic Writing: An Indicator of Disciplinary Difference and Developing Disciplinary Knowledge. // *Academic Writing in Context: Implications and Applications*. Ed. M. Hewings. Birmingham: The University of Birmingham Press, 2001, 199 – 214.

Холмс/Holmes 2019: Holmes, P., et. al. Case Study: Durham University, United Kingdom. // *The Doctorate as Experience in Europe and*

Beyond: Supervision, Languages, Identities. Ed. M. Byram and M. Stoicheva. London: Routledge, 2019, 52 – 88.

Тарди/Tardy 2005: Tardy, C. “It’s Like a Story”: Rhetorical Knowledge Development in Advanced Academic Literacy. // *Journal of English for Academic Purposes*, 2005, № 4, 325 – 338.

Еко/Есо 2009: Еко, У. *Как се пише дипломна работа.* [Еко, У. *Kak se pishe diplomna rabota.*] Прев. Стефан Станчев. София: ИК „Александър Панов,“ 2009.

**ПЪТЯТ КЪМ/ДО БИБЛИОТЕКАТА И КНИГАТА –
ВЪЗМОЖЕН, ПРЕОДОЛИМ, (НЕ)ЗАДЪЛЖИТЕЛЕН
(С ОГЛЕД НА СЪЗДАВАНЕТО НА ДИПЛОМНА РАБОТА)**

Елена Гетова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

**THE PATH TO THE LIBRARY AND THE BOOK:
POSSIBLE, MANAGEABLE, (NON)MANDATORY
(WITH A VIEW TO WRITING A THESIS)**

Elena Getova

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: The text offers a conceptualisation of the aspects of the socio-cultural mission of the book as regards the writing of a BA or MA thesis. The argument traces some of the applications of sociology of literature in articulating bibliographic strategies when structuring the final version of the thesis. It draws conclusions regarding the role library work with sources *de visu* plays along the path of young scholars who pursue thesis writing.

Key words: scholarly research, scholarly sources, libraries, archives, books, sociology of literature, BA and MA thesis

Настоящото изследване няма амбицията да обхване проявлението на онази динамично променяща се в настоящето ни (доминирано от интернет) зона, която се свързва с научните занимания на изследователя в свещеното пространство на неотменимата в работата му (в наше време – електронна) библиотека. Тук не ще търсим и самоцелна асоциация с научната дисциплина история на книгата и на четенето, въпреки че заглавието ни може съвсем естествено да извика в съзнанието на четящия именно това дисциплинарно поле. Целта ни е да споделим опита си за някои от зоните на приложимост на усвоеното в библиотеката познание, който би бил полезен при написването на дипломната работа. Тук визираме *потенциала на научното проучване де визо*: как то се вписва в социокултурното изследователско поле като проблематична зона със собствени смислови послания тогава, когато става въпрос за създаването на дипломна работа, т.е. в едни от първите проявления на самостоятелното изграждане у студента на

собствена концепция за работа с източниците. Разбира се, когато мислим за дипломната работа на студентите, не бива да забравяме водещата и неотменима помощ на научния ръководител и насоките в библиографските източници, които той указва.

Библиотеките са пространства, наситени със смисъл. Едновременно с тази популярна характеристика за тях те съществуват и като места, хранилища на познанието, осигуряващи достъп до натрупаните и каталогизирани източници на това познание – книгите. Споменавайки книгите, няма как да не потърсим асоциативно помощта на инструментариума на *литературната социология*, която още в началото на налагането си като научна и университетска дисциплина обвърза изследователския си периметър с този на историята на книги и библиотеки.

Различните институти по света, които се занимават със социология на литературата, придават различен профил и акценти на своите занимания. Така се отбелязват и различните школи, сред които с особен принос към научната дисциплина можем да открием най-вече френската. Всички школи, въпреки видимото разделение в някои концепции, приемат науките за историята на книгата и на четенето като своеобразни дялове на социологията на литературата. Сред тези изследвания научните достижения на представителите на френската школа имат първенстващо и водещо значение. Френската социология на литературата предлага широки възможности за приложимост (Сапиро 2014). Много често основните методологически процедури и коментарът на някои проявления на социокултурните присъствия на книгата в редица изследвания напоследък са вдъхновени от френската социологическа школа. Макар и да изглежда твърде общо, подобно твърдение, според нас, не се нуждае от привеждане на списъци с позовавания, а по-скоро е тук, за да подкрепи изясняването на поставения въпрос за ролята на работата на изследователя с библиотечните фондове и архиви, особено когато става въпрос за началото на една научна опитност – написването на дипломна работа.

Според изследователката на историята на дисциплината социология на литературата Жизел Сапиро социологията на литературата става самостоятелна научна дисциплина във Франция през 50-те години на XX век (Сапиро 2014). В изследването си Ж. Сапиро проследява и направеното от френските учени от Страсбургския университет Марк Блок и Люсиен Февр. Те придават нов смисъл на заниманието с история чрез основаното от тях списание „Анали“ през 20-те години на XX век. Люсиен Февр налага мисленето, че научното занимание с историята трябва да бъде положено в контекста на общата поли-

тическа история. Името на Февр се свързва и с изучаването на историята на манталитетите във Франция. Книгата на Люсиен Февр и Анри-Жан Мартен „L’Apparition du livre“ („Появата на книгата“) (1958), издадена с предговор от Люсиен Февр и вдъхновена от неговите изследвания, прави революция в изследователското поле на социологията на книгата и четенето (Февр, Мартен 1958). Историците от школата на „Анали“ експонират по нов, съвсем различен начин количествените методи и статистическите проучвания, на които най-вече залагат, когато пишат културната история на Франция. Те очертават модели, по които книгите трябва да се възприемат както като интелектуален продукт, плод на личностните усилия на твореца, така и като материален обект, който се произвежда и разпространява като стока (Сапиро 2014). Школата „Анали“ изучава и профилирането на читателската аудитория във Франция. Благодарение на направените стотици страници описи на конкретни архиви, на каталози на лични и на обществени библиотеки, на регионалното разпространение на книгите концепцията за следите в историята, оставени от професионалните книгохранители, както и от обикновените събирачи на знание, чувствително се променя (Сапиро 2014). Всъщност *френската школа* в изследването на книгата се насочва към социокултурната история на книгата, позовавайки се на количествените анализи, които обаче не остават в статистическите описи и каталози, а се подлагат на анализ и обобщения и по такъв начин се подпомага изясняването на широката културна среда, в която се разгръща познанието въобще и познанието за историята на книгите в частност.

В зоните на изследване на социокултурните приложимости на книгата една подобна научна последователност може да бъде изключително полезна с прагматизма си и да послужи за модел при осъзнаване на библиографските ограничения, естествено налагани от темата на дипломната работа. На какво точно разчитат тези приложимости и кои са методологическите предимства, които те предоставят – това са въпроси, които при изясняването си биха подпомогнали проучвателската работа на дипломанта. Познаването на концептуални стратегии, прилагани от френската социология на литературата, можем да предположим, би помогнало например за дефинирането на *точките на пресичане* между научните достижения на социологията на литературата и приложимостта на дисциплината в по-широки научни територии. Такива са например „литературните преводи“, въпросът за „свещовната литература“, „литературните фестивали“ – теми, които коментира в най-актуалните си изследвания Жизел Сапиро (Сапиро

2022). Това са също така територии и теми, чийто потенциал се използва в много от дипломните работи в областта, най-общо казано, на филологията. Нека припомним и споделеното от Пиер Бурдийо, че социологическият подход „обръща акорда, разклаща обикновената йерархия на смислите, за да се конструира във *фундаментален* смисъл, в основа на семантичния акорд, един смисъл, който дотогава е бил второстепенен, или по-точно *подразбираем...*“ (Бурдийо 1987).

Методологията на социологическото изследване на библиографския факт конструира *фундаментален смисъл* според разбирането на Пиер Бурдийо. Това е смисъл, който се подразбира и поради това често се маргинализира, както отбелязва Бурдийо. Но при подготовката на дипломната работа този смисъл може да се окаже изключително важен – да пренареди намеренията и дори концепцията на окончателния текст. Затова с предложеното тематично поле на настоящите разсъждения – мисията на проучвателската стратегия при създаване на дипломната работа от студента филолог, вярваме, че ще насочим дипломанта към частично *преосмисляне* на книгата и полагането ѝ в нейните социологически измерения. Защото е известно, че книгата не е само предмет за притежание от библиотеките или архивите, но е хранилище на усвоеното и натрупаното познание от нейния читател или притежател. Тя е едновременно с това научната библиография, която се превръща в неотменима част от текста на дипломанта.

Едно подобно изследване – на ролята и мисията на библиографските проучвания и конкретната работа в библиотеки – тук не е мислено като история на личните книжовни пристрастия през различните епохи, макар че би могло да бъде и това. В зависимост от целта на дипломната работа библиографското проучване може да тръгне от един конкретен казус и така да очертае потенциалните характеристики на *социокултурния хоризонт* на присъствия на отделната книга. Личностният избор на конкретен библиофил, местата за съхранение на личните му книги, редът на книгите в неговата лична библиотека, наличието на каталог на книгите, дело на притежателя им, пътищата за попълване на нови заглавия в личната му библиотека, възможностите за доставяне на книги по каталог, историята на опазването на целостта на конкретната лична библиотека, процедурите срещу посегателства и понякога дори срещу природни бедствия, разбирането въобще за книгите като наследство за поколенията и т.н., т.е. работата с оригиналното книжовно наследство, винаги е щедър и отблагодаряващ се за усилията ресурс за създаване на приносна дипломна работа.

Към социокултурната визия за конкретната лична библиотека може да бъде причислена и възможността за проследяване на обмяна на книги между различни притежатели и колекционери библиофили. Особено значение в социокултурното присъствие на книгите в личните библиотеки според социолозите е придадено на съществуването на собствен *библиотечен каталог*. Каталогът е наложен като модел на функциониране на историзираното познание за книгите и за тяхното притежание. Личностният избор на книги, систематизирани в каталог, е модел и за научните, и за литературните интереси на притежателя им, т.е. каталогът очертава зоните на проучване на книжовната продукция на съответния библиофил, видяна в оптиката на усвоеното от притежаваните книги знание, но и в потенциала си да се окаже важен маркер за историческата епоха, в която са събирани книгите. Личната библиотека на изследвания автор е важна от социокултурна гледна точка, защото така на книгите в хода на разработката на дипломния проект може да се припише и друг допълнителен смисъл – например на хранилище на културна памет.

Социологическите аспекти на литературата предполагат наличието на модел, проследяващ механизмите за осъзнаването на обществено значимата национална книжовна продукция, която ще възпроизведе и модел за конституиране на национална библиотека. А така ще се илюстрират социалните механизми за превръщането ѝ в институция. В така заявената зона са проследими социални механизми, които стимулират произвеждането на знакови тематични регистри в националната библиотека (например „икономическата“ литература, географията на националните пространства, европейското културно наследство, обменът на книги на чужди езици и т.н.), в които попадат и се обединяват не само натрупаните във времето книги, но и периодични издания, фотографии, албуми и други архивни единици. Един такъв конструктивен модел на националната библиотека би могъл да покаже как биха се попълвали един или друг вид систематични категории в тематичните конструкции на съграждащата се библиотека (или например как се попълва нейният бъдещ каталог) на националното знание. Без да ги изчерпва в пълнота, такъв модел все пак би бил вероятен за прогнозиране и е предизвикателство пред търсещия библиографски източници млад изследовател.

Методологическите процедури, присъщи на социологическото изследване на литературата, могат да се приложат и за открояване на една показателна за частния пример в историята на българската литература специфика – нейната подчертана обвързаност с пресата. От-

ношенията *книги – преса* са продуктивен социокултурен терен, където силно въздействие оказва социалната детерминираност на успешната литературна продукция. В настоящето ни за никого не е тайна, че социалната значимост на книгата се институционализира именно в пресата – специализираната или най-общо информативната. А най-вече в последните години това става приоритетно в социалните мрежи.

Социологическият подстъп към библиографския факт е изследване и на посредничеството между литературното произведение и социалните условия на неговата реализация (Сапиро 2014). Като продукт на това посредничество са известни няколко области за конкретни проявления в български исторически контекст – първо, (привнесени, усвоени) представи за *литературен канон, антология* и *списък* от ценни за съграждането на националната библиотека книги и автори; второ – съществуват социокултурни щрихи от облика на конкретни периодични издания, които ги характеризират като вид книги с общо-образователен ресурс и мисия.

Стратегиите на подбор на социокултурните и на литературните факти са продукт на схващането, че в конкретния казус, в единичните проявления, в детайла на композирането, в конкретната публикация, в рецензентската бележка върху новопоявила се книга могат да се възпроизведат механизми на социалното функциониране на литературата като институция. Социологическите подстъпи към присъствията на книгата биха подпомогнали и друг тип наличности – вниманието на дипломанта (и въобще на младия изследовател) може да се пренасочи от конкретиката на текста към неговата социокултурна „дисперсия“. Тези подстъпи към книгата са методологически релевантни и когато мислим за приносни литературни поредици и направените усилия за прецизирането им от техните изследователи.

Проследяването на социологическите явления в изследователския текст на дипломанта може да подпомогне прагматично резултатността на изследването. Например детайлното проучване на литературните и на журналистическите трансформации на конкретно историческо събитие може да ревизира облика на емблематични за националната публичност отношения. Такива са например тези между бележистиката и журналистиката. Защото публичност и национален символ са тясно свързани, тъй като „символната структурираност на полето е онова, което го прави публично“ (Бурдийо 1987).

Определен дял от социологията на литературата се интересува и проследява материалните условия на производство на литературата и начина на съществуване на света на книгата като стока. В друг неин

раздел се изследват формите на съществуване на книгата такава, каквато е мислена като изследователски обект. Важен аспект на социокултурното изследване е и отношението между авторските намерения и читателските потребности на времето. В този смисъл двете посоки на присъствия на книгата – социокултурните, но и прагматичните (например свързаните с пазара на книги), са взаимнодопълващи се изследователски територии (Сапиро 2014). В бъдещата заключителна работа на дипломанта може да се обърне внимание и на този детайл.

Прилагайки методологическите процедури на социологията на литературата, според изследванията на Ж. Сапиро бихме преодолели съществени метафорични напластявания върху изследователския си обект. В този смисъл привличането на методологическия модел на социологията на литературата има като резултат релативизирането на утвърдени в метафоричната си употреба представи за книгата. Социологията, оказва се, полага метафоричната употреба (или метафората най-общо, използвана, за да се характеризира книгата) в различни варианти на нейната приложимост, а така според нагласите на читателя може да я „изпитва“ в нейната категоричност като послания и смисъл (Сапиро 2014). В проучвателската си дейност по темата на дипломната работа студентът може да покаже как става това както в полето на социокултурните, така и на конкретно литературните проявления на възприемането на книгата. Разнородният изворов материал като например – хронологически обхват, жанрови и тематични особености, автори и заглавия, социални условия за реализации на конкретни текстове – разнообразява концептуално и композиционно замисъла и целите на всяко изследване. За доказателства на изведените тези и като илюстративен ресурс могат да бъдат приведени (цитирани, използвани и преведени от чужди езици) разнообразни библиографски източници. Именно това прави работата на дипломанта в библиотеката напълно задължителна и незаменима.

Когато мисли за присъствията на книгите в изследователските предпочитания на редица учени, посветили своите занимания на дадена национална култура, дипломантът няма как да не се позове на конкретни имена. По повод приносните следи в науката е допустимо да се включат в дипломния проект важни за изследователската тема научни „почерци“. Споделяме констатацията, че условията на възприемане и приспособяване, както и „употребите“, на които са станали обект на наблюдаваните от дипломанта научни текстове, са подвижни и непрекъснато се променят във времето. В представеното изследване върху определени теми, предпочитани за всеки от избраните от дипломанта

изследователски почерци, би било полезно да се генерират изводи за научния дискурс на всеки един от предпочетените изследователи. Също така може да се отчете въздействието на социалния, културния и/или политическия контекст (натиск), който е бил упражнен върху тях. А всичко това предполага задълбочена работа с изворовия материал, с който разполага библиотеката.

В този смисъл позиции на френската социология на литературата са използвани в дипломната работа, за да се покаже социокултурният пласт при формиране на някои научни стратегии – например да се очертаят отношения от типа: *социална среда – академичен избор – ход на научните дирения – научна продукция*.

Задълбочените библиографски проучвания при написването на дипломната работа със сигурност допринасят за натрупването на интелектуален и научен опит.

Това, което тук предлагаме по-скоро като размисли и споделен опит, е с цел да се провокира интерес към социокултурните очертания на книгата и нейните пространства на съхранение (библиотеките или архивите). Възможно е да се мисли също така за евентуалната приложимост на този методологически опит. Отвъд констатацията на подобията и на приложимостта, тук бихме искали само да насочим вниманието към това как би могло да функционира полето на социокултурното познание в практиката на дадено научно изследване – в случая при написването на дипломна работа. Известен факт е, че редица истории на националните литератури се позовават на социологическия метод в литературата. Тук сме убедени, че социологията на литературата, и конкретно френската школа (в постигнатото от Ж. Сапиро), продължават да ни учат да прецизираме научните си ангажменти по един по-различен начин. В перспективата на социокултурните осмисляния на книгата и на библиотеката дипломната работа може да конституира „книгата“ си (т.е. научната си библиография, емпиричният материал, с който работи, и т.н.) като „обект“ в смисъла на Бурдийо, според когото чрез проследяването на този обект се създават други „инструменти за обективизиране“ на наблюденията, както и друга мрежа от значения (Бурдийо 1987).

ЛИТЕРАТУРА

Бурдийо, П. 1987: Bourdieu, P. *Choses dites*. Paris. Editions de Minuit. 1987.

Сапиро, Ж. 2014: Gisèle, S. *Sociologie de la littérature*, Paris, La Découverte, coll. „Repères Sociologie“, 2014, 128 p.

Сапиро, Ж. 2022: *Три статии*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2022.

Февр, Мартен 1958: Febvre, L., Martin, Henri-Jean. *L'Apparition du livre*. Paris, Albin Michel, 1958. (Bibliothèque de synthèse historique. L'Évolution de l'humanité, n° 49.)

**ДИПЛОМНИЯТ ПРОЕКТ – СТУДЕНТСКО
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ИЛИ ЛЕСЕН ПЪТ
КЪМ ПРИДОБИВАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН**

Марияна Карталова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**WRITING A THESIS – A CHALLENGE FOR STUDENTS OR
AN EASY WAY TO OBTAIN A DEGREE**

Mariyana Kartalova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: This article lists the pros and cons of the two ways of achieving the Bachelor's or Master's degree of higher education, namely, sitting a state exam or writing a thesis. The observations made in the text are based on personal experience, acquired both as a person who wrote a thesis, and as an academic supervisor. Both options have their pros, but the correct choice is strictly individual and depends on the student's personal interest in academia. The writing of a thesis is a complex and multifaceted task that requires creativity, while the preparation for sitting a state exam continues throughout the student's entire learning process.

Key words: thesis writing, Bachelor's or Master's degree of higher education

*„Ако обаче сте написали дипломната си работа с желание,
ще ви се отвори апетит да продължите“ (Еко 1999: 246)*

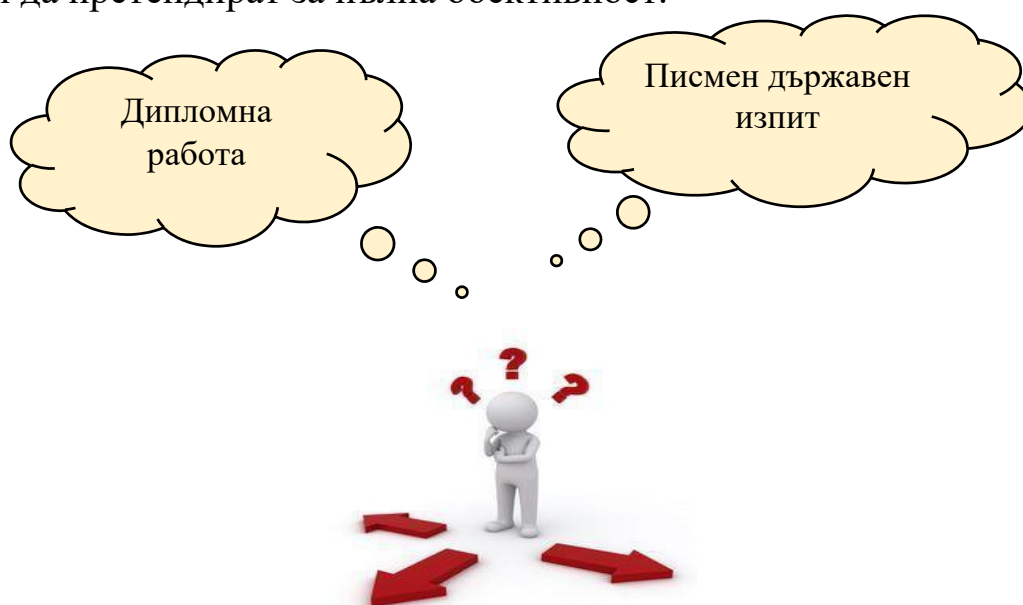
В края на обучението си по-голямата част от студентската общност се изправя пред нелекия избор по какъв начин да придобие своята образователно-квалификационна степен⁷ „Бакалавър“ или „Магистър“, ако, разбира се, единствената възможност за завършване не е изрично регламентирана в учебния план на съответната специалност. Всъщност тази дилема не е толкова трудна, ако обучаемият е наясно с предимствата и недостатъците, които всяка от двете опции носи със

⁷ Нататък ОКС.

себе си, а и дали има конкретни интереси, които иска да развие в някоя от изучаваните сфери на филологическото познание.

Студенти, бъдещи дипломанти, не се влияйте от мнението на други ваши колеги, познати, приятели или преподаватели. Ако решите да изградите дипломен текст, не забравяйте, че вие ще го създавате, а не гореизброените личности, затова нека решението бъде добре премислено и лично ваше. Може да сте сигурни, че няма да е лесно, но ако изберете да пишете дипломната работа и тръгнете по пътя на научното изследване, е напълно вероятно да ви се *отвори апетит за по-нататъшно проучване*, както твърди и Умберто Еко.

В изложението на настоящия текст ще намерите опорни точки, които биха могли да ви ориентират в правилния за вас избор, но все пак те са продиктувани от персоналните ми виждания, затова не биха могли да претендират за пълна обективност.

Фигура 1

Дипломната работа ли е по-лесният начин студентът да придобие образователно-квалификационната си степен? Не мисля, че бихме получили аргументирано мнение, ако човекът не е преминал и през двете възможности, за да прецени кой от вариантите е по-щадящ откъм подготовка и време, но пак ще имаме само една лична гледна точка, субективността не може да се избегне. Скъпи колеги, не се заблуждавайте, че е по-лесно да изградите собствен научен текст, отколкото да се явите на писмен държавен изпит, съобразете решението си с това дали изпитвате интерес в някоя сфера, който желаете да бъде в центъра на изследването ви. Имайки предвид и факта в последно вре-

ме колко ръководства, помагала, книги и др. за това как се пише дипломна работа, за различни техники, методи и пр. се появяват на пазара², можем да отговорим на поставения по-горе въпрос, че създаването на дипломен текст също има своите тънкости, представлява предизвикателство за автора си и не на последно място, се изисква отговорно и осъзнато отношение.

Като човек, минал по този път на раздвоение, мога да кажа, че няма лесен начин, но изборът съвсем не е труден, ако си уверен във възможностите си и имаш планове за по-нататъшно развитие в научното поприще. Митовете, витаещи из университетските аудитории и сред студентския колегиум, че „само този, който не е станал студент, той не е завършил“, както и че „няма дипломна работа, която да е върната от съответната изпитна комисия за доработване от дипломанта“, започват неминуемо да се разклащат. За промяна на статуквото свидетелства и появата на все по-стойностно издържани в теоретичен и технически аспект текстове, представени за защита от дипломанти и в двете образователно-квалификационни степени, чието обучение се осигурява от Филологическия факултет към ПУ „Паисий Хилендарски“.

Нека да разгледаме *студентското предизвикателство*, наречено дипломна работа, и подвизите, пред които се изправя дипломантът за нейното реализиране. В този случай колаборацията *студент – научен ръководител* е от съществено значение. За повечето обучаеми това е първият по-голям по обем текст, който трябва да създадат по време на следването си. Захващайки се с предизвикателството, дипломантът ще трябва да прескочи началната бариера. Всеки, минал по този път, си е задавал два основни въпроса. Първият е „Ще мога ли да създам текст от порядъка на 100 страници?“ и мисля, че отговорът е ясен преди самия въпрос. Още с вземането на решение да пише дипломна работа обучаемият трябва да се е убедил, че обемът не е непосилен за човек, бъдещ филолог. Но и знаем, че *истината* не е в обема, а в съдържанието на работата. Втората мисъл, която би минала през съзнанието на дипломанта, е „*Но всичко по темата е вече казано/написано*“. Така е, много голяма част от теоретичните постановки по избраната тема е възможно вече да са изказани, но това не пречи на студента да синтезира събраните материали и да ги презентира в компилиран вид, да проведе собствено изследване в избраната област и да представи пред аудиторията своите постигнати резултати.

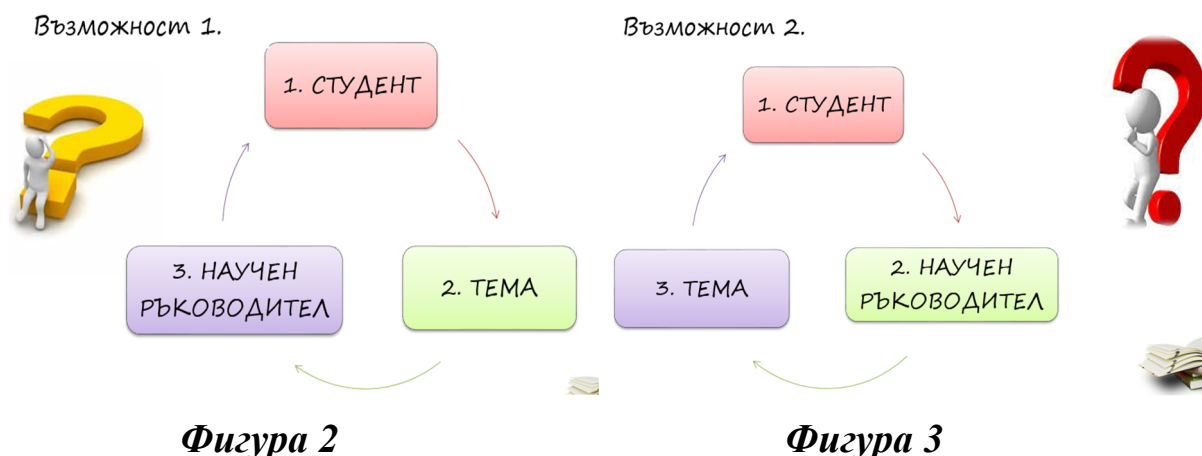
² Към *Използвана литература* са посочени тези по-съвременни изследвания в областта, които са послужили и за отправни точки на настоящия текст.

Друга дилема, която може да се окаже пред студента, поел по пътя на дипломната работа, е дали да избере да разработва тема, към която изпитва особено влечение, или да предпочете научен ръководител, чиято преподавателска дейност познава от обучителния процес, с когото да синхронизират интересите си и да се спрат на конкретна тематика. Наблюденията ми върху ситуацията показват, че дипломантите по-скоро се насочват към определен научен ръководител, с когото избират тема за разработване, тъй като се чувстват по-спокойни и уверени в позната обстановка. Но има и такива студенти, които показват осъзнат интерес към дадена проблематика и имат желание да се занимават именно с нея – в този случай обучаемият се насочва към научен ръководител, който би му бил най-полезен с компетентността си в областта. Не мисля, че един от двата избора носи някакъв негатив със себе си, все пак е важно създадената връзка *студент – тема – научен ръководител – дипломна работа* (или *студент – научен ръководител – тема – дипломна работа*) да бъде приносна и да успее да изгради една методология на проучване у младия изследовател, ако реши да продължи заниманието си в научната сфера. Ако се намери златната среда, разбира се, това е най-добрата възможност. И ще си позволя чрез текста да се обърна директно към обучаемите: Студенти, ако сте избрали дипломната работа пред явяването на писмен държавен изпит, имате научен ръководител, но все още се колебаете в избора си на тема, не се притеснявайте да коментирате, не приемайте първата зададена тема от ръководителя, ако имате усещането, че това не е вашата ниша на изследване. Важното е избраната тема да отразява вашите интереси и виждания. Изказвайте мнението си, обсъждайте – това е единственият път към успеха ви.

Изображенията на Фигура 2 и 3 илюстрират описаните по-горе в текста възможности за ориентиране на студента дали да избере научен ръководител, с когото да работи, или да се съсредоточи върху тема, която би му била интересна за разработване. Може да се обобщи, че и двете предложени алтернативи имат позитиви, но изборът е строго индивидуален и зависи единствено от студента, желаещ да разработва дипломна работа. Затова, студенти, обмислете коя възможност ще бъде по-добра за вас, след което не се притеснявайте да действате смело – пътят по създаването на текста ще бъде дълъг, но плодовете, които ще берете накрая, ще ви се отплатят за вложения труд. Дерзайте.

Когато дойде моментът за темата

Когато дойде моментът за темата

След намирането на подходящ научен ръководител и определянето на темата на дипломната разработка студентът може да почувства известно облекчение, защото, когато е налице желаното партньорство, добрите резултати са неминуеми. Но нека не забравяме, че основната работа по текста тепърва предстои, затова дипломантът може да се ориентира около набавянето на източници по разглеждания въпрос.

При първия досег със солидното количество литература по проблематиката обучаемият трябва да прескочи психологическата бариера, че се намира в един необятен лабиринт, защото във всяка ситуация има изход, като се избере верният подход. Тук, мисля, отново се оказва важна ролята на ръководителя. Желателно е препоръчаните източници да бъдат откриваеми, достъпни и лесносмилаеми за дипломанта и, разбира се, да отговарят на нивото на подготвяния текст. Правилната методология е „наполовина свършена работа“. Добре е да имаме предвид и факта, че в подготвяната за защита дипломна работа не се очаква от студента да „открие топлата вода“ или да направи такива изводи, до които не са стигали доказали се учени в изследваната област, а да пречупи теоретичните схващания през своята призма, като ги представи в синтезиран вид, и може би, което е най-важното в случая, обучаемият да се опита да изкаже собствено мнение, аргументирайки се. Всяка сфера е строго специфична и не можем да говорим за някакъв стереотип на изготвяне и съдържание на дипломната работа. Но ако темата позволява, студентът би могъл да *проведе анкетни проучвания, които да подложи на свой анализ; да направи ексцерпция, върху която да изгради изследването си; да сравни в лингвистичен аспект превод от минимум два езика; да изследва методиката на преподаване на определен материал в училищното*

образование; да направи собствен литературен прочит на произведение и да представи мнението си върху определен проблем и пр.

Студентът трябва да чувства, че има свобода на действие по пътя на създаването на своя научен текст. Все пак ролята и мнението на ръководителя са насочващи, но не бива да бъдат определящи и/или назидателни. Вярно е, че полученият краен продукт е дело на колаборацията *обучаем – научен ръководител*, но основните заслуги към текста има дипломантът, той е неговият автор. От първостепенно значение е избраната тема да бъде съобразена и с времето, с което разполага дипломантът за подготовка. Не са рядкост случаите, в които обучаемият разполага с относително кратки срокове до предпочитаната от него сесия за защита. Самото изграждане на научен текст предполага и солидна теоретична подготовка, запознаване с основните постановки, провеждане на собствено изследване и пр., все неща, които изискват човекът да разполага, а и да отделя време. Затова едва ли някой би могъл да рамкира какъв е необходимият времеви диапазон за създаване на една дипломна работа. Отделеното време се движи право пропорционално с напредъка на текста, затова *колкото даваме от себе си, толкова и получаваме*. Относно въпроса за времето и за поставянето на недостижими срокове от страна на студента препоръчвам той да се запознае с един фундаментален труд на Умберто Еко – „*Как се пише дипломна работа*“, като отдели специално внимание на частта „Колко време ни е необходимо, за да напишем дипломната си работа“ (вж. Еко 1999: 34 – 39). Тогава дипломантът би разбрал, че за подготовката на една дипломна работа се изисква човек да разполага с време минимум от шест месеца до три години.

Това, което би спомогнало навременното приключване на дипломната работа и нейното привеждане в един представителен за защита вид, е перманентното провеждане на консултации с научния ръководител, защото и двете страни имат задължения, чието съблюдаване би довело до един стойностен краен продукт. Това е моментът, в който да бъде обсъдена структурата на изследването; да се определят основните стъпки на работа; да се дискутират важните тезиси; дипломантът своевременно да предоставя на научния си ръководител написани части от труда си, за да бъдат прегледани и коригирани на места при необходимост. И не на последно място, студентът трябва да умее да изказва мнение и да успява аргументирано да отстоява заетите в текста позиции.

Важно място при компилирането и оформянето на дипломния текст, както и при научното изследване като цяло, заема и цитирането. Когато използваме чужди мисли, изказвания и пр., това, разбира се,

трябва да бъде обозначено коректно. Няма нищо лошо да вплетем в размислите си и думи, чийто автор е друг. Не е задължително да се съгласяваме с цитираното мнение, може да сме го включили с цел оборване, но е важно всичко да се случва по регламентирания ред. Коректното цитиране прави работата ни достоверна и едновременно с това стоим далече от плагиатството. Използвайки източници, които са пряко ориентирани към избраната тема, показва, че сме се запознали с проблематиката и ценим постигнатото в областта. Затова нека цитираме умерено, но по установения ред. За културата на цитиращия и защо е препоръчително да се цитира може да се запознаете с труда на М. Цветкова – *„Цитирането. Стандарт и стил“*, защото общуването, било то писмено или устно, е преди всичко уважение към нашия събеседник.

Не са за подценяване и бележките под линия в един текст. Неминуемо в почти всяко научно изследване, в частност дипломна разработка, се натъкваме на различни уточнения, които са поставени под линия. Често авторът желае да вмъкне някакво пояснение, разяснение, което да дообогати текста, да внесе допълнителни ракурси по изследваната проблематика. От една страна, такива бележки са препоръчителни на места, но от друга, не е добре да са твърде дълги и текстът, поставен под линия, да е по-голям по обем от основния текст на страницата. Твърде честите и дълги уточнения нарушават плавността и логическата връзка на изложението, затова с тях не бива да се прекалява, както се казва, *„всичко е хубаво, когато е с мярка“*.

И накрая, мисля, който е предпочел да пише дипломна работа само и единствено с идеята, че това е по-лесното средство за придобиване на образователно-квалификационна степен, се оказва в центъра на едно необятно море, от което трудно може да се излезе. Създаването на научен текст изисква и известна доза ентузиазъм, желание човек да предизвиква сам себе си да открива все нови и нови неща, тъй като изследователската ниша е необятна. И нека пак си зададем въпроса, който поставихме в началото: Дали дипломната работа е лесният път за придобиване на образователно-квалификационна степен?! Как мислите?

Максимата *„По дрехите посрещат, а по ума изпращат“* може да бъде леко трансформирана и ще важи в пълна степен и за представената за защита дипломна разработка – *„По вида посрещат, а по съдържанието изпращат“*. Първите неща, които правят впечатление на научния ръководител, рецензента, а и на уважаемата изпитна комисия, са структурното оформление, описанието на библиографските източници и техническите параметри на текста, затова е препоръчи-

телно дипломантът да отдели и нужното време на тези за него дребни детайли. Защото, както знаем, *тези дребни камъчета могат да преобърнат каруцата*, не ги подценявайте и омаловажавайте. И както ще се уверят студентите, именно видът, а не обемът, на дипломната работа е от изключителна важност.

Приемането на Регламента за разработване и защита на дипломни работи в рамките на Филологическия факултет към ПУ „Паисий Хилендарски“ ще допринесе за уеднаквяването на текстовете, предлагани и допускани до защита. Унифицирането на документа от ФС³ към ФФ⁴ внася яснота и около самата административна процедура⁵ и сроковете ѝ, както и върху обема на дипломния текст за двете ОКС, по които се осъществява обучение във факултета.

И когато дойде дългоочакваният ден, така чаканата кулминация, по време на която трябва да представите в синтезиран вид постигнатите резултати в дипломната разработка, може да сте спокойни, че основната работа е свършена, но е също толкова важно да съумеете да поднесете по подобаващ начин информацията от дипломния проект и да впечатлите изпитната комисия. Основните напътствия към вас, бъдещи дипломанти, са поместени в изображението по-долу.

В деня на защитата на дипломния текст

- *Подгответе си кратко експозе, може да бъде и под формата на презентация.*

Представяне: не повече от 10 – 15 минути.

- *Не четете дословно, а говорете.*

- *Спазвайте регламента, за да задържите вниманието на аудиторията.*

Фигура 4

³ Факултетен съвет.

⁴ Филологически факултет.

⁵ Бъдещите дипломанти могат да намерят цялата необходима информация на специално изградената за целта платформа: <https://diplomanti.slovo.uniplovdiv.bg/>. Сайтът е реализиран в рамките на проект ФП21-ФлФ-009.

Бъдещи дипломанти, четете, знайте създавайте и держайте. Дипломната работа може да има своята полезност и след успешна защита, стига желанието и нестихващият ентузиазъм за работа да са налице. Подхождайте отговорно и към най-дребния детайл. Възможно е текстът да бъде началният тласък, т.нар. първата крачка към едно по-обстойно проучване, изискващо своето време, чрез което да придобиете и образователно-научната степен „Доктор“.

И ще завърша по същия начин, по който започнах, с едно изказване от великия Умберто Еко: *„Следователно написването на дипломна работа означава приучване към изясняване на собствените идеи и към подреждането на материала: това е придобит методологически опит за извършването на нещо, което да служи и на другите. Фактически не е толкова важна темата на труда, много по-съществен е работният опит от него“* (Еко 1999: 20).

ЛИТЕРАТУРА

Еко 1999: Еко, У. *Как се пише дипломна работа*. София: ИК „Александър Панов“. [Eco, U. 1999: *Kak se pishe diplomna rabota*. Sofia: IK „Aleksandar Panov“].

Мавродиева, Тишева 2016: Мавродиева, И., Тишева, Й. *От реферата до магистърската теза. Академично писане за студенти*. София: БГ Учебник. [Mavrodieva, I., Tisheva, Y. 2016: *Ot referata do magistarskata teza. Akademichno pisane za studensti*. Sofia: BG Uchebnik].

Цветкова 2013: Цветкова, М. *Наука със стил: писане на дипломен проект*. София: Ентузиаст. [Tsvetkova, M. 2013: *Nauka sas stil: pisane na diplomen proekt*. Sofia: Entusiast].

Цветкова 2021: Цветкова, М. *Цитирането. Стил и стандарт*. София: Ентузиаст. [Tsvetkova, M. 2021: *Tsitiraneto. Stil i standart*. Sofia: Entusiast].

ИНТЕРКУЛТУРНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД МЛАДИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ

Харун Бекир

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

INTERCULTURAL COMPETENCE: A CHALLENGE FOR YOUNG RESEARCHERS

Harun Bekir

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: The specificity of the majors at the Faculty of Philology of the University of Plovdiv predisposes to the selection of a thesis topic, which is often related to adopting a comparative studies lens that fits the students' interests, since they are involved in studying two languages in their respective majors. In our increasingly connected and globalized world, intercultural competence is becoming more and more important. There's no doubt that intercultural competence is a valuable asset today where connections around the world have become commonplace. Core to all these concepts is recognition of globalization as a force for change in all aspects of the contemporary world, and the importance for graduates to be able to engage and act globally. This article aims to highlight the challenges faced by students.

Key words: intercultural competence, thesis, linguistic culture, challenges

В края на своето обучение всеки студент се изправя пред предизвикателство да се дипломира успешно по избраната от него специалност. За да бъде ползотворно обучението на студента, е необходимо той да покаже и защити своите знания по един или друг начин. Когато настъпи моментът за избор, повечето студенти не са сигурни за това кой вариант би бил по-подходящ за тях. Вариантите са два – да се яви на защита на дипломна работа или да положи писмен държавен изпит. Въпреки че не съществува един-единствен правилен отговор на въпроса дипломна работа или писмен държавен изпит – и двете форми на оценяване на знания имат своите специфики, плюсове и минуси. За да направят правилния избор, е добре да са запознати както с особеностите на писане на дипломна работа, така и с процеса на писмения държавен изпит. Практиката сочи, че масово студентите предпочитат първия вариант, което е обяснимо, предвид факта, че при явяване на

писмен държавен изпит трябва да си припомнят материала по изучаваните дисциплини през годините. От друга страна, защитата на дипломна работа им дава възможност да пишат по избрана от тях тема. Това обаче не трябва да ги заблуждава, че писането на дипломна работа е лесно и бързо начинание. Всеки студент има своите собствени предпочитания. Обикновено дипломната работа се асоциира с повече мисъл и креативност, докато писменият държавен изпит е по-подходящ за хора, които предпочитат чистото учене, което невинаги е гаранция, че знанията са трайни.

По време на разработване на дипломна работа студентите могат да открият нови, приложими интересни факти, които да споделят пред комисията по време на тяхното оценяване. На първо място обаче е важно за студентите да изберат актуална и интересна тема, която да разкрие знанията им по определен проблем и да се насочат към научен ръководител, който е специалист в дадената област и би им помогнал да се справят с това начинание. Често студентите в желанието си да се справят с предизвикателството да подготвят дипломна работа се насочват към теми, които не представляват интерес за тях, а ги считат за „лесни за защита“. Не са редки и случаите, при които студентите изявяват желание да напишат дипломна работа, но нямат идея за темата, по която може да се работи. Именно научният ръководител е този, който може да ги насочи да изберат тема, която би представлявала интерес за тях и по която може да се намери достатъчно информация.

Защитата на дипломна работа изисква увереност и комфорт при комуникацията с хора и презентацията. Ако студентът е по-притеснителен, това със сигурност ще е предизвикателство, с което ще трябва да се справи. За студентите, които предпочитат дипломната работа, тя предлага няколко основни предимства. Положителното при дипломната работа е, че темата ще бъде само една, а времето, с което разполагат, ще е достатъчно, за да се подготвят безупречно. По време на разработването на дипломна работа се научават много различни и интересни неща, които, в повечето случаи, материалът, който се изучава, не включва. Като допълнителен плюс дипломната работа се създава с помощта и надзора на научен ръководител. Това отваря нови врати към създаване на ценни контакти и получаване на качествени и професионални съвети и насоки. Помощта на ръководителя е не само полезна за получаването на по-висока оценка, но помага на студентите да усвоят и много ценни качества и умения в развиването на тези и правилното аргументиране върху даден казус или тема. Това са уме-

ния, които са полезни и в живота след студентските години. Същевременно обаче студентите трябва да са наясно, че процесът при разработването на дипломна работа е по-дълъг и отнема повече време и отдаденост. Подготовката на дипломната работа преминава през различни фази и е необходимо студентът да умее да показва постоянство и желание при нейното изработване.

Спецификата на специалностите във Филологическия факултет на Пловдивския университет предразполага за избор на тема на дипломна работа, която често е свързана с провеждането на съпоставителни изследвания, продиктувана от интереса на студентите към изучаваните от тях два езика в специалността. Изследванията обикновено са свързани с извеждане на общите и различните моменти в структурата и съдържанието на определени езикови единици, както и до изпъкването на характерните особености, свързани с езиковото и етнокултурно състояние на дадената национална общност. Процесът на интеркултурна комуникация чрез усвояването на неговите структурни елементи води до придобиване на интеркултурна компетентност у студентите.

Въпросът за съотношението между език и култура представлява интерес за голям брой студенти, което се обяснява, от една страна, с комплексната природа на понятието култура, и от друга, с увеличаване на интеркултурните контакти в съвременния глобален свят. Интензивните процеси на общуване между представители на различни културни общности обуславят потребността лингвистите да усвоят научните постижения в областта на антропологията, културологията и немалко други хуманитарни дисциплини. За тази цел се е обособила и нова област в езикознанието – лингвокултурологията, предмет на която е установяването и описанието на етнокултурната специфика на езиковото съзнание и на комуникативното поведение. По своята същност тази дисциплина се отнася до съпоставянето на различни аспекти от света в цялата му многоизмерност, които са залегнали както в значенията на думите и на фразеологизмите, така и в комуникативните актове и на речевите жанрове.

Термините мултикултурен и интеркултурен отразяват два стратегически подхода при разработване на политики в мултикултурно обкръжение. Първият подход е описван като мултикултурен и съответно комуникацията между културите като мултикултурна. Мултикултурализмът се отнася до съществуването, приемането или утвърждаването на множество културни традиции (от гледна точка на спомени, ценности, предпочитания, очаквания, опит, практики и нагла-

си), но при идеални условия – съжителстващите култури признават взаимно правото да живеят в общност. Мултикултурализмът проповядва не само правото да се споделя територията, но и правото различните културни общности да живеят според ценностните си системи в рамките на една правораздавателна система (Сараменто, 2014).

Генезисът на термина „мултикултурализъм“ се свързва с 60-те години на миналия век, когато той започва да се употребява в политическия, обществен и културния език на Канада като своеобразно допълнение на „билингвизъм“ и „бикултурализъм“, обхващащи семантично две основни етнически групи – английската и френската. Съдържанието на мултикултурните политики в различните държави е различно, но обикновено обхваща послания за еднакво и равнопоставено отношение на различните култури в демократично общество на културно многообразие (Сараменто, 2014).

Друг подход към интеграцията в постмултикултурното общество е интеркултурният, който според Клара Сараменто (2014) се различава от мултикултуризма в следните аспекти: 1) има за цел да създаде и насърчи диалога между съжителстващите култури, така че да се смекчат различията; 2) насърчава подкрепата за реализиране на диалогичност и взаимно опознаване между културите и се противопоставя на тенденциите за самоизолиране на културните групи, особено по етнически признак; 3) насърчава се елиминирането на конфликти между културните групи, и 4) противопоставя се на тенденциите за самоизолиране на културните групи, особено по етнически признак, така че да се постигне хармония между тях на основа на интеркултурния диалог (Сараменто, 2014).

Същевременно дискусиата върху термина комуникативна компетентност е пряко свързана с интеркултурния диалог и я разглеждат при директна комуникация и при използване на преводач. Дел Хаймс (1972) пръв въвежда концепцията за този вид компетентност в противовес на използвания от Чомски термин езикова/лингвистична компетентност. По своята същност тази промяна означава преминаване от виждането за „знания за езика, граматика на езика“ към „използване на тези граматички в рамките на комуникативно събитие“ – понятие, също въведено от Дел Хаймс. Терминът налага разбирането, че знанията за езика сами по себе си не са достатъчни за ефективното общуване, необходими са допълнителни умения, тъй като интеркултурният диалог е между хора, които говорят различни езици и за които думите и обектите имат различни значения. Тази лингвистична относителност според тезата на Сапир-Уорф не води до нова вавилонска кула,

нито до социален хаос, ако съществуват усилия за комуникация, за споделяне на значения и отвореност към различията (Сараменто, 2014). С други думи комуникативно-компетентният говорител трябва да познава разнообразието от регистри, текстове и дискурси, които съществуват в една култура, но трябва да взема под внимание и „скритото измерение“ на езика (Хол, 1956). Подобна компетентност е основна предпоставка за интеркултурния диалог. Ето защо, ако комуникацията се води чрез превод, е добре да се има предвид, че той понякога може по-скоро да възпрепятства, отколкото да улесни ефективното общуване. От гледна точка на интеркултурния диалог работата на преводача придобива нови измерения: от една страна, преводачът установява взаимоотношения, които правят обменената информация достъпна за повече хора, но от друга, преводът може директно да се намеси в текстовото производство до такава степен, че да пресъздаде предварително определен модел, естетически форми и идеи, които не носят основното послание.

Най-общо интеркултурната комуникация се дефинирана като интерактивен процес, участниците в който са членове на различни национални култури. През последните години все повече интеркултуристите се обединяват около схващането, че е важно да се премине от изучаване на процесите на общуване в международен контекст (и разглеждат понятието „култура“ в смисъла на национална култура) към анализиране на всички възможности за контакти, при които се проявяват културни различия, независимо дали тези контакти се осъществяват с представители на други нации, на други етнически групи или на различни организации и институции (Бузера, 2012).

В исторически план интеркултурната комуникация е една от най-младите академични области както в САЩ, така и в Европа. Много изследователи отнасят нейното появяване към 20-те години на миналия век, като посочват връзки с лингвистиката и социологията, като например: теорията за лингвистичната относителност на Сапир-Уорф, която търси връзката между езика и човешките възприятия; изследването на Уилям Съмнър (1906), което въвежда понятието „етноцентризъм“, това на Георг Зимел (1908), анализиращо понятията „другия“ „чуждия“ (the stranger), и проучването на Олпорт (1954) за предразсъдъчността.

Интересът към областта на комуникацията между културите нараства поради интензифициране на световните взаимоотношения след Втората световна война. Действително точно експанзията във външната политика на САЩ създава необходимостта да се „учи чуждата култура“, което става една от задачите на Институт за външна служба

(Foreign Service Institute), основан през 1946 г. към Външното министерство на САЩ за подготовка на американски дипломати (Роджърс, 2002: 12). Става ясно, че чисто прагматични съображения са в основата на новата интердисциплинарна наука „интеркултурна комуникация“ – термин, въведен от Едуард Хол, в чиято основа залягат антропологичните и лингвистични концепти, развити до този момент (Бузера, 2012).

Като примери за тълкуване на културни концепти с образни, съдържателни и ценностни характеристики, се привеждат конкретни интерпретации, които не само са част от най-разпространените концепти сред европейските народи, но и са използвани при разработването на методическите дейности. При коментара на заложените в тях културни значения се имат предвид приликите и разликите в семантично отношение, които влизат в тях отделните езикови общности, които, с оглед по-ясното им съпоставяне, са условно групирани по признака западни/източни култури, без приложеният географски критерий в ролята му на културен вододел да е изведен до абсолютност. Още повече, дори само в рамките на една и съща културна група могат да се придадат повече от едно значения на даден културен концепт, които биват противоположни в съдържателно отношение.

Съвременният глобален свят се отличава с културна и с езикова диверсивност в по-голяма степен в сравнение с всички предишни исторически епохи. Засиленият обмен на информация и лесният достъп до нея, осигурен от технологичния напредък, способстват за повишаване на опциите за културна осведоменост. Възможностите за усъвършенстване на интеркултурните знания и умения в ерата на информационните технологии, в която живеем, невинаги са съпроводени само с положителни резултати. Неоспорим факт е следната тенденция – колкото повече част от хората научават за традициите, ценностите и вярванията на членовете на други културни групи, толкова повече у тях се затвърждават определени стереотипи и предразсъдъци. Въпросният нежелан обратен ефект засяга както представите на индивида за чуждите култури, така и за неговата собствена. Парадоксалната закономерност крие потенциални опасности, тъй като подобни отрицателни настроения към другите и другостта могат да се изродят в актове на дискриминация от различен порядък, ксенофобски прояви и др. За да се осигури хармоничен социален климат, е необходимо да се работи в посока на развиване на умения за ефективно участие в интеркултурна комуникация, обхващаща всички членове на обществото, но главно подрастващите. Младите личности, които все още проявяват естествена любознателност и отвореност към различните култури и техните представители, преминават

през подобен тип обучение далеч по-безболезнено и успешно от възрастните индивиди. Подрастващите приемат межкултурните различия по-гъвкаво и се разделят със стереотипното мислене по-лесно, ако за целта се вземат навременни мерки.

Целенасочената и системна работа в обучението с цел повишаване на интеркултурната комуникация на студентите е залог за възпитаването на образовани млади личности с богата езикова култура, които с готовност и с вестина общуват в интеркултурна среда и подхождат към събеседниците си с толерантност и с емпатия; на хора, притежаващи висока етноцентрична осведоменост, която да формира у тях чувство за национална принадлежност и за гордост от собственото им културно наследство; на бъдещи граждани на страната и на света, които притежават необходимите умения да се интегрират и реализират пълноценно в съвременното общество, построено на принципите за равноценност на езиковото и културно многообразие.

ЛИТЕРАТУРА

Бузера 2012: Бузера, Й., Е. Димитрова, О. Кайтер, Н. Паня, Ю. Попова, Ю. Рот, А. Тенеску. Основи на интеркултурната комуникация. Велико Търново: Фабер, 2012. [Buzera, Y., E. Dimitrova, O. Kayter, N. Panya, Yu. Popova, Yu. Rot, A. Tenesku. Osnovi na interkulturnata komunikatsia. Veliko Tarnovo: Faber, 2012.]

Сараменто 2014: Sarmiento, C. Interculturalism, multiculturalism, and intercultural studies: Questioning definitions and repositioning strategies, *Intercultural Pragmatics* 2014; 11(4): 603-618.

Хаймс 1972: Hymes D., 1972, Models of Interaction of Language and Social Life, in *Directions in Sociolinguistics: the Ethnography of Communication*, New York, Holt, Rinehart & Winston.

Роджърс 2002: Rogers, E., W Hart, Y. Mike. Edward Hall and the History of Intercultural Communication, *Keio Communication Review* No. 24, 2002. <http://www.mediacom.keio.ac.jp/publication/pdf2002/review24/2.pdf>

Хол 1959: Hall E., *The Silent Language*. http://monoskop.org/images/5/57/Hall_Edward_T_The_Silent_Language.pdf

**ПОТЕНЦИАЛЪТ НА БАКАЛАВЪРСКИТЕ ПРОГРАМИ
ВЪВ ФФ НА ПУ ДА ПОДГОТВЯТ СТУДЕНТИТЕ В ИЗБОРА
ИМ ДА ПИШАТ ДИПЛОМНА РАБОТА**

Милена Кацарска
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**THE POTENTIAL OF BA DEGREE PHILOLOGY FACULTY
MAJORS AT PU TO PREPARE STUDENTS FOR THEIR
CHOICE TO WRITE A BA THESIS**

Milena Katsarska
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: The text presents a critical professional reflection on the contents of BA curricula and syllabi for the diverse and multifaceted majors on offer at the Faculty of Philology from the perspective of their potential to foster competences for pursuing BA thesis writing in the respective degree. The analysis uses as “primary sources” the official curricula for students admitted to PU in the academic 2022/2023, as well as the syllabi of course content, submitted for the last program accreditation procedure in 2019. Its primary goals are to identify elements that contribute to developing knowledge and skills for argumentative writing and competences geared at developing students’ awareness and mastering of research methods and approaches. At the same time, the discussion poses critical questions with regard to zones of missed or underdeveloped potential along the above lines of inquiry.

Key words: curricula and syllabi, BA degree, BA thesis, competences for academic writing, research methods and approaches

Проектът на Филологическия факултет (ФФ), от който настоящото издание е неотделима част, бе поставен в пресечната точка на качествено различни, но еднакво важни и полезни критически перспективи, насочени към професионалното ни битие. Работата по него, от една страна, постави въпроси към съпоставимостта на стандартите за завършване на бакалавърска (БА) или магистърска (МА) степени в различните специалности на ФФ, а от друга, обговори ясни и прозрачни процедури и заяви стремежа на колегиума в консултативен процес те да бъдат зададени. Също така проектът постави фундамен-

тите на развиване на дигитални и достъпни бази данни, не само архив, но и дигитален ресурс с образователно-академичен потенциал. За мен самата проектът отвори още една възможност за критическа (авто)рефлексия, а може би и потенциална ревизия и/или промяна, която започна с въпроса: на какъв образователно-академичен опит могат да разчитат един студент и неговият научен ръководител, когато избират и започват да работят по БА или МА теза в специалностите на ФФ? Къде го виждаме (или не), разписан в заявеното съдържание на учебните ни планове и/или програми по отделните дисциплини, заложен в тях? Кой би бил *пожелателният хоризонт*, към който бихме могли да се насочим като факултет, за да сме сигурни, че сме създали възможности студентът „X“ от която и да било специалност „У“ на ФФ да придобие активни компетентности¹ към момента на избора да прави дипломна работа (ДР) като законовосъобразен формат² за придобиване на съответната образователна степен? Търсенето на възможни отговори на подобен тип въпроси изисква колективни усилия, особено ако практическата цел е в посока на някакъв вид институционална и професионална рефлексия и последваща ревизия и/или промяна. Настоящият текст си поставя по-скромни цели като първа стъпка в процес на критическа дискусия, съотнесена към въпросите по-горе, въпроси, които колективната работа по този проект провокира.

Първо, подходът и анализът, които следват, „опростенчески“ приемат, че въпросът за „активните компетентности за разработване на ДР“ могат да бъдат търсени в две основни посоки, които са мислени като неразривно свързани и все пак отграничени страни в процеса на писане на дипломната работа, а и на „съдържанието“ на ДР като жанр. От една страна, това са заложените образователни цели и практики за *развиване на компетентности за академично, аналитично и аргументативно писане* у обучаемите в процеса на тяхното следване. От друга страна, това са артикулираните цели и практики за *развиване на компетентности в усвояването на изследователски методи и*

¹ Без да навлиза в комплексния, а и проблематичен характер на понятието „компетентност/и“, загатнато и в издания с педагогическа насоченост като Чавдарова-Костова (2022), настоящият текст се опира на разбирането, че понятието включва както знания и умения, така и положителни нагласи, мотивации и поведенчески практики, които в настоящия случай са свързани конкретно с активното упражняване на правото на информиран избор и положителна нагласа към писането на дипломна работа.

² Избор, заложен в изменения от 2007 г. чл. 45 ал. 1 от Закона за висшето образование (ЗВО).

подходи. Последните могат да бъдат по-тясно филологически или по-общо хуманитарни, а първата посока може да придобие и „жанрови“ измерения. Иначе казано, компетентностите за академично писане могат да се търсят в жанровите им изразения като „надграждане“ от кратък аналитичен или аргументативен текст, през реферат, курсова работа и др., до бакалавърска или магистърска теза въз основа на презумпцията, че последните „съдържат“ или инструментализират елементи/аспекти от предходните. Дискусията ще разчита на примери и от двата вида.

Второ, предложеният анализ се опира, най-общо казано, на учебната документация. В случая заявеното съдържание на учебните планове и програми на ФФ са използвани като „първоизточници“ или „текстове“ и именно те подлежат на аналитичен прочит, коментар и цитиране. Използвани са учебните планове (УП) за студентите, приети първи курс за академичната 2022/2023 г.,³ а като заявено съдържание на учебните дисциплини в съответните специалности се приемат ECTS макетите на учебен курс (ECTS УК) от архива на ФФ при последната приключила процедура по програмна акредитация на съответното направление. От съображения за обем изложението оттук на-сетне си поставя категорично ограничение да се съсредоточи само върху образователния опит на студента-бакалавър във ФФ, така както е разписан в учебната документация. С други думи фокусът пада върху начина, по който учебните планове в различните бакалавърски специалности на ФФ и съответните дисциплини, заложили в тях, артикулират възможността студентите-бакалаври да придобият компетентности за разработване на ДР с оглед на двете съображения по-горе – за академично аргументативно писане и за изследователски методи и подходи – за избиране на дипломната работа като начин за завършване на съответната ОКС. Тъй като възможността за писане на ДР съществува на ниво бакалавър, но не е масова практика, а в ОКС „Магистър“ динамиката дава превес в обратна посока (за сметка на писмен ДИ), има основание да се очаква, че анализът на двете образователно-квалификационни степени би задал различни хоризонти в това отношение. Рефлексията върху магистърските програми на ФФ през тази перспектива е предмет на последващи разработки.

Филологическият факултет предлага множество и разнообразни бакалавърски специалности както откъм езиково богатство и комбинации, така и откъм „хибридизиране“ около по-близко сродни и по-

³ Публично достъпни след утвърждаване на ФС на сайта на Филологическия факултет <https://slovo.uni-plovdiv.bg/>

отдалечени хуманитарни науки. Първичният и повърхностен прочит на учебните планове на всички специалности води до няколко непосредствени констатации. Чисто формално и с редки изключения възможността за разработване на ДР не е вписана в учебните планове като равностойна алтернатива на ДИ, въпреки че тя безспорно съществува като възможност, като се започне от законовата рамка, премине се през регламентите, управляващи учебния процес⁴, и се стигне до практиката. От гледна точка на настоящия прочит обаче далеч по-същественото е, че на ниво наименования на курсове в съответните УП *трудно и неравномерно* се забелязват такива, които експлицитно, чрез заглавието си, да предполагат заявен фокус върху развиване на знания и умения, а и положителни нагласи и мотивация, за (а) академично/аналитично/аргументативно писане и (б) изследователски методи и подходи. В редица специалности⁵ такива липсват или на практика са „невидими“. Това важи за над половината специалности, предлагани във факултета, а съответно и за над половината студенти-бакалаври, които се обучават в тях. В други специалности подобни дисциплини са спорадично видими и са делегирани към „избираемостта“. Иначе казано, те не са заложили в цикъла от задължителни дисциплини. Съответно и хорариумът на подобни дисциплини е сравнително по-малък и варира между 0/30, 15/15 или 10/0. Същевременно, където ги забелязваме на експлицитното ниво на заявеното наименование на учебен курс, те или се фокусират върху знанията и уменията за писане, или върху изследователски подходи и методи и рядко присъстват от „двата вида“ в една специалност. Като примери от различно естество на гореизложеното можем да посочим няколко. Курс по „Аналитично четене/Академично писане“ е залегнал като ИД2 в специалност „Английска филология“ (хорариум 0/30) и като ФД3 в специалност „Български език и английски език“ (0/15). ИД9 „Култура на критическото мислене и аналитични умения“ (30/15) е налице в „Български език и гражданско образование“. От друга страна, в специалност „Английски език и културно наследство“ четем:

⁴ Например в Глава 8, „Дипломиране“ (с. 17 – 18), в „Правилник за учебната дейност в ПУ“, приет с решение на АС на ПУ, протокол № 23 от 21.12.2017 г., изм. с решение на АС от 25.03.2019 г., изм. с решение на АС от 26.10.2020 г.

⁵ Български език и испански език, Български език и история, Български език и италиански език, Български език и китайски език, Български език и новогръцки език, Български език и немски език, Български език и турски език, Български език и френски език, Български език и корейски език, Лингвистика с бизнес администрация, Лингвистика с маркетинг, Приложна лингвистика.

ИД2 „Анализ на етнографски материали“ (15/15), ИД7 „Аналитично четене на английски език (15/15) и ФД4 „Техника на приложното писане“ (15/15). Подобна контрастна съпоставка може да се направи между специалността „Българска филология“ (редовно обучение) с теоретична заявка в посока на търсените на този етап дисциплини като ИД6 „Филологическо образование и риторическа теория“ и ФД3 „Теория на аргументацията“ и специалността „Българска филология“ (задочно обучение), където заявката, съдейки по наименованията, е за практическо ориентиране, което може да се обвърже с придобиване на компетентности за разработване на ДР с ФД2 „Увод в редактирането“ и ФД6 „Аргументативна структура“.

Преди да се насочим „под повърхността“ на наименованията към заявеното съдържание на учебните курсове (всички, заложи в една специалност), които в динамика помежду си участват в образователния опит на бакалаврите и вероятно или със сигурност изграждат елементи от компетентностите, необходими за разработване на ДР, все пак се налага едно обобщение. Рубриката на „незадължителност“ или избираемост, в която попадат подобни, ясно заявени като ориентация към академично писане или дисциплинарни методи и подходи курсове, е разбираема поради незадължителния и избран формат на ДР за завършване на ОКС „Бакалавър“. Проблемът обаче се крие в това, че достъпът до такъв вид избираемост на курсове, които са ясно насочени към „двете страни“ в разработването на ДР, с които започнах в началото, за студентите от различните специалности във ФФ не е равнопоставен по начина, по който е разписан в учебната документация на ниво УП. Освен това, ако някои имат повече достъп, макар и на избиращия принцип, до курсове, директно насочени към усвояване на изследователски методи, при други акцентът попада единствено върху академичното, аналитично писане. Съвсем друг е въпросът за „достатъчността“ на видимите по този начин курсове и техните хорариуми. Макар и повърхностно забележими, подобен тип курсове са от съществено значение и с нещо на пръв поглед незначително, а именно: точно техните библиографии с препоръчителна литература насочват студентите към *наръчници и/или помагала за академично, аргументативно писане* и за *различни изследователски методи и подходи*, докато примери в подобна посока като правило не са налице в библиографските описания за други дисциплини.

И все пак във формирането на образователния опит на студентите бакалаври участват всички учебни курсове, до които те имат достъп в процеса на следване. Техните наименования невинаги директ-

но „говорят“ за компетентности, пряко свързани с формирането на знания, умения и увереност, както и мотивация, за разработването на ДР, но в съдържателен план, при прочит на ECTS макетите на учебни курсове се забелязват *разпръснати сегменти от съвкупността*, която би могла да допринесе до такъв образователен резултат. Оттук насетне съвсем умишлено ще дам примери от разнороден характер, които или извеждат на преден план знания и умения за академично писане, или предполагат често недотам експлицирани, изследователски (филологически или по-общо хуманитарни) методи и подходи от различни учебни курсове, които се предлагат в различните специалности като илюстрация на тази разпръснатост, а и сегментираност. И в двете се крие огромен потенциал, но и известна „опасност“, или по-скоро *неоползотворен потенциал*, за което ще стане дума по-късно.

Задължителният курс „Увод в литературната теория“ за първокурсници например си поставя за цел да формира „умения за анализ и интерпретация на художествени текстове и културни феномени“ (Козлуджов, ECTS УК 2019) и отделя семинар на тема „Анализ на лирически текст – основни принципи и подходи“ (Тема 13). Във втората част на предвидения изпитен формат за успешно завършване на курса е „практическа задача – анализ на художествен текст“. В курса по „Старобългарска литература“ семинарите „изграждат умения за анализ и осмисляне на средновековен текст“ (Йовчева, ECTS УК 2019). По „Българска възрожденска литература“ сред очакваните образователни резултати са студентите да могат „да пишат научно съчинение по проблематика от литературата и книжовността на Българското възраждане; да проучат самостоятелно необходимата библиография за всяка конкретна тема по възрожденска литература“ и сред методите на оценяване е „подготовка на курсова работа“, а като компонент от писмения изпит фигурира студентът „да създаде научна теза, аргументация и да покаже, че е библиографски осведомен“ (Кръстева, ECTS УК 2019). Темите на семинарите поставят избрана аналитична перспектива или проблем върху няколко текста. Анализът и интерпретацията на документални, публицистични и художествени текстове от периода са заложили и в курса по „Българска литература след Освобождението до края на Първата световна война“, който „се полага в методологическата рамка на Culture studies“ и предполага интердисциплинарен подход, а изпитният формат е насочен към „демонстриране на знания за развиване на тема“ (Пелева, ECTS УК 2019). В курса по „Славянски литератури“ студентите „ще умеят да анализират процеси и явления в съпоставителен план [...] да прилагат адек-

ватни аналитични подходи към художествени и литературоведски текстове [...]“ и теми на упражнения са отделени „за внимателен прочит и анализ“. Тук също описанието съдържа конкретно оповестена методология, а именно: „прилаганите методи съчетават и литературно-историческа, компаративистична и херменевтична методология“, която информира съдържанието на курса, а на всички студенти „се предлага възможността за курсова работа“ (Чолакова, ECTS УК 2019).

Подобни сегменти са видими и в езиковедските, както и в някои методически дисциплини, като например в „Информационни и комуникационни технологии в обучението и работа в дигитална среда“ чрез заявените цели студентите да „могат да използват интернет за онлайн проучвания“, макар и акцентът да е с оглед на „създаване на образователни материали“, а не непременно с научноизследователска цел (Борисов, ECTS УК 2019). В полето на практическите езиковедски знания и умения с потенциални изследователски цели в курса по „Лексикология на СБЕ“ е отделена тема на семинар (Тема 10) за „Работа с речник“ и запознаване със структурата на речниковата статия (Зидарова, ECTS УК 2019). Семинарни теми 4 и 6 в курса по „Историческа лингвистика (Старобългарски език)“ също са зададени за работа с речник с цел запознаване с формата на речниковата статия, както и откриване на лексикални значения (по основна форма или на съкратени думи), а тема 10 се фокусира върху работата с речник за идентифициране и дискусия върху „отклоненията от книжовната норма под влияние на говоримия език“ (Кемалова, ECTS УК 2019). В логическата последователност на семинарните занятия тук се забелязват оповестени изследователски практики като работа с различни видове речници, таблици и прочее, както и зададени сценарии за дебат за осъществяване на целта студентите да „могат да обосноват чрез валидни аргументи⁶ ролята и значението на старобългарския книжовен език за християнските славянски народи“ (Кемалова, ECTS УК 2019). Интересното в този случай от основния УП на специалност „Българска филология“, чиито инварианти и елементи участват в хибридните комбинации „Български език и друг език“⁷, тоест в редица други специалности на ФФ под една или друга форма, е, че подходът

⁶ Курсивът е мой [б. а.].

⁷ Предвид по-малкия хорариум на някои от дисциплините, когато те влизат в състава на „хибридните специалности“, съществува опасност именно темите, експлицитно отделени за елементи на аргументативно писане или изследователски методи, да бъдат съкратени за сметка на „съдържателни“ единици като автор, текст, период и прочее.

към „диахронно другия език“ наподобява подхода към „чуждия език“ както с процедурите, така и с целите си.

Наред с подобни на описаните по-горе елементи в литературоведските и езиковедските курсове на специалност „Английска филология“, както и другите специалности, в които водещият език е английски⁸, значителният хорариум от часове в корпус „Практически език“ се насочва именно към формиране на активни компетентности за академично, аналитично и аргументативно писане (на чуждия език)⁹. Без да се опира на предзададена увереност, че студентите бакалаври са придобили знания и умения в тази посока в предходната образователна степен и с цел стандартизиране на нивото на владене на чуждия език, избраните езикови системи от ниво В2 до С1 и С2, както и аспектуалните „Писмени упражнения“ от корпуса по „Практически език“ работят в тази посока. Първите задават модус на аргументация и работят с рубрики за писмени задачи в различни жанрове: експозитивно, аргументативно, критически-оценъчно, убедително и т.н. писане за целите на интерпретативно съчинение, доклад, синопсис, рецензия и прочее, които се допълват в по-горните етапи на следването с „култура на цитиране“, техники и системи на цитиране в „чуждия контекст“¹⁰. С други думи в специалностите с чужд език съществува едно значително пространство, в което има и се оползотворява до известна степен потенциалът системно и систематично да се развиват компетентности от значение за настоящия фокус, поне една-та му страна¹¹. Това, разбира се, важи в случаите, в които входното ниво на чуждия език е от В2 нагоре и не би било валидно за началните етапи на обучение по другите чужди езици.

Подобен потенциал се съдържа и в родния език, ако се допусне доза „чуждост“ в мисленето за академичното писане и усвояването на регистри, жанрове, техники и практики, необходими за целта. Необхо-

⁸ Това са „Приложна лингвистика“, „Лингвистика с информационни технологии“, „Лингвистика с бизнес администрация“ и „Лингвистика с маркетинг“ (английски и втори чужд), както и „Български език и английски език“.

⁹ За ролята на курса по „Практически английски език“ като съдържателен елемент в специалностите с английски език вж. Кацарска (2012: 533 – 546).

¹⁰ Например MLA, APA, Chicago Style.

¹¹ Що се отнася до изследователските методи и подходи картината остава спорадична, сегментирана и разпръсната по гореописания начин. Елементи се забелязват в Кръстев (ECTS УК 2019), Роуланд (ECTS УК 2019), Манчоров (ECTS УК 2019), Костадинова (ECTS УК 2019), Цонева-Матюсън (ECTS УК 2019), Декова (ECTS УК 2019), като при чуждоезиковите дисциплини е засилен акцентът върху редица аспекти от академичното писане, които не се приемат за даденост.

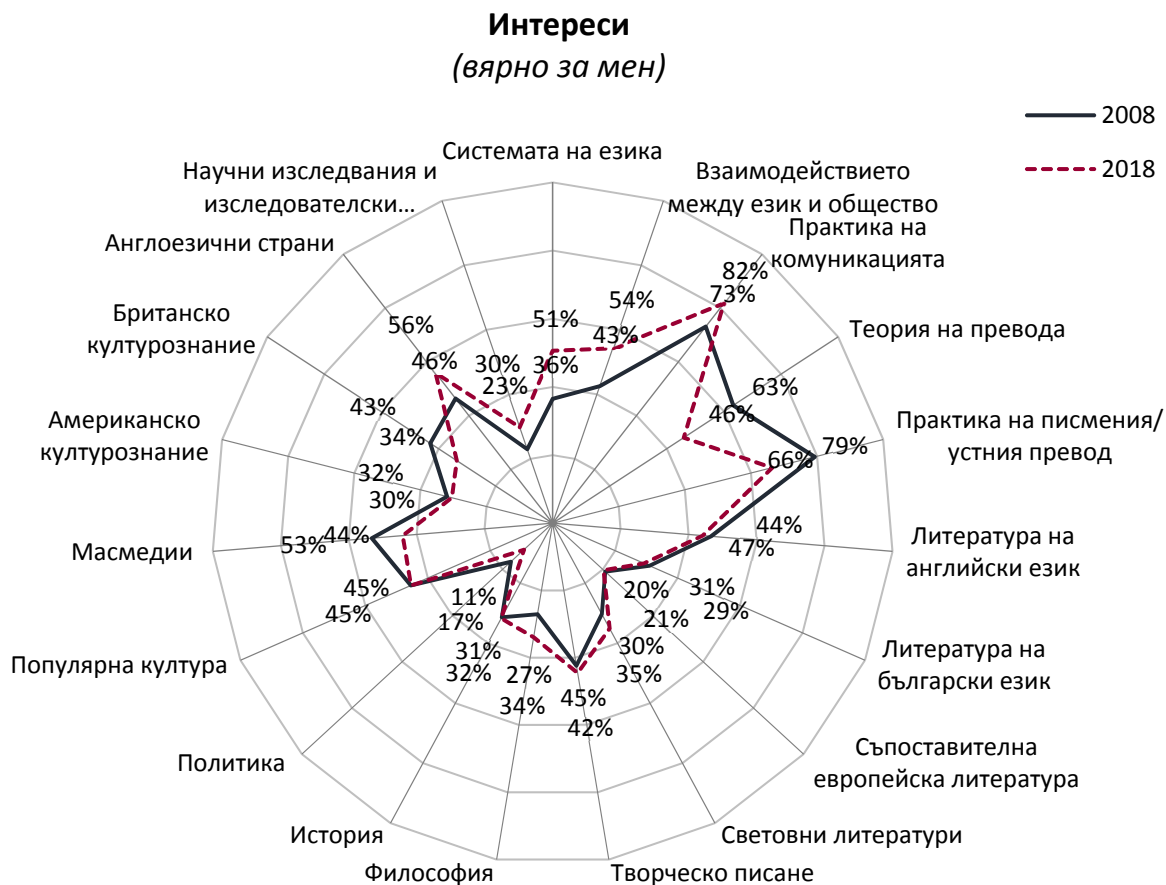
димостта от стандартизация в начален етап (първи и/или втори курс) е видима през учебната документация в учебни курсове от типа на „Езикова култура с практикум по правопис и пунктуация на СБЕ“, залегнал в повечето специалности на ФФ. Той цели да „актуализира“¹² знанията по български език, придобити в училище“ (Борисова, ECTS УК 2019), но остава до ниво изречение, а не параграф например, като конститутивен елемент от по-дълъг завършен текст. Ако от гледна точка на учебната документация „актуализация“ във владенето на родния език е необходима за академични цели, то може да я търсим и в посока на предоставянето на възможности или процесуално, или жанрово да се зададат необходимите стъпки поне за академичното писане като страна в процеса на разработването на ДР. От „жанрова“ гледна точка и просто казано, когато форматът за оценяване в една дисциплина в първи или втори курс се зададе през реферат или курсова работа, в която и да било специалност на ФФ, откъде идва увереността, че студентите притежават необходимите компетентности да отговорят на очакванията на бакалавърското ниво, в което се обучават? Ако не са отделени време и семинарна тема, както и процедура за целта, това означава ли, че водещият дисциплината *информирано разчита* на предходна дисциплина в курса на обучение на бакалаврите, която се е фокусирала целенасочено върху необходимите стъпки, или разчита на усвоените знания в предходен етап на образование (среден и гимназиален курс)? Подобни въпроси са от значение и за придобиване на компетентности за разработване на ДР, ако приемем „жанрово надграждащ“ образователен опит, който постъпателно допринася за това.

В прочита на учебната документация за целите на настоящото изложение водещата ключова дума е „потенциал“, което води от констатации към критически въпроси, чиито отговори биха могли да зададат посока на движение за реализиране на този наличен потенциал. *Разпръснатите сегменти* от разнороден порядак, цитирани по-горе от ECTS макетите на учебни курсове, според мен подтиква към *продуктивни въпроси*. Без да се стремя да бъда изчерпателна, а по-скоро задаваща различни посоки, както и нива за мислене, ще изброя някои от тях. Например доколко тези сегменти от цитираните дисциплини са вътрешноориентирани, т.е. са представени като обезпечаващи целите и задачите единствено на курса, в който са заложили, или експлицитно очертават за обучаемите свързаността им с други последващи учебни курсове, както и с един по-голям проект, какъвто разра-

¹² Курсивът е мой [б. а.].

ботването на дипломна работа би могъл да бъде. Едновременно с това можем да се запитаме и доколко всеки един курс осъществява образователна „дъга“ от поставената цел през „нарочна тема“ на лекция или семинар и дейности, както и образователни задачи, които да водят до очакван резултат (както и проверка, която би удостоверила постигането му и би дала обратна връзка на преподавателите и студентите). Доколко, когато съдържанието на един курс е методологически ориентирано или информирано по един или друг начин (или е интердисциплинарно), този методологически избор на създателя на курса е „прозрачен“, експлициран или критически видим за студентите в процеса на обучение, за да оползотвори потенциала си не само да ги информира, но и да ги учи на активен избор на осъзнати изследователски методи и подходи, които те съответно биха могли да прилагат за целите на собствено научно изследване под ръководството на опитен изследовател. Доколко, поставяйки определен жанр като изпитен формат, например интерпретативно съчинение, библиографско проучване, курсова работа или реферат, водещият дисциплината отчита предходен образователен опит на бакалаврите в други дисциплини или в предходна степен на образование или разчита единствено на собственото си курсово съдържание.

Ще завърша провокативно, насочвайки вниманието встрани от учебната документация, към студентската перспектива, която има отношение към темата. Графиката по-долу показва динамиката на заявените интереси на студентите във всички специалности с участие на английски език във Филологическия факултет на ПУ в съпоставителен план и с отстояние от десетилетие. Анкетното проучване обхваща различни области на интерес, като се започне от профила и идентичността на студентите и се премине през въпроси от особена важност, свързани със съдържанието на учебните програми и образователния процес до момента на улавяне на студентските нагласи за бъдещата им професионална реализация, която отчита динамика в процеса им на учене от началния етап (първи курс) до завършване на съответната специалност. Подробно описание на изследванията и методологията, както и съответните извадки за 2008 г. и 2018 г. са коментирани в Кацарска, Кескинова (2011: 155 – 181) и Кацарска (2022: 63 – 83). Проучването от 2018 г. обхваща представителна извадка от 250 респонденти, което позволява направените наблюдения да са валидни за различните специалности с участието на английски език във ФФ в съпоставителен и контрастивен план след претегляне на резултатите за предишния период.

Фигура 1

Наред с регистрираните най-високи *очаквания* за студентите-англисти в областта на практическото усвояване на езика, и най-вече с оглед на „уменията за писане“, които проучването установи, в областта на *интересите* пък се забелязва колеблива динамика, що се отнася до „научни изследвания и изследователски методи“. За студентите-бакалаври те продължават да заемат едни от най-ниските стойности на категорично изразен интерес, което, от една страна, може да се възприеме и като „провал“ на специалностите със съответните курсове в тях, в които те се обучават, да провокира по-засилен такъв. Едновременно с това обаче по-съвременната студентска перспектива от 2018 г. усреднено бележи известен ръст, който идва най-вече от по-големите стойности, които се забелязват при студентите от специалности като „Лингвистика с информационни технологии“, „Лингвистика с маркетинг“ и „Лингвистика с бизнес администрация“. Тук въпросът би бил дали и как институционализираното съдържание на учебните програми би могло да стимулира този процес на колебливо нарастващ интерес като първа стъпка към положителни нагласи и мотивация за един от аспектите, необходими в избора за разработване на дипломна работа.

ЛИТЕРАТУРА

- Борисов 2019:** Борисов, Б. „Информационни и комуникационни технологии в обучението и работа в дигитална среда“, специалност „Българска филология“, 2. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Борисова 2019:** Борисова, Д. „Езикова култура с практикум по правопис и пунктуация на СБЕ“, специалности „Българска филология“ и „Английска филология“, 1. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Декова 2019:** Декова, Р. „Увод в компютърната лингвистика“, специалност „Лингвистика с информационни технологии“, 1 курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Зидарова 2019:** Зидарова, В. „Лексикология на СБЕ“, специалност „Българска филология“, 2. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- ECTS УК 2019:** *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*. Архив от Програмна акредитация на НОА.
- Йовчева 2019:** Йовчева, М. „Старобългарска литература“, специалност „Българска филология“, 1. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Кацарска 2022:** Katsarska, M. “One Institution, Ten Years On: Students’ Perceptions of English Studies at Plovdiv University” // *Child is Father of Man. 30 Years of English Philology at Paisii Hilendarski University of Plovdiv*. Eds. Y. Rowland, S. Grancharova, R. Ilieva-Marinova, D. Karamitev, and N. Georgieva, Plovdiv: Plovdiv University Press, 2022, 63-83.
- Кацарска 2012:** Katsarska, M. “Fringes and Thresholds: English Practice Classes in the English Philology Degree.” // *Plovdiv University – Bulgaria. Research Papers – Languages and Literature*, Vol. 50, book 1, part C, 2012, 533-546.
- Кацарска, Кескинова 2011:** Katsarska, M., Keskinova, D., “Student Perceptions of English Studies in Bulgaria.” // *Nordic Journal of English Studies*, Vol. 10, N 1, 2011, 155-181.

- Кемалова 2019:** Кемалова, А. „Историческа лингвистика (Старобългарски език)“, специалност „Българска филология“, 1. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Козлуджов 2019:** Козлуджов, З. „Увод в литературната теория“, специалност „Българска филология“, 1. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Костадинова 2019:** Костадинова, В. „Английска литература: Романтизъм“, специалност „Английска филология“, 4. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Кръстев 2019:** Кръстев, Д. „Увод в литературната теория“, специалност „Английска филология“, 1. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Кръстева 2019:** Кръстева, М. „Българска възрожденска литература“, специалност „Българска филология“, 1. и 2. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Манчоров 2019:** Манчоров, А. „Английска литература: Стара английска литература“, специалност „Английска филология“, 3. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Пелева 2019:** Пелева, И. „Българска литература от Освобождението до края на Първата световна война“, специалност „Българска филология“, 2. и 3. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Роуланд 2019:** Роуланд, Я. „Английска литература от периода на викторианството“, специалност „Английска филология“, 2. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Цонева-Матюсън 2019:** Цонева-Матюсън, С. „Увод в когнитивната лингвистика“, специалност „Английска филология“, 2. курс, *ECTS макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“*.
- Чавдарова-Костова 2022:** Чавдарова-Костова, С. *Наръчник за прилагане на компетентностния подход в обучението на бъдещи учители*. Плевен: ЕА АД – Плевен. [Chavdarova-Kostova, S. 2022:

Narachnik za prilagane na kompetentnostniya podhod v obuchenieto na badeshti uchiteli. Pleven: EA AD-Pleven].

Чолакова 2019: Чолакова, Ж. „Славянски литератури“, специалност „Българска филология“, 2. курс, *ECTS* макети на учебни курсове в бакалавърските специалности на ФФ при ПУ „Паисий Хилендарски“.

ЗВО 2022: Закон за висшето образование (ЗВО), МОН, <https://lex.bg/laws/ldoc/2133647361>

Правилник за УД в ПУ 2020: Правилник за учебната дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“, <https://uni-plovdiv.bg/pages/index/167/>

Учебни планове 2022: Учебни планове за бакалавърските програми на ФФ 2022-2026, <https://slovo.uni-plovdiv.bg>

**ПРЕВОДЪТ НА НАУЧЕН ТЕКСТ КАТО ОСНОВА
ЗА ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ –
ПРОБЛЕМИ, ЦЕЛИ И ПЕРСПЕКТИВИ**

Енчо Тилев

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**TRANSLATING SCHOLARLY TEXTS AS A BASIS
FOR THESIS WRITING:
CHALLENGES, GOALS AND PROSPECTS**

Encho Tilev

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: The present study is devoted to the issue of translation of scientific literature. The correct interpretation of scholarly texts often presents challenges and causes difficulties for students, and this transpires quite clearly when they embark on working on their own research. This is due, on the one hand, to insufficient knowledge of terminology, and on the other hand, to insufficient knowledge of the peculiarities of the scientific writing style. However, this article assumes that translation as the basis for thesis writing is a good opportunity for students to show their creative potential.

Key words: thesis writing, translating scholarship, translating terminology, challenges of translating terms

Транслатологията, като направление на приложната лингвистика, се развива особено интензивно през ХХ век и от днешно гледище може да се твърди, че различните теории на превода позволяват решаването на голяма част от проблемите, възникващи при превода на различни текстове от един език на друг. Наред с превеждането на художествена литература особено интензивно се работи и по превода на научна литература и именно на този проблем е посветено и настоящото изследване, като предмет на анализ тук са проблемите при превод на лингвистичен текст като основа при разработване на дипломна работа.

Дипломният проект като вариант за завършване на бакалавърската или магистърската степен се превръща в предизвикателство пред студентите. От една страна, това се дължи на специфичния характер на жанра *научно изследване*, който, за съжаление, остава все

още незастъпен в учебните програми на филологическите специалности, а от друга страна, немалко трудности се пораждат и от необходимостта към конкретен научен проблем студентът да погледне през самостоятелна призма, като изследовател. Последното е свързано с преосмислянето и пренареждането на множество знания, придобити през годините на обучението, но практическото им прилагане в определен момент се оказва препятствие. На този фон разработката на дипломна работа, в основата на която стои превод на научно произведение (най-често монография), не може да се разглежда като по-лесен начин за справяне с предизвикателствата на изследователския анализ.

Научният превод е част от жанровете, с които може да се сблъска един професионален преводач, но отличното владение на даден чужд език не гарантира адекватния превод на научен текст. Причина за това може да бъде неразбирането на смисъла на написаното и непознаването (или слабото познаване) на съответната терминология, което би довело до значителни несъответствия между оригиналния и преводния текст. Преводът на лингвистична монография предполага преди всичко добро познаване на езиковедската терминология. Това, оказва се, не е лека задача не само за дипломантите, но и за утвърдени учени, тъй като лингвистиката не се характеризира с единен терминологичен код. Разгръщането на лингвистичните идеи в множество направления се превръща в катализатор за възникването на нови термини, някои от които се създават твърде самоцелно. По дефиниция терминологията е система от понятия на дадена наука, фиксирани в подходящ словесен израз. Това предполага термините да бъдат недвусмислени, но много често се вижда именно обратното явление – понятие, натоварено с две или няколко значения, които са твърде различни и отдалечени едно от друго. Освен това не трябва да се пропуска и един изключително важен факт, който изтъква Ст. Димитрова: „Не бива терминологията на една школа да се прехвърля в терминологията на друга школа. Това, че даден термин се среща в англоезичната литература, ни задължава да го знаем и разбираме, но не и непременно да го употребяваме. В съвременната лингвистика термините не са блуждаещи единици. Всяка школа си има терминологичен код, затова е прието да се мисли, че терминологията е заявка за принадлежност към школа“ (Димитрова, Тилев, Дерекювлиев 2022: 197). Следователно основните грешки, допускани при превода на научен текст, са свързани с превода на съответните термини. За да се избегне това, е необходимо преводачът предварително да се запознае и с други изследвания на дадения автор, да установи към кое направление и към

коя школа принадлежи той, а също така и да прави справки в речниците на лингвистичните термини при съмнение за съдържанието на дадено понятие.

Тук не трябва да се пропуска и още един съществен аспект: термините трябва да се познават не само в синхрония, но и в диахрония. Какво означава това? Ако се превежда например Аристотеловото съчинение „Категории“, няма как понятиятната система на Аристотел да бъде предадена със съвременни термини, т.е. при превод тук ще бъде неуместно да се говори за лексикално-граматични разреди например, макар че от съвременен гледище употребата на даденото понятие би била напълно правилна. Освен това дори самото понятие *категория* в посоченото съчинение има друго значение, което се различава от съвременното разбиране (срв. например дефиницията на А. В. Бондарко за категориите като системи от противопоставени редове граматични форми с еднородно съдържание, вж. Бондарко 1971: 4). Избягването на анахронизмите е особено важно при превод.

Невинаги се осъзнава от младите преводачи и необходимостта да се използват безлични или неопределенолични глаголни форми, които имат важна стилистична функция – те дистанцират автора от наблюдавания обект и допринасят за обективното възприемане на анализа. От значение е и употребата на страдателни конструкции (глагол *съм* + причастна форма или използването на възвратни глаголи), на формите за 1 л., мн.ч. във функцията на т.нар. *pluralis auctoris* вместо 1 л., ед.ч. (по-подробно за тези употреби вж. Тилев 2015, 2022) и др. Трудно е да се обобщят всички затруднителни случаи, но те са показател за майсторството на преводача и правилното решаване на спорните моменти, разбира се, играе огромна роля при възприемането на преводния текст.

Синтаксисът на научния стил също може да се превърне в препятствие при превод от страна на дипломанта, тъй като това езиково равнище се характеризира със сложни конструкции и установяването на връзките между думите в изречението, особено ако то е твърде усложнено, може да бъде неуспешно. Като изход от подобна ситуация следва да се използват по-прости по състав изречения, чрез които максимално близко до оригинала да се предаде информацията. Затова тук трябва да се обръща внимание на логичното построяване на изреченията и на избягването на амфиболиите. Преди всичко изреченията са съобщителни, а ако все пак се срещат и въпросителни, те имат определена прагматична цел – да привлекат вниманието на читателя към даден проблем. Емоционалността, както е известно, тук отсъства.

Що се отнася до текстовете за превод, то те несъмнено трябва да са книги с приносен характер за съвременната наука. В България преводът на научна литература в областта на лингвистиката в последните десетилетия е значително намалял, което, от своя страна, може да се обясни с все по-нарастващия брой на хората, които владеят различни чужди езици и могат да прочетат дадено изследване в оригинал. Въпреки това е важно постиженията в която и да е област на науката да бъдат демонстрирани сред по-широк кръг от хора, а значение за това несъмнено има преводният текст.

В заключение може да се обобщи, че преводът на научна литература е добра възможност за дипломантите да покажат уменията си за анализ, както и да демонстрират практическите си способности да превеждат специализирана литература. Този вариант за завършване в никакъв случай не трябва да се възприема като по-лек, а напротив, той позволява на дипломанта да остави своя следа в науката чрез своя преводачески труд.

ЛИТЕРАТУРА

- Бондарко 1971:** Бондарко, А. В. *Грамматическая категория и контекст*. Ленинград: Наука. [Bondarko, A. V. 1971: *Grammaticheskaya kategoria i kontekst*. Leningrad: Nauka.]
- Димитрова, Тилев, Дерекювлиев 2022:** Димитрова, Ст., Е. Тилев, Т. Дерекювлиев. *Вселената на езика. Диалози с професор Стефана Димитрова*. Пловдив: Макрос. [Dimitrova, St., E. Tilev, T. Derekyuvliev. *Vselenata na ezika. Dialozi s profesor Stefana Dimitrova*. Plovdiv: Makros.]
- Тилев 2015:** Tilev, E. Non-categorial meanings of grammeme singular of a noun in the Russian and Bulgarian languages. // *Science and Education. Materials of the VIII international research and practice conference*. Munich, 2015, pp. 248 – 252.
- Тилев 2022:** Тилев, Е. *Морфологична (не)категориалност*. Пловдив: Макрос. [Tilev, E. *Morfologichna (ne)kategorialnost*. Plovdiv: Makros.]

ДИПЛОМНАТА РАБОТА
(ЗАДЪЛЖЕНИЕ ИЛИ ПОЛЕЗЕН УРОК)

Елка Петрова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

WRITING A THESIS
(AN OBLIGATION OR A USEFUL LESSON)

Elka Petrova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Abstract: This article presents the author's view of the significance of the thesis as a mandatory or optional final component of Higher Education in Bulgaria. Throughout the text, emphasis is placed on the possibilities derived from the writing process and how each acquired skill can be applied to real life and correlated to the most valuable skills for every successful employee.

Key words: thesis writing, acquired skills, transferable skills, employment/career skills

“Non importa tanto l'argomento della tesi quanto l'esperienza di lavoro che essa comporta.” (Umberto Eco)

Началният, прогимназиалният и гимназиалният етап на степените на образование обикновено неизменно са съпроводени от непрестанния въпрос на обучаващите се *Защо ми е всичко това?*. Някак за учениците е трудно откриваема връзката между написаното на хартия и реалния живот. Традиционно тук могат да се приведат разнообразни извиняващи аргументи за причините за това обстоятелство – недостигната необходима възраст за възприемането на дадени явления и процеси, недостатъчна подготвеност на педагогическия персонал, откъснат от практиката учебен материал и други. Ситуацията се променя по особен начин, когато ученикът придобие статут на студент, защото изборът сред необятните възможности на висше учебно заведение, определено научно направление и конкретна специалност предполага предварително обмислено и осъзнато решение. Този факт довежда до затихване, до своеобразно лишаване от възможността оп-

равдано да бъде задаван познатият въпрос, защото се смята, че вече би трябвало да е открит индивидуален отговор, обвързан със специфични личностни цели и очаквани перспективи. Проблемът за смисъла на характерен елемент на обучението възвръща своята актуалност в момента, когато студентът е изправен пред задължението да се яви на определените според учебния му план държавни изпити¹ в последния етап от своето обучение.

Целта на настоящия текст е да представи гледната точка на автора относно функциите на дипломната работа като компонент от изискванията за получаването на образователно-квалификационна степен във висше учебно заведение в Република България. Ще бъде поставен допълнителен акцент върху възможностите, които предоставя процесът на написването на конкретния изследователски труд на студента и приложимостта на придобитите знания и умения извън научните среди.

Съгласно чл. 57. от *Правилника за учебната дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“*, ал. (1), *обучението по всяка специалност от ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ завършва с държавен изпит и/или със защита на дипломна работа съобразно държавните изисквания за съответната ОКС и специалност*². В *Правилника за учебната дейност на ПУ „Паисий Хилендарски“*, както и в *Закона за висшето образование* и прилежащите му наредби, не е рамкирано разбирането за *дипломна работа*. Според Милена Цветкова дипломната работа е *завършено теоретично или експериментално изследване* (Цветкова 2013: 28). Отгук дипломната работа според нас може да се дефинира като *самостоятелен писмен изследователски труд (с научно-теоретична или научноприложна насоченост), който се подготвя от студентите след приключване на семестриалното обучение и има за цел придобиване на образователна и квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“*. Специфичните технически характеристики на този изследователски труд (като език, обем, оформление и др.) се определят на университетско ниво чрез регламентите на съответните факултети. Не смятаме за нужно да се съсредоточаваме върху тези

¹ Съобразно *Закона за висшето образование* (вж. чл. 45 , ал. (1)) (в Република България) и държавните изисквания (вж. чл. 7, ал. (1)) за съответната образователно-квалификационна степен и специалност в държавните висши учебни заведения, обучението завършва с държавен изпит или дипломна работа.

² За допълнителна информация вж. *Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“* (управление – вътрешни правилници) – <https://uni-plovdiv.bg/pages/index/167/>; *МОН* (нормативни актове – наредби) – <https://web.mon.bg/bg/59>.

особености, защото за нас е важно, че всички избрани критерии от факултетите винаги са резултат от факта, че дипломната работа трябва да онагледява на практика придобитите от студента знания и умения по време на целия му курс на обучение, а именно: способността му да работи с научна литература, да анализира и синтезира материал, да излага, аргументира и развива собствени идеи и др. Ключовият въпрос според нас е *какви са другите възможности* (освен желаната диплома), които по своеобразен начин се предоставят на дипломанта чрез процеса на изготвянето на *изследователския труд* (вж. *Схема 1*).

Схема 1. Дипломната работа – възможности

Видно от схемата е, че дипломният проект се разбира от нас като полезен за студента урок, който в действителност му помага да излезе извън рамките на конспектите, темите, учебните материали и дори аудиториите, като препрочете по особен начин ролята и смисъла на бъдещата си професия. Несъмнено трябва да уточним, че всяка една от изброените възможности и прилежащите ѝ компоненти е в различна степен приложима към отделните дипломанти. От една страна,

причината е, че по своето естество усещането за полезност³ е субективно. Или по думите на Ерих Фром – *начинът, по който човек действа, чувства и мисли, в значителна степен се определя от особеностите на неговия характер* (Фром 2002: 94). От друга страна, нашата схема е от отворен тип, като позволява разширяване или редуциране на елементите от обучаващите се спрямо личното им възприятие на проблема. Например за един студент, който има намерението да продължи своето развитие в областта на науката, всяко едно изтъкнато преимущество ще се тълкува като етап от усъвършенстването му в тази насока и ще има своите многобройни разклонения (като *начало на по-обширно изследване, израз на научни интереси, задълбочаване в интересуваша го тема* и др.).

Независимо дали дипломната работа в учебния план на съответната специалност е посочена като една от възможностите⁴ или като необходимо условие⁵ за завършване на курса на обучение и придобиване на съответната образователно-квалификационна степен, тя винаги според нас представлява определена форма на задължение. В първия случай става дума за доброволно избрана от студента отговорност, а във втория случай за наложена такава. Ето защо няма да търсим и коментираме докъде се простират границите на принудителността и на свободния избор на формат на държавен изпит.

Действително (както обобщава Умберто Еко) *да се напише дипломна работа означава:*

- (1) *да се прецизира темата;*
- (2) *да се съберат материали по тази тема;*

³ *Отношението на индивида към отделното благо или към съвкупност от блага като към нещо, способно да задоволява неговите потребности, е съдържанието на понятието полезност. Полезността е и отношение, което характеризира важността, която ѝ придава отделният индивид* (Минчев 2012: 6).

⁴ Пример в тази насока са повечето бакалавърски програми във Филологическия факултет към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – *Българска филология, Български език и история, Български език и английски език* и др., както и някои магистърски програми – *Актуална българистика, Лингвистика и превод, Превод и бизнес комуникация* и др. (за допълнителна информация вж. <https://slovo.uni-plovdiv.bg/>).

⁵ Пример в тази насока са директните магистърски програми във Филологическия факултет към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – *Балканистика и Славистика* др., както и редица магистърски програми – *Културологична славистика, Съвременни тенденции в обучението по български език и литература (5. – 12. клас) (ПО), Актуална русистика* и др. (за допълнителна информация вж. <https://slovo.uni-plovdiv.bg/>).

- (3) да се подредят тези материали;
- (4) да се изучи „от първа ръка“ темата в светлината на събраните материали;
- (5) да се придаде собствен облик на всички предходни разсъждения;
- (6) да се напише така, че който чете, да разбира какво иска да ни каже авторът и при необходимост да е в състояние да използва същите документи, за да подхване темата от своя гледна точка (Еко 1999: 20).

Всеки един от тези елементи в процеса на писането на текста се включва в общата структура на дипломната работа (увод, основна част, заключение, използвана литература, приложения). Ролята им обаче извън целта да бъде изготвена дипломната работа ще систематизираме в *Схема 2*. Тя онагледява отговора на въпроса – *За какво в ежедневието/живота (извън университета и науката) ще ми послужи това, че съм писал/а дипломна работа?* Всеки един елемент (или няколко) от процеса на изготвянето на *изследователския труд* и свързаните с него дейности, извършвани от дипломанта, могат да се съотнесат към основните умения⁶, които в съвременния динамичен свят работодателите търсят в своите бъдещи служители, например:

Таблица 1. *Отношение между уменията от процеса на изготвяне на дипломната работа и изискванията на работната среда*

В дипломната работа	В работна среда
<ul style="list-style-type: none"> ● Търсене на информация. ● Систематизиране на информация. ● Прилагане на собствен поглед. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Желание за учене – да възприема нова информация и да има способността да научи и приложи тази нова информация (Иванова 2020).
<ul style="list-style-type: none"> ● Комуникация с научния ръководител, с административни служители и представители на различни обществени групи. ● Изразяване на свои възгледи. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Комуникация – добрият комуникатор споделя своите мисли и идеи по ясен начин и може да слуша и разбира какво казват другите (Иванова 2020).

⁶ Повече по темата вж. Миглена Иванова „Най-ценните умения, които да търсите у новите си служители“ <https://enterprise.bg/blog-news/umeniya-slujiteli>

<ul style="list-style-type: none"> ● Избор на най-уместния начин за презентирането на реализираното изследване. ● Подготовка на презентацията. ● Презентиране на дипломната работа пред изпитната комисия и аудиторията. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Презентационни умения – спомагат за успешната работа в екип, за представянето на личните идеи, както и рекламирането на целите на фирмата.
<ul style="list-style-type: none"> ● Комуникация с представители на научни среди или различни обществени групи. ● Комуникация с научния ръководител. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Работа в екип – <i>работодателите се нуждаят от служителите, които могат да работят добре с други типове личности в среда, ориентирана към екип (Иванова 2020).</i>
<ul style="list-style-type: none"> ● Целият процес на изготвяне на дипломната работа и представянето ѝ пред изпитната комисия и аудиторията. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Управление на времето – <i>днешният бизнес свят е забързан и по всяко време на деня се очаква средният служител да жонглира с множество задачи (Иванова 2020).</i>
<ul style="list-style-type: none"> ● Целият процес на създаване на текста на дипломната работа. ● Презентиране в обобщен вид на проведеното изследване. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Творчески подход – работодателите имат нужда от служители с определен неповторим прочит на някои от задачите.

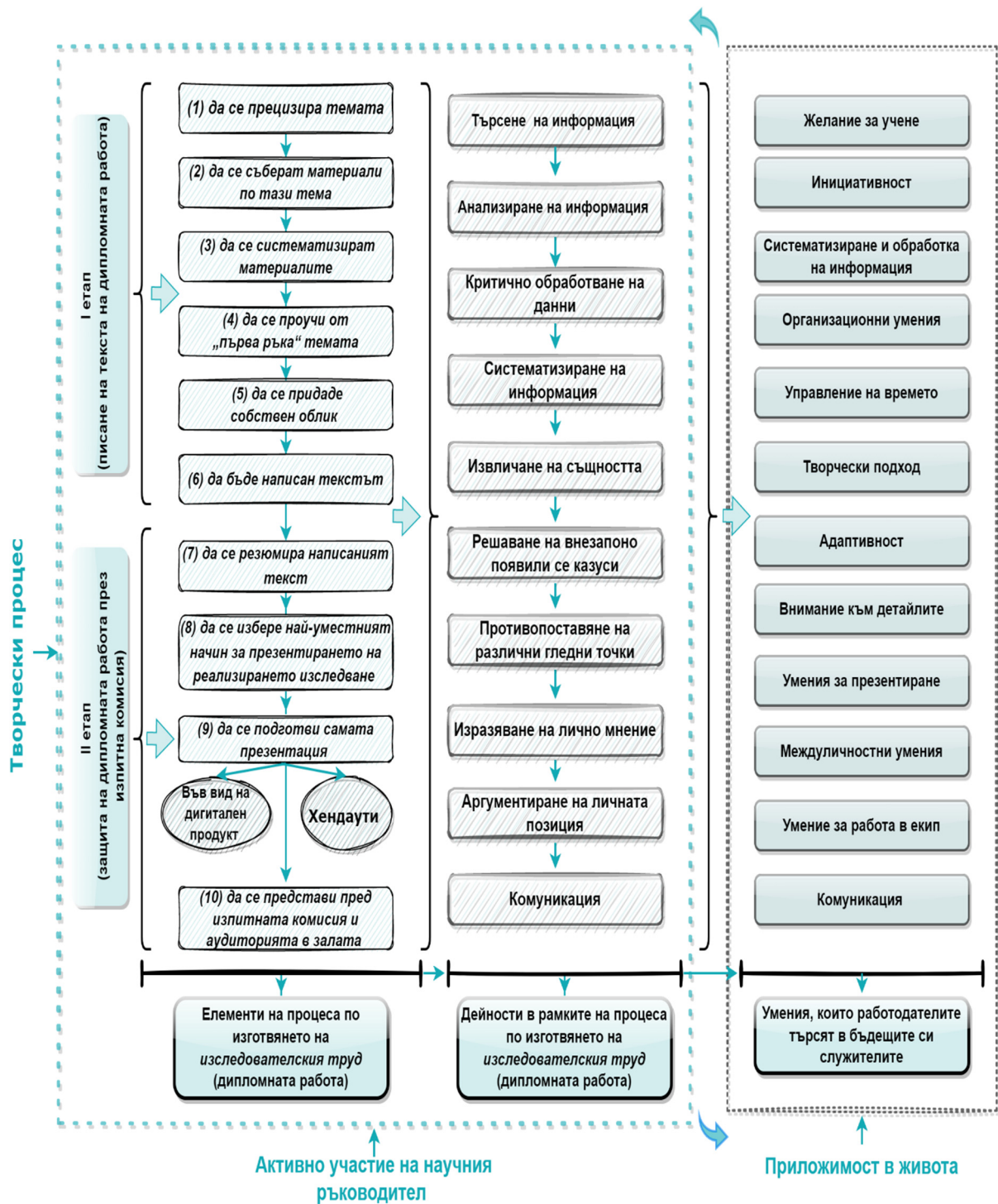

Схема 2. Дипломната работа – процес на изготвяне и приложимост на придобитите умения в практиката

И в този случай на приложение на наученото по време на работния процес при създаването на дадена дипломна работа степените на съотнесеност и полезност запазват своя условен характер спрямо възприемането на света от конкретната личност.

Извън рамките на официалното (дори в обсега на незаконното) се намира предлаганата от функциониращи и конкуриращи се пазари услуга *написване на дипломна работа*. Ако допуснем, че дипломантът е предпочел да подходи по този начин, съответно закупил е своята дипломна работа и я е представил за свой собствен труд с цел реализирането на стремежа си да получи оценка и впоследствие съответната образователно-квалификационна степен, стигаме до хипотезата, че той се самоизключва от изложения (вж. *Схема 2*) вече процес и е невъзможно да извлече ползи от етапите на работа или да научи нещо. Бихме могли да приемем тази хипотеза, при условие че не съществуваше вторият етап от процеса на изготвяне на дипломната работа – нейната защита. Студентът е задължен да представи пред изпитна комисия от специалисти в съответна област своя изследователски труд в резюмиран вид. Реално, за да бъде възможно участието на дипломанта в посочения втори етап, той трябва да прочете закупения текст самостоятелно, да го осмисли и обобщи, което се явява вид упражнение. Оттук бихме могли да формираме извода, че дори в тази ситуация може да бъде открита форма на образователен процес.

В контекста на виждането на Умберто Еко, че *не е толкова важна темата на труда, по-съществен е работният опит от него* (ит. *Non importa tanto l'argomento della tesi quanto l'esperienza di lavoro che essa comporta.*) (Еко 2001: 16), и всичко изложено до момента бихме могли да заключим, че дипломната работа е задължение, което може и трябва да бъде тълкувано като полезен урок. Разбира се, степента на придобит опит запазва своята относителност, съгласно ми-рогледа, характера и целите на всеки обучаващ се.

ЛИТЕРАТУРА

- Еко 2001:** Еко, У. *La una tesi di laurea. Le materie umanistiche*. Milano: Tascabili Bompiani, 2001.
- Еко 1999:** Еко, У. *Как се пише дипломна работа*. София: ИК „Александър Панов“, 1999. [Еко, Umb. *Kak se pishe diplomna rabota*. Sofiya: IK „Aleksandar Panov“, 1999.]
- Минчев 2012:** Минчев, Д. Ценността като единство на полезност и устойчивост. В: *Икономически изследвания*, Година XXI, № 4, 2012. [Minchev, D. *Tsennostta kato edinstvo na poleznost i ustoychivost*. V: *Ikonomicheski izsledvania*, Godina XXI, № 4, 2012.]

Фром 2002: Фром, Е. *Отвъд веригите на илюзиите*. София: „Захарий Стоянов“, 2002. [From, E. *Otvad verigite na ilyuziite*. Sofia: „Zahariy Stoyanov“, 2002.]

Цветкова 2013: Цветкова, М. *Наука със стил (писане на дипломен проект)*. София: Enthusiast, 2013. [Tsvetkova, M. *Nauka sas stil (pisane na diplomen proekt)*. Sofiya: Enthusiast, 2013.]

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

Закон за висшето образование: <https://inb.bas.bg/>

МОН: <https://mon.bg/>

Иванова, М. (2020) Най-ценните умения, които да търсите у новите служители. Enterprise <https://enterprise.bg/blog-news/umeniya-slujiteli> (22.11.2022): <https://enterprise.bg/blog-news/umeniya-slujiteli>

Официален сайт на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“: <https://uni-plovdiv.bg/>

Официален сайт на Филологическия факултет към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“: <https://slovo.uni-plovdiv.bg/>

Правилник за учебната дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“: <https://uni-plovdiv.bg/pages/index/167/>

ДИПЛОМАНТ ВЧЕРА

—

МЛАД УЧЕН ДНЕС

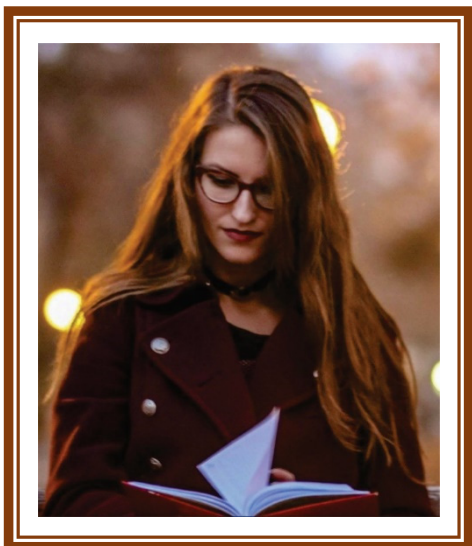
THESIS WRITERS YESTERDAY, YOUNG SCHOLARS TODAY

Резюме: Личните професионални наративи на дванадесет дипломанти на Филологическия факултет от близкото минало, които понастоящем са млади изследователи и/или докторанти. Тук те споделят своите авторефлексии за пътя, който са изминали от момента на решението за писане на ДР, независимо дали в ОКС „Бакалавър“ или „Магистър“. Различните гледни точки на младите лингвисти и литературоведи, които се фокусират върху определен езиков феномен или работят в съпоставителен план между литератури, езици и култури, открояват аспекти от процеса на писане на ДР като мотивиращ опит за бъдещи изследвания в надграждащи научно-образователни степени, съществената роля на научния ръководител в този процес, както и енергийния заряд на генерирането на изследователски въпроси. Взети заедно, тези индивидуално изявени гласове представляват своеобразна автоетнография на културата на академичното научно писане в нейните институционални и личностни измерения, така както се разгръща динамиката между приемственост, промяна и обновление в професионалната общност на Филологическия факултет, а и извън него.

Ключови думи: лични професионални наративи, авторефлексия, автоетнография, изследователски въпроси, ролята на научния ръководител, бакалавърски, магистърски и докторски изследователски теми и методи

Abstract: The personal professional narratives of twelve young academics – graduate and postgraduate students, who were formerly BA and MA theses writers – gathered in this part of the volume offer readers their shared self-reflections on the path of academic growth they have been following since the moment these young researchers decided to opt for a BA or MA thesis writing. The diverse perspectives of these linguistics and literary studies graduates who have focused on either a particular linguistic phenomenon or have been working in a comparative vein between literatures, languages and cultures, highlight a number of aspects of the process of writing a BA or an MA thesis as constituent of and contributing to further scholarly pursuits. They discuss the role of the academic supervisor in such processes as well as the momentum that such occupations provide for question-driven subsequent research projects. Taken together, these markedly individual voices present an auto-ethnography of sorts into the academic writing culture at Plovdiv University in its institutional and personal dimensions. At the same time, the texts allow readers to see the dynamics between continuity, change and renewal as it obtains in the professional community of the Philology Faculty and beyond it.

Key words: personal professional narratives, self-reflection, auto-ethnography, question-driven research, supervisor's role, BA, MA, and PhD research topics and methods

Докторант

Весела Ганева

Катедра

**„История на литературата
и сравнително литературознание“**

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“

Работата ми по двете научни изследвания: „Женските персонажи в романа „Бел ами“ на Мопасан – характеристики и идентичности“ и „Родители и деца в романа на Дженифър Игън „Жестокото присъствие на времето“ – аналогова среща дигитална комуникация“, бяха важни за сформирването на моите научни компетенции. Преди да започна писането на бакалавърската си дипломна работа, нямаше представа какво е научен апарат, тъй като първата степен на обучение не предлагаше курс по научно писане. Имах шанса да работя с търпелив, внимателен и компетентен научен ръководител като Соня Александрова. С нейната помощ и напътствия започнах да създавам самостоятелно научно съдържание по установените правила. Добрата комуникация, разговорите и насоките, които ми даваше, ме направиха дисциплинирана, започнах да разпределям по-успешно времето си, създадох си постепенно навици и постоянство в писането, нещо повече, осъзнах, че след всяка редакция смисълът се очертаваше по-ясно, тезата ставаше по-задълбочена, а стилът по-добър.

Много важен аспект от научното ми развитие бяха консултациите с научния ми ръководител, който ме изслушваше внимателно и когато имах проблеми, свързани с лаконично писане или недостатъчно развити идеи, получавах въпроси, вместо готови отговори, които ми помагаша да достигна до по-задълбочени и смислени заключения. Този тип комуникация ми действаше стимулиращо и се отразяваше благоприятно върху творческия процес в моята работа. С течение на времето открих, че въпреки рамките, на които се подчинява всеки научен текст, той може да бъде също така креативен и новаторски.

Дейността по втория ми дипломен проект беше още по-голямо предизвикателство, защото в този момент бях на постоянна работа и трудно се справях с многобройните задължения, но желанието да анали-

зирам съвременна неизследвана литература ме стимулираше да организирам по-добре времето си. Трудностите произтичаха и от няколко други фактора: романът, върху който работех, беше тясно свързан с американската култура, музикалната индустрия през 60 – 70-те години и редица специфични политически и социални особености – част от които не познавах и трябваше да попълня пропуските след изчитането на специализирана литература по темата и разговори със специалисти в съответните области. Установих, че получилият наградата „Пулицър“ роман, не е удостоен с критика и внимание от страна на българските научни среди, затова се насочих към чуждоезична критика.

Отново много важна беше ролята на научния ми ръководител, с когото вече имахме изработен модел на работа. Д-р Александрова ме насочи към съответните специалисти в областта на музиката и американистиката за допълнителни консултации. Получих подкрепа и свобода да развивам идеите си, очерта се експерименталната хипотеза за връзката между родителите (част от поколението на бейби бума) и децата (поколението след 90-те), разгледана през призмата на музикалната индустрия и чрез физичната специфика на аналоговия и дигиталния звук. Работата по този научен труд беше истинско удоволствие, с лекота се развиваха редактираните варианти, дори в един момент писането се превърна в почивка от другата ми работа.

Успях да защитя тази дипломна работа успешно, след което се явих и спечелих докторантски конкурс по същата дисциплина – западноевропейска литература, но започнах да работя с нов научен ръководител, Клео Протохристова, сред най-изтъкнатите специалисти в областта. Причината да продължа научния си път е, че исках да разгърна магистърската си теза, за да изследвам отношенията между музика и литература в съвременни романи. Като вярвах, че научните ми занимания ще продължават да се разширяват, ще срещна по пътя си професионалисти, от които да черпя опит и знания, да осъществявам задълбочени и ценни за моето развитие дискусии.

След завършването на двата дипломни проекта добих важни базисни познания, осъзнах, че научните трудове дават свобода на мисълта и търпят непрестанно развитие, подобно игра, която развива у младия учен адаптивност и любопитство към всички аспекти на културата и обществения живот. Благодарение на уменията на научния ми ръководител да работи с млади учени обогати личността си, започнах да обменям и споделям знанията и идеите си с умни и разностранни събеседници, непрекъснато да търся пътища към разширяване на научния и човешкия си кръгозор, на мисловните и духовните параметри на личността си.

Доктор

Десислава Димитрова

Асистент в катедра
„Български език“

Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“

Дисертационният ми труд, озаглавен *Морфологичната категория състояние на действието (българските перфектни форми) и перфектът в западноевропейските езици (френски, английски, немски) в партиципиален контекст*, е своеобразно надграждане на магистърската ми теза *Състояние на действието при причастията*. С доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров, мой научен ръководител от магистърска програма „Актуална българистика“, се спряхме на тема, посветена на причастията, тъй като е иновативна и обогатява малко изследвана територия в българското езикознание. В хода на работата отстоявам концепцията за самостояния статут на причастията, макар те да са верифицирани от традиционните граматика като нелични/ неспрегаеми глаголни форми. Успешно защитената магистърска теза и насърчаващата подкрепа на научния ми ръководител предопределиха решението ми да доразвия темата в полето на компаративистиката. Мотив за съпоставката бяха сходствата в системите на партиципиалните форми в сравняваните езици. Разбира се, очертаха се и доста отлики поради принадлежността на българския език към славянското езиково семейство, на френския – към романското, а на английския и немския – към германското. Неординарното представяне на партиципиалните форми (както и осъщественият контрастивен анализ) ме накараха да осмисля някои особености по отношение на морфемната сегментация, които са в пряка връзка с настоящата ми работа като асистент по морфология.

Докторант

Васил Стаменов

Катедра
„Български език“

Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“

През 2018 г. завърших специалността „Българска филология“. Продължих образованието си в магистърската програма „Актуална българистика“ (езиковедски профил). Решението ми беше взето след известно колебание, тъй като желанието ми да бъда учител ме подтикваше да се запиша като студент в „Методика на обучението по български език и литература“. От друга страна, интересът ми към езиковедството винаги е бил голям. След личен разговор с професор И. Куцаров направих своя избор, който не бих променил. Като магистър посещавах лекциите по функционално-семантична граматика при доцент Кр. Чакърва. Приех теорията за функционално-семантичните полета, разработена на А. В. Бондарко, като лингвистичното доказателство, утвърждаващо тезата за богатството на българския език, тъй като тя предоставя инструментариум, чрез който могат да се опишат всички средства, които се използват за изразяването на дадено значение. През 2019 г. с помощта на доцент Чакърва написах курсова работа на тема „Към въпроса за ядрените модификатори във функционално-семантичното поле на персоналността в съвременния български език. Релацията персоналност – свидетелственост“, представих на XXI национална научна конференция за студенти и докторанти „Светът е разтворена книга“. Положителното отношение на научното жури към презентацията засили желанието ми да продължа да работя по темата за свидетелствеността. Доцент Кр. Чакърва се съгласи да бъде мой научен ръководител. С нейна помощ защитих дипломна работа на тема „Значението „свидетелственост“ в българската глаголна парадигма“. Тогаваше се убедих, че граматичното значение „свидетелственост“ не е било обект на засилен интерес в българското езиковедство. Дискусиите за мястото на граматичните форми, съдържащи

флексията *-x/-ш(e)-*, в морфологичната система на езика, както и стремежът да опиша всички средства, с помощта на които говорещото лице може да представи себе си като очевидец на съобщавания факт, са част от предпоставките, които ме подтикнаха като докторант на доцент Кр. Чакърова да продължа да изследвам „Значението *свидетелственост* в съвременния български език“. Самата работа по доктората започнах с прегледа на концепциите, свързани с категорията *евиденциалност*, а след това продължих с представянето на становищата за свидетелствеността в българистичната литература, коментирах историческия развой на глаголните форми, изразяващи предходност, спрях се на въпроса за функционално-семантичните особености на свидетелските граматични образувания в съвременния български език и се опитах да представя всички периферийни модификатори на това екзотично за индоевропейските езици значение. Прочетените научни публикации допринесоха за оформянето на собствената ми позиция. Участието в различни научни форуми и общуването с изтъкнати специалисти по българска морфология и функционална граматика също бяха изключително ценни за мен и ми помогнаха да преценя как се възприемат някои от представените в дисертацията ми твърдения. Получи се така, че понякога написването на определена глава от изследването при мен съвпаднаше и с публикуването на статия по темата: „Към въпроса за категорията „рецептивност“ в съвременния български език“. // *Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив. Серия Б. Обществени науки, изкуство и култура. Том XX. Пловдив 2020, 79 – 83*; „Грамматичната морфема *-x/-ш-* в българския език (исторически бележки) (*Verba iuvenium*. Брой 3. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2021, 58 – 73); „Въпросът за значението *свидетелственост* в българската граматична традиция от периода 1936 – 1942“ // *Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив. Серия Б. Естествени и хуманитарни науки. Том XII. Пловдив: 2022, 86 – 89*; „Проблемът за свидетелствеността в граматичните съчинения от периода 1835 – 1878 г.“ // *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“*. Том 59, кн. 1, СБ. А, 2021 – Филология, стр. 356 – 366. Смятам, че този метод на работа би ми помогнал да завърша в срок труда си.

Доктор

Милена Видралска

**Асистент в катедра
„Български език“**

**Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“**

Интересът ми към морфологията на съвременния български език датира още от обучението ми в специалността „Българска филология“, когато взех участие в традиционната олимпиада по дисциплината. По-късно при избора на тема за дипломната си работа за завършване на магистърската теза в специалността „Актуална българистика“ няха колебания относно проблематиката, с която ще се занимавам. Дипломната ми работа беше със заглавие „Функционално-семантичен и класификационен статут на думите модификатори в съвременния български език“. В избора на тема за докторската теза също не изпитвах съмнения, защото интересът към спорните въпроси, свързани с частите на речта, ме провокира да продължа изследването си с друг коментирани клас лексеми – този на причастията и свързаните с тях граматични значения. Заглавието на дисертационния ми труд е „Пасивност, залог и причастия в съвременния български език“, като до голяма степен заслугата за насочването към коментирания клас думи в езика се дължи на дипломния ми ръководител, а впоследствие и научен – доц. д.ф.н. Константин Куцаров. Несъмнено темата на дипломната ми работа даде тласък и за работата по дисертационния труд, защото различното в езика винаги е провокирало лингвистичните ми интереси.

Полина Петкова

**Преподавател в катедра
„Английска филология“**

**Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“**

По време на следването ми в специалност „Английска филология“ (ОКС Бакалавър), 2007 – 2011 г., доц. д-р Снежана Цонева-Матюсън проведе три поредни и надграждащи избираеми дисциплини в сферата на когнитивната лингвистика поради сериозен интерес на студенти. В резултат на тези часове проявих интерес към явление от английското езикознание, което впоследствие проучих в дипломна работа на тема *Hedges Need Trimming?*. Не е за подценяване, че към онзи момент не бяха толкова свободнодостъпни източниците, които ми бяха необходими за дипломната ми разработка. Ето защо кандидатствах по програма „Еразъм“ и прекарах семестър в университета в Лъфбъроу, Англия, през четвъртата си година от обучението. Дипломната разработка бе успешно защитена през юли 2011 г. под ръководството на доц. д-р Снежана Цонева-Матюсън. Трудът беше рецензиран от гл. ас. Веселина Койнакова, която обстоятелствено бе изтъкнала приносните моменти и качеството на разработката. Интересът ми към темата не спря дотам и продължих академичния си път с интенцията да разширя и надградя поставеното начало в дисертационен труд.

Успешната защита на дипломната работа не само ми даде увереност да продължа, но и същевременно ме тласна (заедно с часовете на хонорар, а след 2014 г. и в качеството си на щатен асистент) към академично развитие. През 2019 г. бях зачислена успешно към катедра „Английска филология“ с текст, който беше разработен в съществената си част, като докторант в самостоятелна форма на обучение (без научен ръководител), с труд, който надгражда моя дипломен проект. Работата съчетава теорията за прототипа от когнитивната лингвистика, но вече в един интердисциплинарен профил, който борави с анализ на дискурса и разглежда явление, което до днес е не така из-

вестно в българското езикознание. Трудът съпоставя два корпуса, съставени от академични текстове на английски и български език и има за цел да представи изследваното явление *hedging* в двата езика.

Понеже темата е така непозната, потърсих помощ за довършване навън в програмата за обмен на комисията „Фулбрайт“ през април 2019 г. Спечелих конкурс през същата година и успях да осъществя престоя си в Джорджтаунския университет във Вашингтон като изследовател през учебната 2021 – 2022 г., където академичен наставник ми бе специалист в сферата на когнитивната лингвистика, проф. Лурдес Ортега.

С подкрепата на Пловдивския университет в лицето на ръководството във връзка с осъществяването на обмена ми с Джорджтаунския университет, както и тази на специалистите от катедра „Английска филология“ начело с доц. д-р Снежана Цонева-Матюсън, имах възможността да завърша труда си. Към днешна дата съм отчислена с право на защита, а трудът предстои да бъде защитен в началото на 2023 г.

Доктор

Марияна Карталова

Главен асистент в катедра
„Общо езиковедие
и история на българския език“

Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“

Връщайки се немалко години назад във времето, си давам сметка, че писането на дипломна работа, дори и като единствената възможност за придобиване на ОКС „Магистър“ по Актуална българистика през 2012 г., може да се окаже разковничето за събуждането на изследователски интерес, който напълно логично би имал продължение. Такъв е и моят случай.

Като студент, достигнал етапа на втората ОКС, не бях изправена пред дилемата дали да се явя на писмен държавен изпит, или да се ориентирам върху собствено проучване, чиято крайна форма ще бъде един цялостен дипломен текст, тъй като такава възможност няхах. Но без колебание знаех, че изследването ми ще е ориентирано в областта на лингвистичната проблематика и частен езиковедски въпрос.

По време на обучението в двете ОКС, придобити във Филологическия факултет към ПУ „Паисий Хилендарски“ – Педагогика на обучението по български език и новогръцки език (ОКС „Бакалавър“) и Актуална българистика (ОКС „Магистър“), изпитах влечение към една слабо застъпена в учебния план дисциплина, изучавана в рамките на лексикологията. Научната област, която привлече вниманието ми, бе фразеологията. Една наука, която съвместява и позволява не само лингвистичен поглед и анализ, но единиците могат да се представят и в лингвокултурологичен, народопсихологичен и когнитивен аспект. А когато изследването има и компаративен характер, текстът съдържа още повече приносни елементи, тъй като се разкриват общи и различни черти от менталитета на проучваните народи.

Дипломната ми работа за придобиване на ОКС „Магистър“ беше на тема *„Устойчивите сравнения в българския и новогръцкия език с анималистичен компаратум в състава си“*. Разбира се, при изгот-

вянето на текста имах известни трудности, но тук идва решаващата роля на научния ръководител и неговите насоки. Като най-труден бих определила момента на избистряне на концепцията на дипломната работа и ексцерпирането на емпиричния материал, върху който ще се базира изследването, както и изготвянето на структурата ѝ. Това не ме отказа, а още повече ме мотивира, че с правилния подход нещата ще се получат. Фразеологията и устойчивите изрази, както и получените резултати засилиха интереса ми в сферата, което обяснява и прерастването на дипломната работа в дисертационен труд.

Дисертацията ми бе озаглавена „*Фразеологични единици със зоо- и фитокомпонент в българския и новогръцкия език*“, а това доказва максимата, че *Апетитът идва с яденето*. Интересът ми към проблематиката се засилваше с напредъка на проучването и със свободата на действие.

Благодаря на преподавателите, които ме подкрепяха през дългия път на изследване, и които ми разкриха дебрите на науката фразеология.

Докторант

Симона Матева

Катедра

„Английска филология“

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“

Със защита на дипломна работа завърших обучението си както в бакалавърска, така и в магистърска степен. Писането на дипломна работа отвори много врати пред мен, защото макар и нелека задача, създаването на мой собствен научен труд ми позволи да се запозная с много неизследвани дотогава от мен области – области, които наистина представляват интерес за мен, а не просто такива, които някой иска от мен да изучавам.

Бакалавърската си степен придобих с разработването на дипломна работа по Синтаксис на английския език, и по-конкретно „Статутът на съществителното име във фразеологичния предикат“. За всички студенти, които тръгват с идеята да пишат дипломна работа само защото е по-лесно от това да учат теми за държавен изпит, смятам, че е важно да отбележа, че това е чисто и просто заблуда. Създаването на научен труд е далеч по-сложно, отколкото изглежда, но написването на последната дума и слагането на последната точка е в пъти по-удовлетворяващо от всичко, което един студент може да си представи.

Дипломната ми работа по Синтаксис на английския език събуди в мен интерес към различните синтактични школи. Продължих научните си търсения в областта на генеративния синтаксис и истински вярвам, че именно първата ми дипломна работа доведе до плановете ми днес да запиша докторантура в същото направление. В допълнение, успешната защита на дипломната работа и многото придобити нови знания, по време на проучването и писането, ми дадоха увереност да продължа да се занимавам с това уникално ниво на езика и да започна да водя упражнения по Синтаксис в Пловдивски университет „Паисий Хилен-

дарски“, стараейки се с всяко упражнение да вдъхновявам все повече и повече студенти да развиват интереса си в тази област.

Магистърската ми степен, от друга страна, ми позволи да изследвам съвсем друга област, обвързана с чужди езици, която също толкова много обичам – „Превод“. Дипломната ми работа, „Романът „Гордост и предразсъдъци“ на Джейн Остин и преводните му проекции на български език“, ми доказа за пореден път, че преводът е изкуство, а един преводач, точно както един истински артист, винаги може да се развива, да учи нови техники и да става по-добър в работата си. Много от нещата, които научих, докато четях предишни разработки на важни имена в тази сфера, днес с удоволствие прилагам по време на упражненията по Превод от български на английски, които водя в университета.

Много са положителните страни на писането на дипломна работа, като започнем от възможността да работиш рамо до рамо с вдъхновяващи научни ръководители (благодаря от сърце на гл. ас. д-р Грънчарова и гл. ас. д-р Декова), и да изследваш област, която представлява реален интерес за теб, и стигнем до спокойствието на това да разпределиш графика си на работа сам и да не се притесняваш, че не можеш да запомниш и възпроизведеш нещо наизуст. Самата защита на дипломната работа също носи със себе си много позитиви. Фактът, че трябва да говориш пред познати и непознати, разказвайки за своите научни изследвания и защитавайки всичко, което си написал, сам по себе си звучи плашещо, но всъщност има и позитивна страна. Аз самата, макар да нямам проблем с говоренето пред хора, трябваше да събера самочувствие и да повярвам в себе си – нещо, което, смятам, ми помага и до днес в работата ми.

Не за подценяване обаче са и трудностите, с които лично съм се сблъсквала и двата пъти, в които развивах дипломна работа. Смея да твърдя, че писането на научен труд е само и единствено за хора, които знаят как да разпределят времето си. Отделянето на минимум по един час на ден за мен бе жизненоважно и често пъти ми се налагаше да ставам рано сутрин преди лекции или пък да си лягам късно вечер въпреки дългия работен ден. Правилното проучване преди самото писане на темата също бе ключово, тъй като писането на научен труд включва и цитирането на други автори, работили по темата. Това всъщност бе и втората трудност, с която се сблъсках. Много пъти разсъжденията на чуждите автори толкова добре пасваха на моите лични мисли, че избирането на няколко конкретни цитата от една цяла страница с подходящи размисли ми се струваше непосилна задача. Целта

на дипломната работа обаче е не да преразкажеш вече изказани думи, а да създадеш нещо ново, уникално и запомнящо се и точно това е нещото, което си повтарях през цялото време, а и смятам, че всички бъдещи студенти, които ще пишат дипломна работа, трябва да си повтарят, докато разработвах моите научни трудове.

Успехът може невинаги да е стопроцентов, но пътят със сигурност си заслужава, а усещането да успееш да създадеш нещо свое и да го видиш в завършена форма, принтирано на хартия, когато го предаваш на комисията за защита, за мен бе наистина неописуемо.

Докторант

Елка Петрова

Катедра

„Общо езиковедие
и история на българския език“

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“

Направеният от мен избор паралелно да изучавам двата профила (*Славистичен* и *Българистичен*) на предлаганата от Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ специалност *Славистика* ме изправи пред предизвикателството и необходимостта да изготвя два изследователски труда (дипломни работи), за да получа желаната от мен образователно-квалификационна степен – *магистър*. Съвместно с научните си ръководители работих върху теми, които отговаряха както на моите научни интереси, така и на стремежа да разширят теоретическите ми знания в съответната научна област и да онагледят придобитите в рамките на обучението ми практически умения. Дипломните ми работи бяха озаглавени по следния начин:

- 1) *Лингвокултурологични и ономазиологични наблюдения върху названията на славянските митични същества (с оглед на българския, чешкия и руския език).*
- 2) *Лингвокогнитивни особености на концепта „мед“ в българския и чешкия език.*

В процеса по изготвянето им имах възможността да разширя миогледа си, да опозная в детайли характерния научен понятиен и методологически апарат, да си изградя функциониращ алгоритъм на работа, да натрупам полезен опит, да обогатя познанията си, да приложя целия усвоен учебен материал и да включа постигнатите вече резултати в научноизследователски аспект. Всичко това ми даде необходимото основание и мотивация да продължа научното си развитие в областта на лингвокултурологичните и лингвокогнитивните изследвания чрез публикуването на редица научни статии/постери (както: *The associative experiment as an intersection between dictionaries and modernity in writing a thesis in the field of philology; Honey as a semiotic*

*and ethnocultural concept (considering the Bulgarian language vocabulary and phraseological wealth); Lexical representation of the concept “honey” in the Czech language (Stage from the writing process of a thesis); The place of the survey in the thesis writing process; The phraseological units for verbalising the concept „honey“; in the Czech language (as part of a thesis preparation) и други) в национални и международни издания и чрез участия в международни конгреси и научни форуми (като *Congress of the Humanities and Social Sciences 2022: Transitions*, проведен през месец май 2022 г. след няколко етапа на подбор на участниците от цял свят).*

Задълбочих се в тематиката, която ме вълнуваше, разгърнах изследванията си и се осмелих да приема поканата на заинтересувани издатели да премина през процеса на рецензиране, оценка и евентуално публикуване на научния ми труд, и това доведе до появата на монографията ми на тема *Концептът „мед“, лингвокогнитивни особености в българския и чешкия език* (GlobeEdit, 2022), в чиято основа е именно дипломната ми работа.

Не на последно място, успешните защиты на дипломните ми работи и надграждащите ги научни публикации ми дадоха необходимата увереност да се възприема като млад изследовател и да подам своята кандидатура в Национална програма „Млади учени и постдокторанти – 2“.

Бих могла да обобщя, че задължението да изготвя дипломна работа ме превърна в дипломант, създаването ѝ – в изследовател, а последващите научни търсения – в млад учен.

Доктор

Георги Джумайов

Заместник-директор
„Учебна дейност“

ПГТСТ „Гоце Делчев“
Пловдив

Винаги съм проявявал силен интерес към изучаването и преподаването на езици. Това ме насочи към бакалавърската програма *Приложна лингвистика английски език с испански език*, предлагана в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. През последната година от обучението си работих по дипломна работа със заглавие *English for Specific Purposes. Teaching Military English. STANAG 6001 (Английски език за специфични цели. Преподаване на военен английски. STANAG 6001)*. Мой научен ръководител беше гл. ас. д-р Росица Декова, като плътно до мен в този първи опит в науката беше и ас. Румяна Илиева, които са преподаватели от катедрата *Английска филология*. В своята разработка изследвам появата на английския език за специфични цели, представям няколко негови класификации, както и част от най-характерните му особености. Разгледани са техники за успешно усвояване на четирите езикови умения – четене, слушане, писане и говорене – от страна на военнослужещите, представени са и примерни задачи. Последната глава от дипломната работа се фокусира върху специфичния изпит за владееене на английски език, насочен към заетите в сферата на отбраната – STANAG 6001. Направена е кратка характеристика на изпита в България, както и сравнителен анализ между него и други международнопризнати сертификати, например IELTS и Cambridge.

Желанието ми да предавам своите знания и любов към езиците, да продължавам да надграждам себе си и да развивам потенциала си ме насочи да завърша и магистърската си степен (*Учител по чужд език*) в Пловдивския университет. В тази програма реших да се насоча към търсенето на прилики между английския език и испанския език и защитих дипломна работа на тема *Similitudes léxicas entre el español y*

el inglés (Лексикални сходства между английския език и испанския език). Доц. д-р Веселка Ненкова от катедрата *Романистика и германистика* беше мой научен ръководител и надежден съветник в това поле на изследване. В своята разработка се опитвам да класифицирам част от сходствата в лексикалния запас на двата езика и да дам отговор на интересни въпроси, някои от които са: „Защо двата езика имат толкова силно влияние в целия свят?“, „Защо се превръщат в лидери сред най-изучаваните чужди езици?“. Обърнато е специално внимание на *лексикалните заемки* и *фалшивите приятели*. Осъществено е авторско изследване в Испания сред студенти, чийто майчин език е испански, за да се съберат примери за думи, които са им помогнали или попречили в процеса на изучаване на английски език.

Така впоследствие продължих научните си търсения в областта на лингвистиката в Българската академия на науките и защитих докторска степен в областта на филологията под ръководството на проф. д-р Светла Коева. Темата на научната ми работа е *Приложение на съвременните технологии в езиковото обучение*. Трудът е базиран на проучване и изследване на граматиката и методиката в преподаването на чужд език. Дисертационният труд е базиран на сравнително проучване на три езика. Представил съм и съм извел съответствията между темпоралните категории в български, английски и испански език. Такаъв опит за сравнение между трите езика досега не е представян в българската и чуждестранната лингвистика. В научната ми работа съм се постарал да проуча възможностите и функциите на съвременните технологии с оглед на приложението им с цел успешно реализиране на методите на преподаване и учене. Изследвал съм методите за чуждоезиково обучение и тяхната синхронна употреба със съвременни технологии, както и начините, по които съвременните технологии надграждат (чуждо)езиковото обучение и спомагат за по-бързото и ефективно обучение. Фокусът ми е насочен върху темпоралните системи на български, английски и испански и междуезиковото съответствие при пренасянето на значението на граматичните категории. Несъмнено генерираните правила за трансфер на темпоралните форми в трите изследвани езика биха били от полза и за целите на машинния превод в световен мащаб. Имам амбицията моят труд в областта на лингвистиката да се превърне в научнообоснована основа за разработването на нови езикови приложения за различни смартустройства.

Съчетаването на езиковедската тематика с изключително актуалната тема за съвременните технологии превръща труда в уникален и дава възможност за бъдеща работа и активно приложение в област-

та на обучението. Смятам, че събраният материал може да послужи за основа на други изследвания в областта на теорията и практиката на (чуждо)езиковото обучение, в областта на методиката и филологията.

Моят перманентен интерес към преподаването, както и желанието ми да давам най-доброто от себе си за българското образование ме мотивират да се насоча и към още една магистърска програма в Пловдивския университет – *Образователен мениджмънт*. Дипломната работа, която имах възможност да разработя под ръководството на доц. д-р Албена Александрова по време на обучението си, носи интересното заглавие *Използване на коучинг подхода при адаптация на новоназначени учители*. Основната цел на разработката е да се покажат и анализират възможностите на коучинг подхода за повишаване на ефективността при адаптацията на новоназначените учители. Изследвани са основните коучинг техники, които могат да подкрепят новите педагогически специалисти при стартирането и в първите години на тяхната кариера. Обобщени са ползите и целите на коучинга. Проучени са и ролите на коуча в процеса на менторство на младите педагогически специалисти.

Към днешна дата (декември 2022 г.) имам девет самостоятелни научни публикации в реномирани сборници и списания, повечето от които са индексирани в Web of Science. Всички те са в областта на лингвистиката и (чуждо)езиковото обучение и са плод на моите професионални интереси, лингвистични търсения и придобити знания за езиците. Научните и изследователските ми интереси понастоящем са в областта на приложната лингвистика, контрастивната лингвистика, (чуждо)езиковото обучение, усвояването на чужди езици, преподаването, образователния коучинг, педагогиката, гимназиалното и висшето образование, методиката, менторството и обучаването на учители, образователните технологии.

Докторант

Диана Мъркова

Катедра

„Български език“

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“

Завършила съм магистърска програма „Актуална българистика“ (езиковедски профил) в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ (2018 – 2019), която беше логичното продължение на четирите години филологическо образование от бакалавърска степен „Българска филология“ в същия университет (2014 – 2018). Още по време на обучението си като бакалавър развих силен интерес към лингвистичните дисциплини (фонетика, лексикология и морфология на съвременния български език, както и старобългарски език и историческа граматика на българския език) и това впоследствие се оказа решаващо при избора ми на посочената магистърска програма тъкмо в профил „Лингвистика“. Ежедневно намирам приложение на придобитите знания от дисциплини като „Функционална граматика“ (лектор: доц. д-р Красимира Чакърова), „Алтернативна граматика“ (лектор: доц. д.ф.н. Константин Куцаров), „Социолингвистика“ (лектор: проф. д-р Красимира Алексова), „Когнитивна лингвистика“ (лектор: доц. д-р Юлияна Чакърова), „Стратегия на научното изследване“ (лектор: доц. д-р Живко Иванов), тъй като продължих и следващия етап от образованието си в същата сфера.

Темата на магистърската ми теза бе в областта на морфологията на съвременния български език: „Съществителните имена с вариращ род в съвременния български език“ (защитена на 26.09.2019 г.), с научен ръководител доц. д-р Красимира Чакърова. Впоследствие бяха отпечатани три публикации по темата на дипломната ми работа: „Наблюдения върху една група *nomina heterogena* в съвременния български език“ (сп. „Славянски диалози“, година XVI, кн. 23, Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2019, 70 – 79), „Наблюдения върху някои случаи на родова вариативност при производни съществителни имена“ (Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив. Се-

рия Б. Обществени науки, изкуство и култура, том XX, Пловдив, 2020, с. 76 – 79), „Към въпроса за вариращия род на някои съществителни имена в съвременния български език“ (в съавторство с Илия Точев, сп. „Филологически форум“, том 10, 2022).

В момента продължавам изследванията си в областта на българската морфология като редовен докторант към Катедрата по български език с научен ръководител доц. д-р Красимира Чакърва. Настоящите ми проучвания обаче са съсредоточени върху българската партиципиална система, и в частност – върху девербативите, завършващи на суфикс *-м/-ем*. Темата на дисертационния ми труд е „Семантика и прагматика на т. нар. сегашното страдателно причастие в съвременния български език“, при чиято разработка непрекъснато прилагам наученото от предишните две образователни степени.

Докторант

Траяна Латева

Катедра

**„История на литературата
и сравнително литературознание“**

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“

Първата си дипломна работа разработих през 2018 г. – в края на обучението си в бакалавърската програма „Българска филология“ към Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. „Постмодерни прочити на Вирджиния Улф“ бе темата, върху която избрах да се съсредоточат научните ми търсения, за чиято принадлежност към литературното поле, и в частност западноевропейската литература, свидетелстват и други мои текстове, представяни на конференции предходни години. Изборът на тема, осъществен с помощта на научния ми ръководител – проф. д.ф.н. Клео Протохристова, не представляваше особена трудност за мен, тъй като британската писателка Вирджиния Улф и творчеството ѝ бяха привлекли интереса ми още в ученическите ми години, а той се задържа трайно и по време на следването ми в университета. По-голямото предизвикателство беше да работя с постмодерни автори (Иън Макюън и Майкъл Кънингам), чиято творческа биография познавах частично. Впоследствие, след по-задълбочените ми занимания с тях, необходими за написването на дипломната работа, и двамата се присъединиха към личния ми списък с фаворити сред съвременните писатели. Именно увлечението ми към първия даде посока и на понататъшните ми проучвания, които се реализираха успешно при написването на втората ми дипломна работа, озаглавена „Интертекстуалност и интерсемиотичност в романите на Иън Макюън“, с чиято защита придобих ОКС „Магистър“. Решението ми да се дипломирам отново не чрез полагане на държавен изпит, а чрез сътворяването на авторски текст бе мотивирано най-вече от натрупания положителен опит и желанието да продължа да работя в избраната научна сфера с цел разширяване на познанията ми и усвояване на нови умения.

Работата и по двете разработки се оказа много ползотворна и приятна, тъй като ми позволи да фокусирам вниманието си върху художествени произведения, които бяха израз на индивидуалните ми читателски предпочитания, а това предполага улесняване на работния процес. В същото време, макар и една част от книгите да не бяха чужди за мен, по-концентрираните и продължителни прочити ме отведоха до любопитни находки, до които иначе вероятно не бих достигнала, развиха аналитичното ми мислене и разкриха дотогава необозрими интерпретативни възможности. За това, разбира се, допринесе и работата с научни издания, особено чуждестранни, които спомогнаха и за усъвършенстването на способността ми да боравя пълноценно с чужд език, в случая английски, както и да се престава да предложи свои преводи на статии, които все още не бяха достигнали до българския читател на родния му език. Важно беше и да проуча доколко избраната от мен тема е позната на изследователите в България и какви са досегашните налични приноси, което също доведе до любопитни резултати, в някои случаи индикиращи за определени липси в нашето литературознание. Изключително полезно за мен беше и четенето на теоретична литература, тъй като и при двете ми дипломни работи се появи необходимост от включването на глави с такава насоченост. С оглед на темите на двата научни текста бяха изготвени и съпоставителни анализи, които дадоха възможност да се достигне до идентифицирането на разнообразни интертекстуални референции между разглежданите произведения. Освен за изготвянето и представянето на позачерпателни аргументативни части, тази дейност спомогна за отличаването на онези изследователски методи, които бяха вече добре усвоени и правеха разпознаваем творческия ми почерк, а от друга – за оголването на слабите звена, които изискваха по-прецизна нататъшна работа. Написването на отделните части и последвалото им подреждане елиминира колебанията ми относно облика на всяка една от тях и правилното им и дисциплинирано наместване в цялостната структура на обемния научен труд. На практика бяха приложени и други знания, като например правилното цитиране в самия текст и в бележките под линия и изготвянето на библиографска справка – несъмнено важна част от всяка разработка с научна стойност. От не по-малка значимост беше и постоянната комуникация с научния ръководител, чиито напътствия и препоръки обогатиха съдържателния пласт на трудовете ми, както и явяването ми на защитите на дипломните работи – логичния и необходим завършек на творческия процес. Срещите с научното жури и високите им оценки създадоха допълнителна предпоставка за

придобиването на увереност при следването на избрания академичен път и изместиха на заден план първоначалните притеснения. Освен за засилването на личната мотивация коментарите на членовете на журито спомогнаха за набавянето на алтернативни позиции и обмен на идеи, което на по-късен етап даде отражение върху достигането до нови научни открития.

Положителните ми впечатления от работата върху дипломните проекти и удовлетворяващите резултати ме убедиха в необходимостта да не прекъсвам своето филологическо развитие, което бе доведено до логичното си продължение през 2020 г. със зачисляването ми като редовен докторант по Антична и западноевропейска литература към катедрата по „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет. В момента разработвам дисертация на тема „Репрезентации на 1920-те в литературата и киното“, която за пореден път демонстрира нестихващия ми интерес към времето на модернизма (тук ограничен до едно определено десетилетие), обединявайки го с още едно мое влечение – филмовото изкуство. Всеки от етапите на работа по настоящия труд е повлиян от практиката ми дотук – по-лесно и бързо се ориентирам сред многобройните хартиени и електронни източници, за да достигна до материал, който би могъл да ми бъде нужен; организирам по-добре задачите си; културологичните и интелектуалните ми натрупвания улесняват изграждането на различни взаимовръзки и провокират асоциативното мислене; пиша логически свързани, убедително аргументирани и технически издържани текстове и т.н. В този смисъл с абсолютна убеденост осъзнавам, че да насоча усилията си към развиването на научноизследователска дейност е решение, довело до извличането на много преимущества, част от които са още по-осезаеми при работа в дългосрочен план. Оттук нататък пред мен стои желанието и надеждата успешното сработване на личните и професионалните ми качества да доведе до присъждането на още една научна и образователна степен – „Доктор“.

Докторант

Димитър Карамитев

Катедра

„Английска филология“

Експерт в отдел

„Международно сътрудничество“

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“

Интересът ми към разработката на дипломна работа бе породен от няколко по-предизвикателни курсови задания през годините на мое-то следване като бакалавър в дисциплини като *Викторианска литература* и *Човешкият фактор*. Една от тях доразвих и представих на ежегодната майска конференция, организирана от лингвистичния клуб на факултета, което също наклони везните към това да продължа по пътя на академичните начинания. Избрах във фокуса на моята дипломна работа да попадне ранната поезия на Кристина Розети, която разгледах през призмата на онтологията и херменевтиката. Това доведе до желание за по-задълбочено навлизане в света на литературознанието. Няколко години по-късно продължих академичното си развитие, след като спечелих конкурс за докторантура в областта на викторианската литература. Насочих научните си търсения към прозата на Томас Харди, като към настоящия момент съм в процес на разработка на дисертация върху цялостното му романово творчество.

Работата върху дипломна работа, както разработването на публикация и още повече дисертация е особен процес, в който човек добива извънредно много знания, които разширяват все повече рамките на това, което все още не е познато, вместо да ги стесняват. Опитът, който човек добива в този тип изследвания, е наистина градивен от гледна точка на уменията, които младият учен усвоява за извличане на информация и за нейното вплитане в собствените му разсъждения. Друг положителен аспект е срещата с много нови личности при представяне на разработките на конференции, когато човек получава ценна обратна връзка и нови идеи за посоката, в която би могла да тръгне работата по неговото изследване. Разбира се, срещат се немалко затруднения, свързани с постоянната нужда от преразглеждане на идеи

или пък с боравенето с голям обем информация. Този тип дейности отнема много от времето на човек, както всяка работа, но и дава много възможности за развитие, което е от фундаментално значение за търсеция човек.

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

**ДИПЛОМНАТА РАБОТА ОТ РАМКИТЕ НА РЕГЛАМЕНТА
ДО СВОБОДАТА НА ТВОРЧЕСТВОТО**

Българска, първо издание

Коректор: Жанет Желязкова

Предпечатна подготовка: Гергана Георгиева

Печат и подвързия: Пловдивско университетско издателство

Пловдив, 2022

ISBN 978-619-7663-40-2